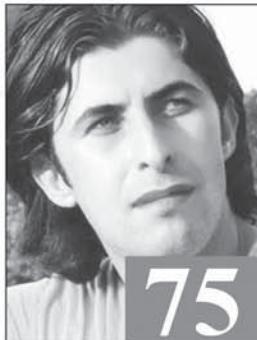

Namiq Dəlidağlı
şerif vaxtı

60

75

Sərdar Amin
hücre

61

Ziya Alar
debüt

78

Valeh
Bahaduroğlu
şerif vaxtı

63

Adilə Nəzər
şerif vaxtı

80

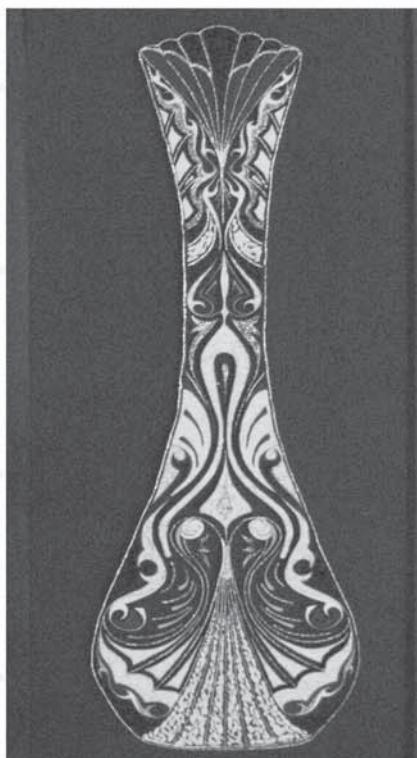
Mirmehdi
Ağaoğlu
dərgidə kitab

Kamran Nəzirli
nəşr

64

Nazir Rüstəm
Mənsurə Qaçayqızı
şerif vaxtı

65

Dünya
kinosu – 120

68

Səyyarə
Məmmədli
şerif vaxtı

73

Təsisçilər:

Azərbaycan Yazıçılar Birliyi və
«Ulduz» jurnalının kollektivi

Baş redaktor
Qulu Ağsəs

Redaksiya heyəti

Təranə Vahid
(Baş redaktor müavini)
Həyat Şəmi
Elçin Mirzəbəyli
Xəyal Rza
Səhər
Xanəmir
Rəsmiyyə Sabir
Elxan Yurdəoğlu
Nuranə Nur
Anar Amin
Elmar Vüqarlı
Sevinc Mürvətqızı
Qılman İman
Hafiz Hacıxalı
Nisəbəyim
Fərid Hüseyn
Məşhəti Musa
Elşən Əzim
Seyfəddin Altaylı
(Türkiyə)
Xaqani Qayıblı
(Estoniya)
Baloğlan Cəlil
(Başqırkıstan)
Saodat Muxammadova
(Özbəkistan)
Nilufər Şixli
(Rusiya)

Bədii redaktor
Ədalət Həsən

Ünvanı: Az-1000, Bakı,
Xaqani küçəsi, 25
ulduz_dergisi@mail.ru
dursul@mail.ru
www/ayb.az

Telefon: 498-72-43

Çapa imzalanıb: 21.09.2015
«Ulduz» jurnalı
redaksiyasında yığılib
səhifələnib. «Təhsil Nəşriyyat-
Poliqrafiya» müəssisəsində
çap olunub.
Sifariş №107, Tiraj: 300
Qiyməti: 2 man.

1967-ci ildən çıxır
Şəhadətnamə № 238

Nömrənin eksperti:
Sadıq Elcanlı

«AZƏRMƏTBUATYAYIMI» ACIQ SƏHMDAR CƏMİYYƏTİ

«Ulduz» jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon «Mətbuatyayımı» şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

«QAYA» MƏTBUAT YAYIMI

«Ulduz» jurnalına abunə olmaq üçün respublikanın bütün şəhər və rayon «QAYA» mətbuat yayımı şöbələrinə müraciət etməyiniz kifayətdir.

Jurnalın

1 aylıq abunə qiyməti – 2.00 man.

6 aylıq abunə qiyməti – 12.00 man.

Bakı şəhərində abunə yazılmış istəyənlər:

**440 – 27 – 85
440 – 39 – 83
440 – 46 – 94**

**564 – 63 – 45
598 – 35 – 22
556 – 67 – 13
564 – 48 – 96**

nömrəli telefonlara zəng edə bilərlər.

ISNN 0134-522 İNDEKS AZ 1000 2 AZN

“Ulduz”umuzun səkkizinci güşəsi

avqust sayına baxış

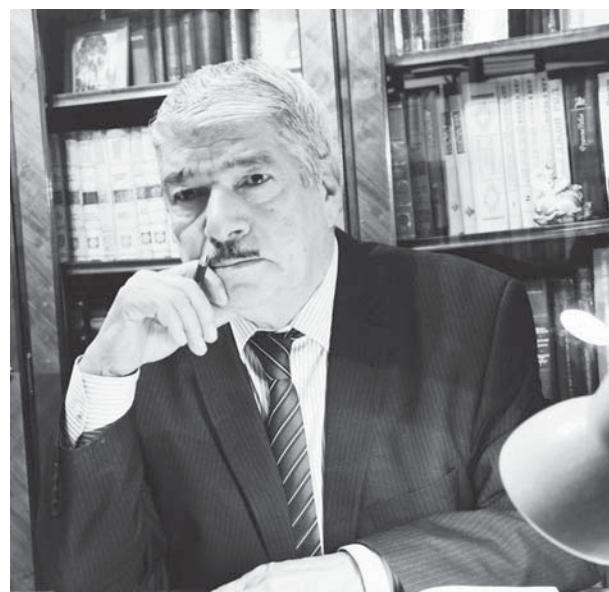
1. Tələbəliyimin yaşdıı

“Ulduz” jurnalının builki 8-ci sayı qarşımıdadır. Ona baxa-baxa xəyal məni 1967-ci ilin yanvarına apardı. Universitetin jurnalistika şöbəsinin I kursunda oxuyurdum. Nüsərət Kəsəmənli, Malik Fərrux, Möhbəddin Səməd, Böyükhan Bağırlı... tələbə yoldaşlarımdı. Başqa kurs, şöbə və fakültələrdə də indinin tanınmış şair, yazıçı və alimləri təhsil alırdılar: Ramiz Rövşən, Səyavuş Sərxanlı, Eldar Baxış, Seyran Səxavət, Vaqif Arzumanlı, Cəlil Nağıyev, Cahangir Məmmədli...

Söhrab Tahirin rəhbərlik etdiyi ədəbiyyat dərnəyimiz vardı. Öz yazılarımızla yanaşı, M.Şəhriyarın “Heydərbabaya salam”ını, B.Vahabzadənin “Gülüstan”ını müzakirə edib əzbərləyirdik. Və belə bir vaxtda Azərbaycanın ədəbi mətbuatı sırasına, əsasən, gənc yazarlar üçün nəzərdə tutulmuş “Ulduz” adlı yeni bir jurnal daxil oldu. Təşəbbüskarı və hamisi rəhmətlik Şixəli Qurbanov idi. İlk dörd sayının məsul katibi və qeyri-rəsmi redaktoru o vaxtlar Azərbaycan Komsomolunun Mərkəzi Komitəsində şöbə müdürü vəzifəsində çalışmış tanınmış nasır, tənqidçi, publisist, tərcüməçi Yasif Nəsirli idi. Mayda redaktor vəzifəsinə Cabir Novruz təyin olundu... Şixəli Qurbanov nə “Ulduz”un 5-ci sayını, nə də özünün “Sənsiz” pyesinin siftəsini görə bildi – Novruz bayramını rəsmiləşdirdiyinə görə mayın axılarında, dişindən dara çəkildi”...

2.”Ulduz”un təkamülü

Beşillik tələbəliyimiz “Ulduz”la qol-boyun keçdi. Hər sayını səbirsizliklə gözləyirdik. Maraqlı şeirlər, hekayələr, publisistika

Nasir OHMƏDLİ,
professor

nümunələri, tərcümə əsərləri dərc olunurdu. Müəlliflər sırasında yaxından tanıdığımız tələbə dostlarımız da var idi. Ədəbiyyat dərnəyində bəyənilmiş şeirləri, kiçik hekayələri Söhrab müəllim redaksiyaya təqdim edirdi və onlar növbə çatanda jurnalın səhifələrində yer alırdı.

Bir neçə ildən bir redaktorlar dəyişdirilir, “qocalar” estafeti cavanlara verirdilər. Cabir Novruzu Akif Hüseynov (1972), Akif Hüseynovu Əhməd Cəmil (1973), Əhməd Cəmili Yusif Səmədoğlu (1976), Yusif Səmədoğlunu Abbas Abdulla (1986), Abbas Abdullanı Ələkbər Salahzadə (1993) əvəzlədi. Nəhayət, 2004-cü ildə “hakimiyyətə” fakültəmizin ye-

tirməsi, istedadlı jurnalist və yaziçi Elçin Hüseynbəyli gəldi və 10 ildən sonra sükanı müavini Öulu Ağsəsə etibar etdi. Hər redaktor bacardığı yeniliyi gətirdi və beləcə, sevimli jurnalımız 50 yaşın astanasına gəlib çatdı. Qulu bəy poeziyasındaki məzmun dərinliyini, fikir genişliyini, üslub sərbəstliyini jurnalda da tətbiq etməklə onun simasını, daxili strukturunu, oxucuya münasibətini təkmilləşdirməyə başladı. Proses hələ də davam edir. İnanıram ki, sevimli jurnalımız öz yarılməsrlək yubileyinə (yanvar 2017) 50 yaşlı biglburma bir igid kimi gələcək...

3."Ulduz": avqust 2015

"Ulduz" jurnalının bu ilki avqust sayı professor Cahangir Məmmədlinin "*Bədii sözün "Ulduz" rəngi*" sərlövhəli ekspert rəyi ilə açılır. Tanınmış alim iyul sayındakı yazılarla obyektiv münasibət bildirməklə yanaşı, yeri gəldikcə nəzəri fikirlər söyləməyi, yaradıcı kollektivə aqsaqqal tövsiyələri verməyi də unutmur.

Jurnalın yerdə qalan həcmi 12 rubrikaya bölündüb: "Özüylə söhbət... və şeirləri", "Məqam", "Şeir vaxtı", "Kiçikdən böyüyə", "Tərcümə saatı", "Tənqid", "Nəsr", "Qürbət yazıları", "Təbriz eli", "Debüüt", "Hücrə", "Dərgidə kitab". Mən də saydakı materialları elə bu ardıcılıqla nəzərdən keçirmək qərarına gəldim.

"Özüylə söhbət... və şeirləri" rubrikasını redaksiyanın maraqlı tapıntısı hesab edirəm. Burada hər dəfə gənc şairlərdən birinin daxili yaşantıları (avtomüsahibəsi) və şeirlərindən nümunələr oxoculara təqdim olunur. Rubrikanın budəfəki qonağı *Məşhəti Musadır*. Onun yaradıcılığı ilə Internet səhifələrindən tanışam. Bilirəm ki, 4 kitab müəllifi və Prezident təqaüdçüsüdür. İlk oxuduğum əsəri bir neçə cümlədən ibarət "Cehiz" hekayəsidir. Rubrikadakı şeirlərindən belə anladım ki, yaradıcı gənclərin çoxu kimi, o da daxili aləminə qapanmayı, öz içində yalnız özünə məxsus bir dünya yaradıb yaşatmayı xoşlayır və o kəsləri sevir ki, onun daxili aləmini gözlərindən (həm də şeirlərindən) oxuya bilsin:

Mənə "sevirəm" demə,
Xoşlanmırəm sevgi etiraflarından.
Sadəcə gözlərimin içində bax,
Baxışlarımı tutmağa çalış.
Tutsan, əmin ol ki,
bu məhəbbət oyununda udmusan.

Rubrika ilə bağlı xırda bir qeyd:

Azərbaycan ədəbi dilinin nə şifahi, nə də yazılı qolunda "özüylə", "arxasiyla", "qanadlarıyla" forması yoxdur. Yazida "özü ilə", "arxası ilə", "qanadları ilə", deyilişdə isə "özünnən", "arxasınan", "qanadlarının" olmalıdır.

"Məqam" rubrikasında filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Təranə Turan Rəhimlinin XX əsrin 20-30-cu illərində yazıb-yaratmış üç ədəbiyyatşunas-tənqidçinin – Əli Nazimin, Mustafa Quliyevin və Hənəfi Zeynallının yaradıcılığına həsr olunmuş "*Üç böyük tənqidçi, üç nakam tale*" adlı məqaləsi dərc edilib. Müəllif bu istedadlı qələm sahiblərinin Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafindakı xidmətlərinə kölgə salmadan onların yazılarındakı ziddiyətli məqamlara toxunur və haqlı olaraq qeyd edir ki, "onlar elmi-tənqidçi obyektivliyin öz yerini vulqar sosiologizmə güzəştə getdiyi, subyektiv amillərin bədii qiymətləndirmə meyarına çevrildiyi mürəkkəb bir zamanda yaşayıb-yaratmışdır. Bütün yaradıcılıqları ziddiyətli ictimai münasibətlər, qızğun mübahisələr, ədəbi çəkişmələr dövrünə təsadüf edən həmin tənqidçilərin elmi-nəzəri təfəkkürü, tənqidin müləhizə və qənaətləri də başdan-başa ziddiyətlərlə dolu idi. Dövrün siyasi ab-havasının təlqin etdiyi, diktatura rejiminin yaratdığı bu ziddiyətlərdən kənardə qalmaq isə ən azı zamanın özündən kənardə qalmaq kimi imkansızdı. Buna görə də obyektiv ədəbi-elmi dəyərləndirmə üçün 20-30-cu illər tənqidinin bütün nümayəndələrinin yaradıcılığına həmin mürəkkəb dövrün kontekstində yanaşmaq, onların fikir və müləhizələrini o zamankı ziddiyətli mühitin fonunda araşdırmaq lazımdır".

"Şeir vaxtı" rubrikası altında jurnalın müxtəlif səhifələrində Şahinə Könülün, Sona

Əlinin, İslam Sadığın, Ramil Mərzilinin, Rəşadın və Emil Tahiroğlunun əsərlərindən örnəklər verilib.

Şahinə Könüllün yaradıcılığına bələd ol-sam da, onun haqqında yeni söz deməyə çətinlik çəkirəm. Buna görə də sözü Şahinənin “Çağırsam, kim görən eşidər məni?” kitabına resenziya yazmış şairə:

*Yağışa həsrət bir quraq torpağam,
Sinə cedar-cadar, qəlb şirim-şirim.
Mənə bir ixtiyar verilsin, Allah,
Bütün kainatı şeirə tapşırım –*

misralarının müəllifi Fərquanə Mehdiyevaya verirəm: “Neçə vaxtdır bir kitabın təsirindən çıxa bilmirəm. Haqqında söhbət açdığını yenicə çapdan çıxmış «Çağırsam, kim görən eşidər məni?» şeirlər kitabının müəllifi şairlər yurdu Qazaxda yaşayıb-yaradan gənc şairə Şahinə Könüldü. O, gənc olsa da, şeirləri ilə yaşıandan qabağa adlayıb. Elə bil min il yaşayıb. Yaradıcılığında özünə-məxsus orijinallıq var:

*Çəkdim bu dünyanın qüssə, qəhrini,
Çəkdim bal şamını, dünya zəhrini.
Nə daddim doyunca ata mehrini,
Nə anam oxşadı bir ana kimi*

– deyən şairə elə bil layla çalışır, ağı deyir anasız, atasız dünyasına. O, ata yurdunda tək-tənha ata evini qoruyur. Deyir: «Evimizi yetim qoymağın üzərim gəlmir».

“Od-ocaq, yurd duyğusu olmaqsa hərkəsə nəsib olmur. Ata-anasını vaxtsız itirib, kişi qızı kimi ömür sürən “Qoymayın ocağı qəribsəməyə” şeirini yazmaqla işini bitmiş bilmir bu qız”. Bu fikirlər müəllifə xeyir-dua vermiş dəyərli şairimiz Barat Vüsala məxsusdur. Kitabda istedadlı qələm sahibləri Rəfail İncəyurdla Məmməd Dəmircioğlu da Şahinəyə uğurlar diləyirlər.

Hörmətli filoloq-alim Rüstəm Kamal da Şahinəyə uğurlar diləyib: “Hər şair ömür təcrübəsinin övladıdır. Şahinə Könüllün yazdıqlarının hamısında taleyin fəlsəfəsi var. Qadın

şair taleyi, dünyani sözə, qafiyəyə çevirəndə onun üçün ikiqat ağrı olur. Şahinə buna necə dözür, bilmirəm”...

Şahinənin (O, “Şahinə xanım” ifadəsini xoşlamır) rubrikadakı gəraylıları da eyni ruhda köklənib.

Sona Əlinin “Lal dilində şeir varmı?”, “Şşş... yatan var”, “Bir gecəlik qaranlığı...”, “Mərmər səkiyə düşdü eksim” misraları ilə başlanan kiçik həcmli şeirləri insanı düşündürür, poetik sualları, qeyri-adi deyim tərzi ilə diqqəti çəkir:

*Lal dilində şeir varmı?
Lal dilində mahni necə oxunur?
Xışıldışırıma xəzən kimi –
Lal dilində də tapdanırımö sözlər –
(Xar-xar qar kimi).
Boğaza düzülürmü kəlmələr?
Lallar da sözlərindən asila bilirlərmi?
Varmı peşman olub geri götürmək şansı?
Piçılıtı varmı, piçılıtı –
Bir də sükut arzusu?*

İslam Sadığın “Adamın saxtası”, “Deyə bilmərəm”, “Üzün məndən niyə döndü” şeirləri çoxdan püxtələşmiş bir söz adamının qələm məhsuludur.

“Ulduz”un keçmiş saylarının birində *Ramil Mərzilinin* bir neçə şeirini (“Qarabağdan dünyaya”, “Yuxuma gəl”, “Yağış...”) oxumuşdum və xoşuma gəlmışdım. Sonra onun adını Prezident təqaüdü alanlar sırasında görüb sevindim. Bu münasibətlə verdiyi bir müsahibədə o, həmin mükafatı təvazökarçasına “öz zəif qələminə verilən böyük dəyər” kimi qiymətləndirmişdi. Mən deməzdəm ki, Ramilin qələmi zəifdir. Eksperti olduğum sayda da onun üç şeiri dərc edilib: “Ana”, “Sənə bənzəyən ağrılar” və “Uşaqlığım”. Mövzu seçimi də, poetik düşüncə tərzi də yerindədir, lakin Ramil sözlərin yerli-yerində işlənməsinə və şeir texnikasına daha çox diqqət yetirsə, pis olmaz. “Geri qaldı sənə bənzəyən ağrılar, / O ağrının bətnindəki səhvlər, doğrular”; “Mən nə deyim bu yuxumu yoza-nına, / İçimdəki bu dünyanın mizanını poza-

nına” kimi misralar, “bir çımdık sevinc” kimi ifadələr şeirə ağırlıq gətirir. “Sənə bənzəyən ağrılar” şeirinin hansı vəzndə və üslubda yazıldığını da müəyyənləşdirmək çətindir. Burada 4 hecadan tutmuş 16 hecayadək olan müxtəlif ölçülü misralara rast gəlinir. Qafiyə-lənmə sistemində də pərakəndəlik var. Bu xırda iradlara görə Ramil, yəqin ki, məndən inciməz.

Rəşadın və *Emil Tahiroğlu*unun “Şeir vaxtı” rubrikasında getmiş şeirləri, əminəm ki, həm məzmun, həm də forma yetkinliyi ilə oxucuların könlünü oxşayacaq.

“Kiçikdən böyüye” rubrikasında Masazır qəsəbəsindəki 3 sayılı tam orta məktəbin 9-cu sinif şagirdi Tahirə Quliyevanın “Şirniyyatçı” adlı nağıl-hekayəsi yer alıb. Müstəqil düşüncə tərzi, aydın yazı üslubu ümid etməyə imkan verir deyim ki, Tahirə balamız gələcəkdə yaxşı bir filoloq, yaxud jurnalist olacaq.

XX əsr ərəb məhcər ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi Mixail Nuaymə əslən livanlı olsa da, 99 illik ömrünün çox hissəsini başqa ölkələrdə, o cümlədən ABŞ-da, Fransada, Rusiyada, Ukraynada keçirib, F.Dostoyevskinin, L. Tolstoyun, M. Qorkinin əsərlərindən bəhrələnərək Şərq və Qərb ədəbi məktəblərinin sintezini yaradıb. Maraqlıdır ki, M. Nuaymənin peşəkar araşdırıcılarından biri də tanınmış şərqşünas alimimiz, professor Aida xanım İmanquliyevadır. İndi bu yolu gənc olmasına baxmayaraq, yetərincə tanınmış ərəbşünas alim, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Mahir Həmidov adına uyğun olaraq məharətlə davam etdirir. Mahir müəllim təkcə araşdırıcı kimi deyil, həm də istedadlı tərcüməçi kimi daha səmərəli fəaliyyət göstərir. M. Nuaymənin “Kirpiklərin piçiltisi” adlı şeirlər kitabı onun tərcüməsində 2014-cü ildə işiq üzü görmüşdür. Məşhur ərəb şairinin “Ulduz” dərgisinin avqust sayında (“Tərcümə saati” rubrikası) dərc olunmuş 5 şeirinin tərcüməsi də Mahir Həmidovun püxtələşmiş qələminin məhsuludur. Orjinalla tanış olmadığımı görə həmin şeirlərin formasının nə dərəcədə saxlanılıb-saxlanılmadığını deyə bilmərəm, lakin məzmunun maksimum adekvatlığı şübhə doğurmur.

Müasir Azərbaycanımızın ən səviyyəli tənqidçisi, filologuya üzrə elmlər doktoru

Vaqif Yusiflinin 80 yaşlı Xalq şairi Fikrət Qocanın yaradıcılığına həsr olunmuş məqaləsi gənc tənqidçilər üçün sözün əsl mənasında örnek ola bilər. Bircə misal. V.Yusifli yazır: “Mən Fikrət Qocanın... yaradıcılığı haqqında iki kitab yazmışam. Onun ilk şeirindən... tutmuş... son şeirlərinə qədər oxumadığım şeiri, poeması, nəşr əsəri, publisistik məqalələri olmayıb. Ancaq bu yazıda Fikrət Qoca haqqında yazdığım kitablardan və o kitablara daxil edilməyən məqalələrdən bircə sətir də yoxdur. Sadə bir səbəbi var: Fikrət Qoca elə şairlərdəndir ki, hər dəfə onun yaradıcılığına müraciət edəndə qarşında təzə bir şair görünəsən...”. Yox, bunun başqa bir səbəbi də var: Vaqif Yusifli elə tənqidçilərdəndir ki, hər dəfə bir ədibin yaradıcılığına müraciət edəndə qarşısında yeni bir sənətkar görür və nə vaxtsa yazmış olduğunu təkrarlamağa ehtiyac qalmır.

*Camal Zeynaloglu*unun “Nəşr” rubrikasında verilmiş “Snayperçi qız” adlı sənədli hekayəini birnəfəsə oxudum. Rəhilə ilə Azadin qarşılıqlı məhəbbəti və vətən sevgisi, hər ikiinin həm bu məhəbbət, həm də sevgi uğrunda Tərtər cəbhəsində canlarını fəda etdiklərini təsvir edən səhnələr gözümü yaşırtdı. Hekayənin dili sadə və təsirlidir. Bununla belə, müəllifə gələcəkdə nəzərə alması üçün xırda bir iradımı da bildirmək istəyirəm: dilimizdə “snayperçi” sözü yoxdur, “snayper” sözü var, “sərrast atıcı” deməkdir.

*Ramila Qurbanlı*nın “Simli yaylıq”, *Vahid Məhərrəmov*un “İydə ciçəyi”, *Bahar Bərdəlin*in “Mavi, mavi, masmavi...” hekayələri də maraqla oxunur. Mövzuları, yazı tərzləri müxtəlif olsa da, hər üç əsərin süjeti, fabulası bir problem – insan taleyi üzərində qurulub.

“Simli yaylıq”da gənc bir qızın arzusunda olduğu aztapılan baş örtüyünü dəfələrlə əldə edib itirməsi və ona yalnız ailə həyatı qurdudan sonra qovuşması təsvir olunur: “...İller keçdi. Bir gün mən gəlin köçürdüm. Baldızım rəhmətə getmiş anasının gələcək gəlini üçün bir vaxtlar sandığına yiğib saxladığı əziz-xələf nə vardısa, hamisini mənə verdi... Bağlamanın lap üstündə al-qızılı, həmin matah simli yaylıqdan vardı. Mən simli yaylığın həsrətini çəkdiyim, qovuşa

bilmədiyim uşaqlıq illərimdə hardasa bir ana, gəlini olacaq qızı – mənə o yaylığı əzizləyib saxlayırmış”.

“İydə çicəyi”ndə cavan bir oğlanın yaşça özündən böyük, iki uşağı olan ailəli bir qadına vurulması, bir müddət onunla gizli görüşməsi və sonda həmin xanıma bənzəyən bir qızla evlənməsi təsvir olunur. Əlbəttə, bəzilərinə bu, əxlaqsızlığın, məşət pozğunluğunun təbliği kimi görünə bilər, lakin yazıçı (Vahid Məhərrəmov) bunu o qədər təbii təsvir edir ki, Ələkbərlə Çiçək arasındaki məhəbbətin saflığına, səmimiliyinə heç bir şübhə yeri qalmır.

“Mavi, mavi, masmavi...” hekayəsində yoxsul həyat tərzi keçirən, ac qalmamaq üçün işə piyada gedib-gələn professor Ağadadaş Balayevlə villaları, xarici maşını, qulluqçuları olan makler (dəllal) Həmidin vəziyyəti müqayisə olunur, sosial ədalətsizliyə üstüörtülü şəkildə etiraz edilir.

“Qürbət yazıları” rubrikasında London-da yaşayan Rauf Qaraisığın 8 şeiri dərc olunub. “Təbriz eli” rubrikasında isə oxucular Güney Azərbaycan mətbuatının və ədəbiyatının peşəkar tədqiqatçısı, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Pərvanə xanım Məmmədlinin təqdimatında Murtuza Məcidfərin, İlqar Müəzzinzadənin, Zöhrə Vəfa Səttarinin kiçik həcmli nəşr əsərləri ilə tanış olmuşlar.

“Debüüt” rubrikasında Vüsal Oğuzun 4 qoşması və 2 gərayılısı ilə tanış oldum. El ədəbiyyatı ruhunda yazılmış bu şeirlər şair duyğularının təcəssümü kimi saf məhəbbətə və ana təbiətə xoş münasibət aşılıyır. “Gəlmisən” qoşmasındaki “Sevgi meydanıdır divanələrə, / Həyat bağışlamaz biganələri” beytinin, “Görünür” gərayılısında isə birinci bəndin cilalanmasına ehtiyac var (“Mərdin də yeri var” misrası “Bir mərdin yeri var” kimi verilsə, daha yaxşıdır).

Gənclərin nümunə götürə biləcəyi materiallardan biri də şair Qəşəm Nəcəfzadənin 10 yaşlı Alsunun aydan arı, sudan duru düşüncə dünyasına səyahətidir: «“Quş yuxusu” (Alsunun kitabının adıdır – N.Ə.) adı, elə belə məsələ deyil, türk təfəkküründə böyük bir universitetdir. Bu yuxunun içində nağıllar, əsatirlər var. Elə sirlər var ki, hələ öyrənilmə-

yib. Məhz Alsu öz kitabında uşaq düşüncələri ilə bizə məlum olmayan bəzi idrak proseslərinin üstünü açır. Nə gözəl!».

Doğrudan gözəldir!

“Ulduz”un avqust sayı ənənəvi “Dərgidə kitab” rubrikası ilə bitir. Bu, Sahilə İbrahimovanın “Seçim” kitabıdır.

4.Gələcəyin “Ulduz”u

Təkliflərim:

– jurnalın titul vərəqində Şixəli Qurbanovun adı xatırladılmalı, nömrələrin cari və ümumi sayı göstərilməlidir;

– Yazıcılar Birliyinin, Gənclər və İdman Nazirliyinin, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin, Təhsil Nazirliyinin, Mətbuat Şurasının və başqa müvafiq təşkilatların birləşməsində jurnalın reklamı genişləndirilməli, tirajı və həcmi artırılmalıdır;

– bölgələrdə yaşayıb-yaradan şairlərə, nəsirlərə, publisistlərə daha geniş yer verilməlidir;

– xüsusi rubrikada jurnalın keçmiş redaktorları barədə xatirə-oçerkələr dərc edilməlidir və s.

“Ulduz”u gələcəyin ən populyar dərgisi-nə çevirək. Hamımız birlikdə!

Redaksiyadan: Hörmətli müəllimimiz Nəsir Əhmədlinin, eləcə də “Ulduz”un zəngin tarixiyə maraqlanan digər oxucuların, tədqiqatçıların nəzərinə bir qeydi çatdırmaq istərdik. 2006-2007-ci il (2006/6 – Yasif Nəsirli, 2006/8 – Cabir Novruz, 2006/10 – Akif Hüseynov, 2006/12 – Əhməd Cəmil, 2007/1 – Yusif Səmədoğlu, 2007/2 – Abbas Abdulla, 2007/3 – Ələkbər Salahzadə) saylarımda ““Ulduz”un sabiq baş redaktorları” adlı rubrikada müxtəlif illərdə jurnalımıza rəhbərlik etmiş ziyanlıların yaradıcılığını, jurnalla bağlı həyata keçirdiyi ideyaları təbliğ edən, xüsusi hörmət hissi ilə anan silsilə yazılar təqdim etmişik. Bu yazıların da müəllifi jurnalistika fakültəsinin yetirməsidir

(əməkdaşımız Hicran Hüseynova).

Mina RƏŞİD

Özüylə söhbəti

– Nədən öz-özünlə bu qədər danışırsan?
Ürəyini yazırlara boşaldıb qurtara bilmirsən,
deyəsən...

– Özümlə danışmaqdandan hərdən bezirəm.
Bir də görürəm boğuluram artıq. Tez özümü
ələ alıram, başlayıram özümə təlqin etməyə,
hər şey yaxşı olacaq, həm də çox yaxşı. Bunu
“Adamşünas” adlı kiçik bir yazıda da yaz-
mışam.

– Deyəsən, çox həssassan, başqalarından
narazı qalırsan...

– O başqalarının içində mən özüm də va-
ram. Ən çox elə özümlə yola getmirəm. Am-
ma belə doğulmuşam, neyləməli? Bu yaxın
gündərən gör mənə nə təsir edib? Evinizdən
bir az aralıda yaşayan, elə də tanışlığımız ol-
mayan 30 yaşlı bir qadın mənə “yaşın belə,
uşağın elə” deyə ciliz sözlər dedi. Və başladı
toy kasetlərinə gündə beş dəfə baxanlar kimi
əlində hazır tutduğu telefonda mənə toy
şəkillərini göstərməyə. Dedim, neynək, sabah
mən də sənə şəkil göstərərəm. Səkil göstər-
mək nədi, bu lillənmiş təfəkkür mənə elə təsir
elədi ki, səhəri gün salamdan sonra başladım,
nə başladım. Dedim, mənim qazancım o toy
şəkilləri deyil. Tutaq ki, bir yaşıdım 17 yaşın-
da ərə gedib. İndi onun nəvələri də var.
Amması odur ki, o, nə övladları, nə də nəvə-
ləri üçün mənəvi bir qida verməyib. Toy şə-

killərinə baxmaqdansa əlinə bir kitab almaq
lazımdır ki, sabah öz övladınla belə, danışma-
ğa söz tapasan, onunla ayaqlaşasan.

– Ürəyin lap doluymuş ki. Bir az da sözü
qələmə ver...

– Yazıram, niyə yazmırıam ki... Bir yazıb
qurtaranda, bir də çap ediləndə sevinirəm.
Yazmaqdan çox oxuyuram.

– Nə oxuyursan elə?

– Ədəbi nümunələrdən oxuyuram, mət-
buati izləyirəm.

– Hansı müəlliflər qalib yadında?

– Son vaxtlar ən çox yadımda qalan müəl-
liflər “Orxan Paşa” imzasıyla yazan Məhərrəm
Qasımov, Rüstəm Kamal, Sevinc Nuruqızı və
Səhər Əhməddir. Hicran Hüseynovanın prit-
çaları xoşuma gəlir. Tanınmış tənqidçi Vəqif
Yusiflinin yazıları mənə çox doğmadır. Süda-
bə Ağabalayeva, Şahnaz Şahin məni başqa bir
aləmə aparır. Qulu Ağsəsin yazıları təbiiyi
ilə seçilir. Təranə Vahidin yazıları isə “el-
lərimdəki qabarın zəng səsi”dir... Mənim
ilham mənbəyim mütaliədir.

– Yalnız mütaliəmi?

– Yox, niyə ki, bircə kəlmə söz... Yağışı
çox sevirəm, uşaqları... Bir də kiməsə yardım
edəndə, könül sevindirəndə aldığım zövq...

– Yazırsan, ürəyini bölüşürsən sanki. Bəs
oxuyan varmı yazdıqlarını?

– Mütaliə həm də bir zövq məsəlesi olduğundan hər kəsin öz seçimi var. Yəqin ki, mənim də yazılarımı az-çox oxuyan var.

– **Yazı da müəllifinə oxşayır, deyilmi?**

– Bəli, nə qədər maskalansan da, yazıların səni tanıdır. Yazıdakı maskaları isə həssas oxucu dərhal hiss edir.

– **Deyirlər, yazan oxuyandan çoxdu.**

– Şair tanıyrıam ki, elə gözəl şeirləri var, amma ortaya çıxarmağa utanır.

– **Bu utancaqlıq sənə də çox mane olub...**

– “Üç nöqtə” qəzetində çalışanda utandığımdan iclasa qatılmaq istəmirdim. Özümə yer tapa bilmirdim. Məndən xəbər müxbiri alınmırıldı. Söz adamları ilə müsahibə daha yaxşı alınırdı. Axırda da o yolu tutub getdim. İclasdan da canım qurtardı.

– **Qarabağ müharibəsi sənin də taleyindən yan keçməyib...**

– İstedadlı, gözəl avazı olan xanəndə Şahmalı Kürdoğlu Ağdamın Qiyaslı kəndində bizimlə qonşu olub. Bir gün yaxınlıqda mərmi partladı. Ara bir az sakitləşəndən sonra küçəyə çıxdım. Qəfil gördüyüüm mənzərədən sarsıldım. Şahmalı Kürdoğlunun xanımı qucağında balaca Şahmalı qışqırırdı. Uşaq al qanına boyanmışdı. Sevilən xanəndə öz balasıyla bax belə şəhid oldu...

– **Heç öz taleyindən danışmırsan...**

– Mənim də atam şəhid olub, necə, nə cür, daha söyləmirəm. Qardaşımın biri müharibə veteranı, o biri isə 2-ci qrup əlil. Anam o vaxt siğindığımız Bərdənin Dəmiryolu stansiyasındaki dəmir vaqonda dözülməz şəraitdən xəstəliyə tutuldu, tezliklə dünyasını dəyişdi.

– **Bəs Bakıya necə gəldin?**

– Böyük bacım burada yataqxanada məskunlaşmışdı. Hələ biz vaqonda yaşayanda xəstələndiyim üçün bacım məni yanına gətirmişdi. Anam rəhmətə gedəndən sonra kiçik qardaşımla bacım da bura gəldi.

– **Sən birinci nədən başladın?**

– Mən ali təhsil almaq üçün yanib-tutusam da, oxumağa qoymamışdilar. Sadəcə makinaçılıq kursunu bitirmişdim. Bakıya gələndə ali təhsil haqqında düşünəcək vəziyyətdə deyildim.

“Ədalət” qəzetində makinaçı işləməyə başladım. Şeirlərim mətbuatda çap edildi. Hara getdim, nə gördüm, yazdım. Məqalələrim də çap edildi. “Fədai” veteran qəzetiində müxbir kimi çalışanda hələ ali məktəbə üz tutmamışdım. Daha sonra Bakı Mədəni Maarif Texnikumunu və Bakı Dövlət Universitetini bitirdim.

...Makinaçı işləyəndə sevdiyim bir türk müğənnisi Bakıya konsert verməyə gəlmışdı. Məni sevincək görən bir iş yoldaşım tənə eləmişdi: “kiməm ki, elə konsertə gedəm”. Tale elə gətirdi ki, illər sonra iki qəzətdə şöbə redaktoru kimi çalışdım və elə konsertlərə özümlə bərabər, başqalarını da apardım.

– **Bəs yaziçi Sabir Əhmədli necə qalıb yadında?**

– Rəhmətlik Sabir müəllim o vaxt “Ədəbiyyat” qəzetiinin baş redaktoru idi. Mən hələ makinaçı işləyəndə şeirlərimi, köçkünlərin məskunlaşlığı dəmir vaqonlardan yazdığım yazını çap elədi. Hər dəfə mən qapıdan girəndə o böyük insan, tanınmış yaziçi ayağa qalxıb qarşıma gəlirdi. Bunu unutmaq olarmı? Sonra eşitmışdım ki, oğlu müharibədə şəhid olub.

– **Həyat mübarizəmi?**

– Hərə bir cür düşünür. Yəqin, mənim kimiləri üçün həyat həm də mübarizədir...

P.S. *Çox sağ olun! Həmişə başqalarından yazmışam. Özümələ müsahibə etmək heç ağlıma galmazdı. Bəlkə ona görə nöqsanlarım da olacaq, axı özümü necə təqdim edim?*

...və şeirləri

ÜRƏYİM ÜŞÜYÜR, ALLAH!

Başına qar yağa bilər,

Könlümdə yaz havası.

Ürəyimdə savaş gedir -

Qışla yayın davası.

Ürəyim üzüyür, Allah,

Bir ümid ver, isinim.

Qəlbimi şaxta vurmaqdan

Dayanacaq nəfəsim.

Öz günümü ağlayıram

Qonşumuzunrasında.

Ürəyim üzüyür, Allah,

Yapın tən ortasında.

TUT SATAN QONŞU YOX, ŞÜKÜR!

Yuxudan oyanıb görəm,

Bir möcüzə baş verib.

Görəm, qapımın ağızına

Çiçəklər xalı sərib.

Hər bir tərəf ağacları,

Quşlar himni oxuyur.

Dünya elə qəribədi,

Hava çox xoş qoxulu.

Tut tökülür ot üstünde

Uşaqlar, quşlar yeyir.

Tut satan qonşu yox deyə

Analar şükür eləyir...

BAZARDA YAZILAN ŞEİR

Bu dünyadan qazanına

Düşüb qaynaya bilmədim.

Özümü ortaya atıb

Çalıb-oynaya bilmədim.

Səsim də var oxumağa,

Qəlbə naxış toxumağa,

Yol açıqdı hər axsağa,

Ulduz, ay ola bilmədim.

İndi bax, bu bazara bax,
Bu min cürə azara bax,
Kağıza bax, varağa bax,
Bax, heç nə ala bilmədim.

NƏ YAXŞI GÜN DAYANMIR

Bax, yenə gecə düşür,

Nə yaxşı gün dayanmır.

O qadınsa yuxuda

Görmür, duymur, oyanmır.

Səhərdən axşamadək
Yolu-izi bağlayır.
Səsi qulaq batırır,
Sözü ürək dağlayır.

Allah, mənə səbr ver,
Qurtar dinsiz əlindən.
Bu qadın üzlü məxluq,
Usanmır əməlindən.

***

Zəhra balama

Nədən kövrəlirəm mən
Gözlərini görəndə?
Daha nə istərəm ki,
Qızım, sən olan yerdə?

Sən o qədər şirinsən
Min bir acı içində.
Anam kimi doğmasan
Doğmaların içində.

Məni özümdən alıb
Bağrına basan balam,
Səndən başqa sevimli
Dünyada hər şey yalan...

SAKİT ADAM

...Deyirlər, filankəs sakit adamdı,
heç kəslə işi yoxdu.

Daha demirlər, o sakit adam
kor ocaqdı, korş bıçaqdı,

ölü dənizdi, qanadları yoxdu,
buynuzları içindədi...
Pambıqla baş kəsər,
sakitcə qan salar,
Sonra yaziq-yaziq baxar,
Deyər: "Mən neylədim ki?"
...Sakit qonşu gördüm,
ürəkdən xəbərsiz,
Qohum gördüm, könül qapısı
həmişə qifilli...
Sakit adam-haqsızlıq öñündə
susən dilsiz məxluq...
O, müəllim olsa, işıqsız,
həkim olsa, çarəsiz,
hakim olsa, ədalətsiz olar...
Ah, dəli-dolu çılgın adamlar,
gəlin, bağrıma basım sizi!
Ürəyi tərtəmiz, işıqlı adamlar,
haqsızlıq öñündə susmayan,
özündən, sözündən qorxmayan
azad adamlar...

YASƏMƏN AÇANDA

...Yasəmən açanda doğulmuşam,
bəlkə ona görə
gözlərim bahalı maşınlara,
villalara yox,
xirdaca çöl çıçəklərinə
ilişib qalır.
Başımı qaldıranda da
Göyüyü gözlərimi çəkib aparır...

BU İŞIQSIZ QADINLAR

Bu işıqsız qadınlar
Yenə qoşa gedirlər.
Özlərini necə də
Ağılı zənn edirlər.

Yol gedirlər, bilmirlər
Fırlanırlar yerində.
Görəsən, nə yazılır
Əməl dəftərlərində?

Nə bircə üz güldürüb,
Nə quş olub uçurlar.

Bu dünyanın başına
Min bir oyun açırlar.

***

Atalı-analı yetimin dilindən

Atam başqasını sevir,
anam başqasını -
məni sevməyi unudub hər ikisi...
Hərəsi öz nəfsinin hayında,
mən qurban kimi ortaçıqdə...
Atamla anam məni nədən
bu dünyaya atıb gedib,
ay əmi, ay xala?!

HAMI SEVMİR UŞAQLARI

...Hamı uşaqlığa can atır,
hamı uşaqlara sevgidən danışır,
amma hamı sevirmi uşaqları?
Analar dalaşanda uşaqlara qarğış edir,
uşaqları əzizləyib
anasına nifrət edən nənələr nə çox...
Adamlarancaq öz uşaqlarını
əzizləyərlər,
yetim, xəstə uşaqlardan
uzaq tutarlar onları...
O günü qızım evimizdən
bir az aralı küçədə
uşaqlara qoşulub oynadı,
sevindi,
yaxında o yaşda qızlar yoxdu axı...
Birdən qızlardan birinin anası gəlib
şipşirin uşaqlara acı-acı
"Bura bağça deyil", – söylədi...

MƏN HƏLƏ

GƏLƏCƏYƏ İNANIRAM

Mənim yaşıdlarımın keçmiş var,
Mən hələ gələcəyə inanıram
Sanki qatarla yol gedirəm
taqqataq.
Bəzən də səssizcə uçuram,
Oğlumun çantası əlimdə qalır,
çörəyi mağazada qoyub çıxıram,..
Qaçıram, uçuram

hər şeyin üstündən...
Tələsirəm,
sanki gələcəkdən
uşaqlığım boylanır...

BİRCƏ SUALLA

...Özünə bircə sualla
dəyişər bu qadın:
-Təkəbbürdən nə qazandın?
O gün üzlü Yusif peyğəmbərin
söylədiklərini anlasayıdı,
dəyişərdi bu qadın
və necə sevimli olardı, İlahi!
Mələklər heyran qalardılar ona...
Amma indi anlamır ifritə olduğunu,
elə bilir onu da sevirlər...
Yalanla yaşaya-yaşaya
yanından şeytanları qovur,
içindəki şeytanlar gülür ona...

Nifrət olmasın
qəlbimə dağ basanlara belə.
Sənə yolum
yaratdıqlarına sevgidən keçir,
Allahım, könlümü işığına bələ...
...Hərdən könlümə işığın dolur, dolur...
qaranlıqlar gündüz olur,
bütün pisliklər unudulur.
Adam dərddən ağlamır həmişə,
qəlbini işiq düşəndə də ağlayır...
ağlayır... durulur...
daha dünyani özünə yük eləmir...
“Dünya bir sinaqdı”
Yıxılsan, ağlayarsan, sonra
anlayarsan olanları...
İşığına yüyürürəm, Allahım,
ayrı heç nə istəmirəm,
işığına qərq et könlümü...

ADAM HƏRDƏN SEVINMƏK İSTƏYİR

“Dünya bizim evimizmi?”
Dünya yas çadırı deyil, amma
bayramlar var,
çiçəklər var,
çərpələnglər var,
hələ şirin sözlər,
arzular, ümidlər...
Adam hərdən sevinmək istəyir...
Kimin sevinci yoxsa,
deyir “yaşamadım!”
Deməli, nəsə,
kimsə qoymur
səni yaşamağa...

ALLAHIM, İŞİĞINA QƏRQ ET KÖNLÜMÜ

...İşığına qərq et könlümü,
ürəyimdən bütün qara xallar silinsin,

Qulu Ağsəs

Qocalıqdan ... yaxşıdı. Qurban əmim deyəndə gülməyim tutardı rəhmətliyə. İndi görürsən, öz maşinimi tanımiram. Həştaddandı hamısı... Dizimin üstünə nə zəndlə baxırsan? Yox, əşi, qan nə gəzir? Xəbərim var, Eldar Baxış yazmışdı. Yazmışdı ki, siz durnaya gullə atırsız, qanı tökülür Habilin dizinin üstünə. Əli Kərim də şeir qoşub mənə, Bəxtiyar müəllim də... "Cüy-cüy, cüy-cüy". Arvadın basın xarab eləmişdim. Bütün günü axtarırdım. Kamançanı xilas eləmək lazımiydi. Kamançanın vəziyyəti ermənicəydi. Alət bizim ola-ola ermənilər tutub almışdilar əlimizdən. Məndən qabaq azərbaycanlı kaman ustası yoxuydu. Gecə-gündüz vuruşub qurtardım onu yağı işgalindən. Kamança başladı azərbaycanca danışmağa. Bunun kökü uyğur türklərinə gedib çıxır. Farsa-zada heç bir dəxli yoxdu. Rəhmətlik Lətif Kərimov kamançanın kökün eşirdi bir vaxtlar. Aydın oldu ki, təmiz türk alətidi. Ona görə erməni kamançaçılar kökləyə bilmirdi kamançanı. Kök bizimdi axı. Mən neylədim? Neyləyəcəm, kamançanı kökündən calmağa başladım, qol-budağından yox. Sonra neylədim — tarın əlindən aldım onu. Baxırdım, trio çalıb-oxuyur — xanəndə heç, onu qoyuram bir qırqa — tar nə deyir, kamança başıyla təsdiqləyir. Tar deyir, qatiq qaradı, kamança deyir, elədi. Tar

üzü yoxuşa qalxır, kamança düşür dalınca, enir dərəyə, kamança yumalana-yumalana onu təqib eləyir. Dedim tara, belə olmaz. Sən özünə görə bir kişisən, kamança özünə görə. Kamançanı götürüb tarın evindən çıxdım. Kamança tarın vassallığından azad oldu. Üstündən 35 il keçir... Belə baxanda adı alətdi — qozdan hazırlanır, cəmi dörd teli — simi var, bir də kəmanəsi. Çubuğu sürtürsən, kamanın paxırın açır, telinin altındakı alın yazılarından sənə dürlü-dürlü hekayətlər danışır. Bir qəliz xasiyyəti var: yaman dəymədüşərdi; evdə qoyub çıxıram, gəlib görürəm ağlayır, alıram dizimin üstünə, yenə kirimir. Məni də qosur özünə... Yox, heç onu yerə cirparam? Uşaqlarım hamısı institut qurtarıb, ev-eşik yiyeşidilər. Söz düşəndə deyirəm, sizin ağsaqqalınız, dədəniz mən deyiləm, bax, bu kamançadı. Onun hesabına böyümüşüz. Düzdü ey, mən də ona az yaxşılıq eləməmişəm, itirməyib ha. Mən də onun əməyin itirə bilmərəm... 12 gün dalbadal solo konsert verdiyim vaxtlar olub. Filarmoniyanın müdürü Niyaziyydi onda. İndi mənim dinləyicim yoxdu. Adamlar sintezator istəyir. Adamlar dərdlərini azdırmaq istəyir. Sintezatorda dərd azır, kamançada yox. Kamança dərdin vətənididi. O gün "Segah"da Xocalı faciəsini çaldım. Xocalıda itkin düşənləri, qəbirsiz-kəfənsiz, qıbləsiz ölənləri yudum, kəfənlədim,

el adətiylə yasların verdim, Quran səsiylə torpağa tapşırdım. Qoymadım şəhidlərimizi qurd-quş yeyə, düşmən təhqir eləyə. Mən eləmədim ey, kamança elədi. Kamança hələ çox şeylər eləyəcək — torpaqları alacaq, yazırsız ey, mənəvi ərazilər məsələsi, oraları genişləndirəcək, Vətəni uşaq kimi dizimizin üstünə çıxaracaq, neçə aydı istisini yeddi qatımızdan içəri ötürən Günəşin iti baxışlarını yumşaldacaq, göy təndirinin külfəsini gün həsrətli buzlaqlara sarı yönəldəcək, yarpaqları küləyə, dərdi çəkə bilənə, suyu cadarı, adamı adama, Allahı özünə tapşırıb, kəmanəsin telinə taxıl təzədən rəvayətə döñəcək. Bəs mən? Bəs mən necə olacam? İşdi, o günü görməsəm, işdi, təzədən dünyaya gəlsəm, qədim Çində bir uyğur kişinin sonbeşiyi olacam, ya da... qoz ağacı. Qoy məndən kamança düzəltsinlər. Çalan lazımlı deyil, özüm kəmanə əlimi sinəmə — simə sürtüb sizə bu dünyadan, o dünyadan, o biri dünyadan nağıl danışaram, ruhun ölməzliyindən nəgmə oxuyaram... Üzeyir bəy yazırkı ki, oxuyan səsinə ən yaxın səs kamança səsidi. Düz yazıb. Bayaq dedim, mənim ustadım olmayıb. Yalan danışıram. Olu — Xan Şuşinski. O, boğazıyla neyləyibsə, mən də həmin şeyi kamançada eləməyə can atmışam. Gör neçə ildi. Di gəl, Xan əmiylə çomaq döyüşdürməkmi olar? Ustad ona deyərəm, kamançanı Xanın səsiylə danışdırıa. İndi solo çalanlar azdı, nəysə qorxular elə bil. Məndən qorxurlar? Nəyimdən?

Deyəcəklər, filankəs lap Habil kimi çalır? Belə çıxır ki, kamançanı indi də mənim işgalimdan xilas eləmək lazımdı... Xaricdə çox konsert vermişəm. İtaliyada Arif Babayev, Həbib Bayramov, bir də mən çalıb oxuduq. Zalın papağını başından saldıq. Konsertdən sonra biri soruşdu ki, bu mahniların yaşı neçədi, müəllifi kimdi? Dedim, müəllifi xalqdı, yaşı bilinməz. Dedi, nə əcəb bunlar sizi bezdirmir, əsrlərlə eyni mahniya necə qulaq asmaq olar? Dedim, İtaliyada hər cür bina var, hamisinin adı tikildi. Amma görün heç adamı yorur? Heyrətdən qımsıldalar... Trioda tarla necə yola gedirəm? Çox asan. Nə qədər ki xanəndə oxuyur, tarla kamança susur, sonra tar dillənir, xanəndəylə kamança qulaq asır, nəhayət, mən danışıram, yoldaşlarım dinşək kəsilir. Əməkdaşlığımız paritet əsaslarla başlayır və sona yetir. Heç kim qabağındakının boşqabına əl uzatmır... Bir yol da filarmoniyada konsert verirdim. Əbülfət Əliyev söz aldı — çox duzlu adamıydı rəhmətlik — dedi, Habil çalandı pis oxuyan müğənninin boyun yerə soxum. Amma mənim boyun yerə soxduğum müğənni olmayıb tarixində. Çünkü sənətkarları müşayiət eləmişəm, uşaq-muşağı yox. İndikilərdən gəl danışmayaq. Bir də görürsən, televizorda bir yaşlı arvaddan müsahibə alırlar. Müxbir soruştur ki, nətər oldu, musiqi yazdır? Deyir: belə beqəfil... Çoxdan kamançanı əlimə götürmürəm. Bilirsən, muğamat dəryadı, plyaj deyil ki, qurşağacan özünü isladıb qayıdır cumasan qumun üstünə. Orda üzəməyə qəvvas lazımdı. Muğamatın ləli dəryanın dibindədi. Onu çıxarmasan da, heç olmasa, gərək enib baxasan. Buna da nəfəs lazımdı. Mən çox vaxt dəryaya girəndə suyun alıyla üzürəm. Ona görə də tamaşaçı kamançanı görür, məni yox. Kamançanı başının üstündə tuturam axı. Bəs necə! Sənət sənətkardan uca olmalıdır — çörək çörəkçidən irəli olan kimi. Çoxdan suya girmirəm deyin, istidən ciyərim yanır. Qaçırıram Vahid bağına. Burda da çox bənd ala bilmirəm. Dönürəm evə. Dostlarım hərdən zarafat eləyir, deyirlər, nooldu yenə, evdə körpən qalıb? Deyirəm, hə...
2000

TƏRCÜMƏ SAATI

БАБОЧКА

Ты прав. Одним воздушным очертаньем
Я так мила.
Весь бархат мой с его живым миганьем -
Лишь два крыла.

Не спрашивай: откуда появилась?
Куда спешу?
Здесь на цветок я легкий опустилась
И вот - дышу.

Надолго ли, без цели, без усилия,
Дышать хочу?
Вот-вот сейчас, сверкнув, раскину крылья
И улечу.

КƏRƏNƏK

Haqlısan... cığır açmaqdır havada
ilk özəlliyim...
İki qanadla canlanar bütün məxmər
gözəlliyim...

Soruşma, hardan gəlirəm,
haralara tələsirəm...
Zərif bir gül üstə xəzif bir eniş üçün
əsirəm...
Gül kimi nəfəs dərirəm...

Görəsən, məqsəd olmasa, yaşanarmı
həyat bunca?
Piçıldasin qanadlarım: sim-sim açı!
Daha uçum!

***
Какое счастье: и ночь, и мы одни!
Река – как зеркало и вся блестит звездами;
А там-то... голову закинь-ка да взгляни:
Какая глубина и чистота над нами!
О, называй меня безумным! Назови
Чем хочешь; в этот миг я разумом слабею
И в сердце чувствуя такой прилив любви,
Что не могу молчать, не стану, не умею!

Афанасий ФЕТ
Afanasi FET

Я болен, я влюблён; но, мучась и любя –
О слушай! о пойми! – я страсти не скрываю,
И я хочу сказать, что я люблю тебя –
Тебя, одну тебя люблю я и желаю

BAX BİZ DƏ XOSBƏXTİK, GECƏ DƏ XOSBƏXT

Bax biz də xoşbəxtik, gecə də xoşbəxt...
Ayna tutan nurdu ulduzlara çay..
Bir başını qaldır, göy üzünə bax,
Üzündə, gözündə təmizlik lay-lay...

İstərsən, sən məni divanə çağır!
İstərsən ağlımı başımdan al, gül!
Ürəyimdə sevgim sənsiz ağlayır,
Mən susa bilmirəm, sən mənim ol, Gül!

Sevirəm, aşiqəm, çox üzülürəm...
Anla məri, yaman ehtiraslıyam...
Bir tək səni sevdim, səni... bilişəm,
Bax, sənin üzündən daha xəstəyəm.

***

Давно забытые, под легким слоем пыли,
Черты заветные, вы вновь передо мной
И в час душевных мук мгновенно воскресили
Все, что давно-давно утрачено душой.

Горя огнем стыда, опять встречают взоры
Одну доверчивость, надежду и любовь,
И задушевных слов поблекшие узоры
От сердца моего к ланитам гонят кровь.

Я вами осужден, свидетели немые
Весны души моей и сумрачной зимы.
Вы те же светлые, святые, молодые,
Как тот ужасный час, когда прощались мы.

А я доверился предательскому звуку, -
Как будто вне любви есть в мире что-нибудь! -
Я дерзко оттолкнул писавшую вас руку,
Я осудил себя на вечную разлуку

Зачем же с прежнею улыбкой умиленья
Шептать мне о любви, глядеть в мои глаза?
Души не воскresit и голос все прощенья,
Не смоет этих строк и жгучая слеза.

SARALMIŞ MƏKTUBLAR

Siz, çoxdan unutduğum tozlu xatirələrim,
Ən doğma halınızla yenə qarşımızdasınız.
Hər sətirlə anbaan dirilir acılarım,
Lap çoxdan ürəyimdə tutmuşdum yasınızı.

Yanır utandığından, gözləriylə arayır
Bircə güvəncə yeri, ümid, məhəbbət...
Məktubdan gülən sözün saralıb baxışları,
Yanağımı qızardar sözlərdəki hərarət.

Baxın, sizə məhkumam, mənim lal şahidlərim,
Qəlbimin yazı da siz, qarlı qış da sizsiz..
Sizsiniz müqəddəslik, cümlədə qalan gənclik,
Mənə dəhşət kimidir, of, niyə ayrıldıq biz?

Yaman etibar etdim xəyanətkar bir səsə,
Məgər sevgidən kənar dünyada bir şey varmı?

Yanına saldım sənin yazan əlini... Nəysə...
Özümü məhkum edib əbədi ayrılığa,
Ürəyimi soyudub, yol aldım çox uzağa.

Mehriban təbəssümlə yenə əvvəlki kimi
Gözlərimə baxaraq üzümə piçildadız.
“Əlvida” səsinə də ruhum can verə bilməz,
Sətirlərə can verməz göz yaşım, acı dadır.

БУРЯ НА НЕБЕ ВЕЧЕРНЕМ...

Буря на небе вечернем,
Моря сердитого шум -
Буря на море и думы,
Много мучительных дум

Буря на море и думы,
Хор возрастающих дум -
Черная туча за тучей,
Моря сердитого шум.

GÖYDƏ GECƏ FIRTINASI

Göydə gecə firtinası.
Təlatüm dolu dəniz....
Dəniz, tufan və fikirlər,
Fikir çəkilmiş bir üz.

Dəniz, tufan, düşüncələr.
Əldən düşər, dincələr...
Sıralanan qara bulud,
Ağla, hər şeyi unut!

***

Молятся звезды, мерцают и рдеют,
Молится месяц, плывя по лазури,
Легкие тучки, свиваясь, не смеют
С темной земли к ним притягивать бури.

Видны им наши томленья и горе,
Видны страстей неподсильные битвы,
Слезы в алмазном трепещут их взоре —
Все же безмолвно горят их молитвы.

***

Dua edir ulduzlar, bir nöqtəyə dalıblar,
Dua edir Dolunay göyün üzündə süzgün...
Yüngül-yüngül buludlar havadan asılırlar,
Qara torpağın üzü tufana görə üzgün..

Kədərimiz ilişib Goy üzünün gözünə,
Gücsüz döyüslər üçün ehtiraslar cürcərir..
Almaz-almaz göz yaşı, vaxtı nəzərə almaz,
Almazın duaları parlayar, yerdə qalmaz.

***

Какая ночь! Как воздух чист,
Как серебристый дремлет лист,
Как тень черна прибрежных ив,
Как безмятежно спит залив,
Как не вздохнет нигде волна,
Как тишиною грудь полна!
Полночный свет, ты тот же день:
Белей лишь блеск, чернее тень,
Лишь тоныше запах сочных трав,
Лишь ум светлей, мирнее нрав,
Да вместо страсти хочет грудь
Вот этим воздухом вздохнуть.

***

Gecə... Təmiz hava tülü,
Gümüş yarpaqlar mürgülü.
Söyüdlər göz kölgəsitək
Çəkilib düz körfəzədək.
Dinclik bilməyən dalğalar.
Sinəsində sükut ağlar...
Həmin günsən: gecəm, çarəm!
Nurdan ağ, kölgədən qarə.
Yaşıl otun qoxusunda,
Xoş niyyətin yaxasında
Köksüm ehtiras yerinə
Hava çəkdi ciyərimə.

В ЛУННОМ СИЯНИИ

Выйдем с тобой побродить
В лунном сиянии!
Долго ли душу томить
В темном молчании!
Пруд как блестящая сталь,
Травы в рыдании,

Мельница, речка и даль
В лунном сиянии.

Можно ль тужить и не жить
Нам в обаянии?
Выйдем тихонько бродить
В лунном сиянии!

AY İŞİĞINDA

Çıxıb bir az gəzişək
ayın nur haləsində...
Boğmayaq ruhumuzu
qaranlığın sisində...

Göl polad külçəsitək
Otların göz yaşları...
Dəyirman, çay, uzaqlar...
Ay boyayıb daşları..

Darixmaq mümkündürmü
Ayın cazibəsində?!
Çıxıb bir az gəzişək
Dolunay haləsində.

Я ТЕБЕ НИЧЕГО НЕ СКАЖУ

Я тебе ничего не скажу,
Я тебя не встревожу ничуть,
И о том, что, я молча твержу,
Не решусь ни за что намекнуть.
Целый день спяточные цветы,
Но лишь солнце за рощу зайдет,
Раскрываются тихо листы,
И я слышу, как сердце цветет.

И в большую усталую грудь
Веет влагойочной... Я дрожу.
Я тебя не встревожу ничуть,
Я тебе ничего не скажу.

СƏNƏ HEÇ NƏ DEMƏYƏCƏM

Sənə heç nə deməyəcəm,
Ürəyini yemə daha...
Heç mən də qəm yeməyəcəm,
İndi dərd də, qəm də baha...

Bütün günü gecəyədək
Yatar gecə çıçəkləri.
Gün doğdumu, qəlbim kimi
Açılar gül ləçəkləri.

Xəstə könlüm, asta könlüm,
Qəm çəkməkdə usta könlüm...
Sənə heç nə deməyəcəm,
Durub mənlə qəsdə könlün..

МАЙСКАЯ НОЧЬ

Отсталых туч над нами пролетает
Последняя толпа.
Прозрачный их отрезок мягко тает
У лунного серпа.

Царит весны таинственная сила
С звездами на челе.-
Ты, нежная! Ты счастье мне сулила
На суетной земле.
А счастье где? Не здесь, в среде убогой,
А вон оно – как дым.
За ним! за ним! воздушною дорогой -
И в вечность улетим!

MAY GECƏSİ

Asta-asta çəkilir Göydən dara
son bulud topası...
Yavaşça biçir buludu Aypara
oraqdan libası...

Güç gəlir göylərə, Baharın gücü,
Sən düşürsən yada....
Mehribanım! Məni xoşbəxt edərdin
bu fani dünyada...

Səadət harda? Yoxdur, deyil burda..
Uçdu, tüstü oldu...
Ardınca iz qoydu, cizgi buraxdı,
Mənlə qəsdi oldu...

ЛАСТОЧКИ ПРОПАЛИ...

Ласточки пропали,
А вчера зарей

Всё грачи летали
Да, как сеть, мелькали
Вон над той горой.
С вечера все спится,
На дворе темно.
Лист сухой валится,
Ночью ветер злится
Да стучит в окно.
Лучше б снег да вьюгу
Встретить грудью рад!
Словно как с испугу
Раскричавшись, к югу
Журавли летят.
Выйдешь – поневоле
Тяжело – хоть плачь!
Смотришь – через поле
Перекати-поле
Прыгает, как мяч.

İTKİN QARANQUŞLAR

İtkin düşüb qaranquşlar,
Dan yeri sökülen kimi...
Göydə sözür zağca quşlar,
Naxış salıb dağ başına
Fırçayla çəkilən kimi...

Axşamdan hamı yatacaq,
Bayırda da gecə...
Quru yarpaqlar ovular,
Gəzər külək küçə-küçə...
Döyər pəncərəni...

Cənuba da qar düşəydi,
Ağaclara bar düşəydi...
Pərən düşəydi qorxudan
Durnaların səfi, bir-bir
ayılaydilar yuxudan.

Dolaydin qeyri-ixtiyari,
Ağlaya da bilməyəydin.
Baxaydin çöllərə sarı,
Boz çöllər də sağa-sola,
Gəmi kimi yırğalana...

ШЕПОТ РОБКОЕ ДЫХАНЬЕ

Шепот, робкое дыханье,
Трели соловья,
Серебро и колыханье
Сонного ручья.

Свет ночной,очные тени,
Тени без конца.
Ряд волшебных изменений
Милого лица.

В дымных тучках пурпур розы,
Отблеск янтаря,
И лобзания, и слезы,
И заря, заря!

PIÇILDAYIR ÜRKƏK NƏFƏS

Piçildayır türkək nəfəs,
Bülbüldə haray...
Gümüşü yırğalanmalar,
yarıyüxulu çay...

Nurlu gecə, kölgələri
üzdükcə üzür...
Bu gecəni sehrləmiş
Dolunay üzü.

Ağ buludlar qan rəngində
gecənin yuxusu,
Dan yerinin öpüşüylə
sökülür yaxası...

Çevirəni: Həyat ŞƏMİ

ÜÇ ADAMIN QONUR GÜNÜ

Vaqif NƏSİB

Ustad Rəsul Rza içində düşdüyü dünyani necə var, elə dərk etdikdən sonra onun bütün rəng çalarlarını özündə birləşdirən "Rənglər" poemasını yazdı (rənglərin simfoniyasını bəstələdi). Əsərlə ilk tanışlığında təbiəti rənglərlə cilvələnən Əskipara çöllərində bir leysana düşdüm, göy qurşağına çevrildim. Və həmin yüksəklidən dünyaya, insanlara boylandım. Şairin poetik rənglərinə uyğun insan mənzərələri görməyə başladım. Bunlar da məndə tanıdığım insanların ömür-

günündən talelərinə uyğun rəngli hekayələr yazdırmağa başlatdı.

Qürub ovqatlı "Üç adamin sari günü" triptixi onların nübarı oldu. Çapını "Ulduz" jurnalında başladığımdan "Üç adamin qonur günü" nü də həmin dərgiyə təqdim edirəm.

İyirmi bir hekayədən ibarət, üçlüklərin yeddi rəngli günlərini insan talelərinin göy qurşağına bənzətmək olar.

Onları, "Rənglər"indən qaynaqlandığım Rəsul Rzaya ithaf edirəm.

Dam-daşından şit qonur rəngin ağırlığı yağan həmin həbsxana türmələrin ən əziyyətlisindən sayılırdı. Doğma və əzizlərinin əziyyətini çəkənlər də düşmənlərinin belə ora düşməsini istəmirdi. Həmin həbsxananın şit-qonurda çıxıkdirilmiş zahiri görkəmi içəridəkilərə pay-püş gətirənlərin həyat eşqini əllərindən alıb, içərilərindən axan qara qanları boğub qonurlaşdırıldı (türmənin divarlarını, onun rəisinin əlinə müftə keçmiş bir neçə çəlləyi şit qonur rənglə dustaqlar boyamışdı ki, bu da ziyarətçilərinin bir növ cəzasına çevrilmişdi).

Şit rəngli qəfəs, gələnlərin ən kalına da ətrafi meredianlarla barmaqlanmış dünya adlı nəhəng türmədə olduğunu xatırlada bilirdi.

Həmin gün həmin həbsxana kameralarının birindən üç çörək yoldaşı da azadlıqlarına qədəm basa bilmədi. Qarşılamağa

gələnləri olmayan biçarələr qonur fon önungə nə edəcəklərini bilməyib həmin şit rəngə çəkilirdi. Həyatın divara dirədiyi həmin üç çörək yoldaşı burda çox qalıb barelyefə çevrilmək təhlükəsi hiss elədiklərdən uzaqlaşmağı qərarlaşdırıldılar. Bir-birlərinə baxıb gülümsədilər (bənizlərindəki qırub çalarlı həmin təbəssümləri əslində gülüşlərin göz yaşları hesab etmək olardı).

Qurumuş üç dodaq dəmrov düşmüş, gülcicək doğa bilməyən qısır torpaqlar rəngində idi. Onlardan kəlmələrin qönçə kimi açılması müşkül görünürdü.

Amma mütləq bu sədd yarılmalı, qanqalvari də olsa kəlamlar bitməli idi.

İçərilərinin ən ağsaqqalı, üzünün biz-biz tükləriylə qaratikana oxşayanı cedar dodaqlarını aralayıb bir-iki kəlmə bitirə bildi:

– Boğazımızı yaşlayaqq...

Bu ikicə kəlmə azadlıqlarının ilk marşına

çevrilib onları yaxındakı aşxanaya gətirdi. Ortaya qonmuş araşa əlac kimi baxıb əvvəl-əvvəl dillərinin sapının zəhrimara çevrilmiş zərdəsini yumaq, söz yollarını açmaq istədlər. Bu zəhrimar araq həm də palçıq basmış arxa bənzər hissələrini də yuya bilərdi.

Peşəsi az kəlmə məsrəf edib, müştərilər-dən bacardıqca çox pul qırpmış olan bufet arxasındaki adam da bu dəfə özünü saxlaya bilməyib söz israfçılığına yol verdi.

– Elə bil üçünüzün də sir-sifətini türmənin rənginə boyayıb bayıra basıblar.

Həmin kəlmədən araq triosu başa düşdü ki, azadlıqları hələlik onları öz ağına çəkə bilməyib. Üzlərinin, özlərinin qonurunu yumaq üçün divarlara sərf olunmuş rəng çəlləklərinin sayı qədər araq içməli və ya başqa əlaclar-a əl atmalı olacaqlar. Hər üçü kameralarının ağsaqqalı Meyranqulu kişinin sözlərini xatrıladı:

– Üçünüzün də atbaz olduğundan ksivam var. Bilirəm ki, biriniz ağ atlı oğlan, o biriniz at oğrusu, digəriniz də dədə mehtərsiniz. Üçünüzə bircə sual verəcəyəm. Dinməsəniz də olar, nösün ki, cavabınızı gözlərinizdən oxuyacağam: Allah-təala ən təbii qonur rəngini hansı heyvana bəxş edib?

Kudu Meyranqulu hər üç atbazın gözlərində at əksi görüb, varlıqlarından at kişi-nərtisi eșitmişdi.

Üçü də həmin xatirat hesabı təpədən-dır-nağa qonura çəkildiyini hiss elədi. Məclis sonrası doğma yerlərə köhlən kimi çapib, alt paltarı kimi geydikləri həmin rəngdən qurtarmağı qərarlaşdırıldı.

Qonurla boğulmuş rəngləri araq hələlik bozarda bildi. Buz dolabından çıxmış araq şüşəsi də, onun içindəkinin alovuna düşmüş üçlük də qan-tərə batmışdı. Araq şüşəsi onların, üçlük də özlərinin gününə sanki bütün varlıqlarıyla ağlamaq istəyirdi.

Araq onların dilini aça bildi. İçlərinin ən yaşlısı və qaraqabağı, üzünün biz-biz tüklərinə görə qaratikanı xatırladanı gül kimi söz danışmaq istədi:

– Daha şəhərin havasını dərd-sərimlə ağrılaşdırımayacağam. Düzü, atam və özüm

əvəzim obaya ağ atlı oğlan kimi qayıtməq istəyirdim, bacarmadım. Hər halda arzumun görkəminə dönə biləcəyəm. Onsuz da içi mən qarışq adamların yüzdə səksəninin, bir az da çoxunun, həyatı əsl həyatın görkəmindən başqa bir şey deyil. Bir at alıb doğma Soltan-liya dönəcəm. Orda onu da, özümü də həmi-şəlik höṛükləyəcəm...

Bütün varlığı ilə ağlayanların ikincisi, at oğrusu üstəlik gözlərini də qoşa bulağ'a döndərdi:

– Əvvəlcə qağamın qəbrinə gedib qələtimi eləyəcəm. Deyacəm məni bağışla, gorunu çatlatma, a goruna qurban olduğum. Nəsil-likcə murazımızı gözümüzzdə qoymuş at azarını tərgidirəm. Goruma kişi-nərtisiz, payı-piyada gedib çatacağam.

Sanki bu sözleri deyərkən (yox, yox, and kimi içərkən) içərisinin kişi-nərtisi eşidildiyindən, üçlüyün ən cavanını cuşa gətirdi. Onun hərəkəti əvvəl böyründəkilərin, sonra ətrafdakıların heyrətini şaha qaldırdı. Cavan oğlan sözünə at kimi, atdan da yaxşı kişi-nə-məyi ilə başlamışdı. Sonra adam kimi danışığına keçdi:

– Əskipara dərəsində mənim kimi at tək kişi-nəyə bilən ikinci adam tapılmazdı. Bir dəfə, atı gənimiş Müsəllim yeznəni kol-kosun dalından kişi-nəyə-kisi-nəyə dağı-daşı gəzdirmişdim. Atdan düşmüş fağırı az qala Qazançı dağının yalmanına çıxarmışdım.

Sözünə ara verib ordalarını oynadanda bufetidən tutmuş hamı bir də kişi-nəyəcəyindən ehtiyatlandı. Üzü tikanlı yaşılı dostları sözünü cunaya, tənzifə döndərdi:

– Daha kişi-nəmə, eştidik, at heç yanı oxuyub eləməyib, sən onun məktəbin qurtarmısan...

Bufetçi də böyründəki üzümün şirələrinə daraşmış arılar kimi vizildədi:

– Bunlara bu araqı göndərmək istəyirdim, yaxşı ki, əlimi dinc tutdum. Yoxsa bu dəbərə-göz səhərə kimi kişi-nəyəcəkdi (şüşəyə artıq araqları yiğmişdi).

– Qorxmayıñ, kişi-nəməyim qaldı bir də mənə qonaq gələcəyiniz vaxta. Mən də kəndimizin üst yanındakı Arançda qalıb at sax-

layacağam. Onlarla ünsiyyətdə olacağam. Baş-başa verib səhərdən axşama kimi kişnəyəcəm. Çünkü atdan vəfali canlı görməmişəm. Bu dünya harınları cəmiyyəti at bazarlarına döndəriblər. İstədiklərini hörukleyir, minib çapır, istədiklərini alıb-satırlar...

Üzüslü çıxdıqlarını görəndə bufetçi məsalarına göndərmək istədiyi yiğma araqları arxalarınca su kimi səpdi. Özünü saxlaya bilməyib yüz qram da içdi.

Ayrılarkən dədə mehtər də özünü saxlaya bilmədi:

– Bir də görüşməyimiz şərəfinə üç dəfə kişnəyəcəm.

AT GÜZARI

Əsəd arvadı qəbrə, qızı ər evinə, oğlu yad bir şəhərə, bir yad qızının yanına köçənə kimi şəhər kənarındaki həyat evində sakit və rahat bir həyat sürmüdü. Öz tükü üstə dolanan, bu dünyanın ql körpüsündən büdrəyib yixilmayan bu adam həyat yoldaşına bacardığı qədər xoş həyat, oğluna qırmızı diplomlu savad, qızına həm diplom, həm də cehiz verə bilmədi. Xudmani həyəti və həyatı suyu soğulmuş dəyirmana dönəndən sonra əli evin səliqə-səhmanından, ayaqları qapıdan kənara uzanan yollardan soyumağa başlamışdı.

Dənizkənarı insan dənizində qəzetəci kimi lövbər sala bilmış Əsəd onun nikahı hesabına şəhərdə də qaldığı arvadından da ömrü boyu üzü doğma kəndə yaşadığını gizlədə bilmədi.

Həmin kənddən bostan qarovalucusu Əli Soltanın atının tərkində qatar ayağına kimi çatıb ayrılmışdı. Kolxoz bostanının dəyişməz keşikçisi, zamanın qurudub özü qurduğu müqəvvələrə döndərdiyi Əli Soltan kişi onu qatar ayağına kimi gətirib, həm də əlini cibinə salmışdı.

– Ala bu üç-beş manatı.

Kişi pulları sözünün sanbalını artırmaq üçün verməmişdi. Öyüd-nəsihətinin bir növ yapışqanına döndərmək istəmişdi:

– Sizin tayfanın adamları bir az dambat olur. Rəhmətlik dədən Hul Cahangir adının

mənasının dünya fatehi olduğunu öyrənəndən sonra kor atını səyirdib cahana sahib olmaq istəyirdi.

Bütün bunlar şenliklə bir olduğundan həmin mətləbdən Əsədin da xəbəri vardı. Doğma kəndlərində riyaziyyat müəllimliyinə başlayanda bəlkə də beyniqanlığı hesabına dədəsi qürrələnib söyləmişdi:

– Bu Soltanının çinari, vələsi, palıdı kimi mən buralarda kökümü atıb qalan deyiləm.

Bütün şenliyə eşitdirmişdi ki, öz riyazi kəşfləri ilə gec-tez elm aləminə səs salacaq. Dünyanın ən ali mükafatlarını alacaq, adını qızıl hərflərlə tarixə yazdırıldığı Soltanlıya ağ atlı qəhrəman kimi qayıdacaq.

– Get, çalış şəhərdə ocağını yandırıb, ora külünü tök.

Kişinin demədiklərini də paravozun fit səsinə qədər Əsəd eşidə bilmədi: Dədən kimi qürrələnib şenliyi üstünə güldürmə.

Həmin an xan çinarın və Əli Soltan kişinin saqqalı altında Əsəd gizli bir and içmişdi: "Mən həm muradı gözündə qalmış atamın, həm də özümün əvəzinə Soltanlıya ağ atlı qəhrəman kimi qayıdacağam".

Əlisoltanın son sözünə qatarın fiti də qüvvə vermişdi:

– Di uğurun xeyir olsun, qatarı çox böyürtmə...

Atası Cahangir ha çalışsa da, onu Soltanlıya hörukəmiş köklərdən qurtara bilməyib, onun bir riyaziyyat ağacına dönmüşdü. Əsəd atasından Soltanlı – Bakı arası məsafə qədər uzağa gedə bilmədi. Kirayədə qaldığı həyətin qızlarının biri ilə evlənib, şəhərli qohumlarının köməyiylə ixtisası üzrə qəzetlərin birində işə düzəlmişdi (Nigar adlı həmin qız nakam ilk məhəbbətinə bənzədiyindən həmin sevdaya qol qoymuşdu).

Soğulmuş dəyirmana bənzəyən həyat evində qu kimi tək qalıb, köhləntək çıdarlığı zaman illərcə üzü doğma yerlərdə yaşaya-yaşaya yadlaşmış kişinin başına gözləmədiyi bir iş gelmişdi. Vəzifə sahiblərinin birinin əzizlərindən yazdığı felyetonun dəlillərinin yanlış olduğunu sübut edib kişini məhkəməyə vermişdilər. Felyeton "qəhrəmanı" suyu

süzülmüş cücəyə oxşatlığı yaşlı adama yazığı gəlmişdi:

– Qələt eləmişəm de, bəsimdi, heç yanım-dan da öpdürməyəcəm.

Tənhalığını, dostlarıyla araq içə-içə unutmaq istəyən və təmiz saxlayan Əsəd özünü saxlaya bilməyib ayaqlarını işə salmışdı. Uzunqulaqlıq eyləyən cahilin uzunqulaq tərziylə cavabını vermişdi. Yəni yanına yağılı bir təpik çəkmişdi.

Redaktorunun gücü onu köhnə tarixlə təqaüdə çıxarmağa, cəzasını bir az yüngülləş-dirməyə çatmışdı.

Bu dəfə dünya, arvadı qəbirdə, qızı ərdə, oğlu yad bir şəhərdə olan adama, suyu soğulmuş dəyirmana bənzər evini də çox görüb, onu həbsxana kamerası ilə əvəz eyləmişdi.

Həbsxana ziyarətinə bir tək lələk (qələm) və qədəh dostu Bağır gəlir, həm köksünü, həm bacardığı qədər pay-püşünü ötürürdü. Oğlunun və qızının həbsdə olduğunu bilmə-sini özü istəmirdi.

İki dostuya həbsdən çıxdığı gün Əsədin gözləri yan-yörədə bir tək Bağırı axtarmışdı. Bağırın gələ bilmədiyini dünyadan bir küçündə keflənib qaldığı tərəfə yozmuşdu. Halbuki, Bağır həmin gün bir növ odla su arasında qalmış, dostunun həbsdən çıxmاسını aydınlaş hesab etmiş, özünü oda tərəf vermişdi. Yəni özünü vaxtsız olmuş bir dost üçün alışanların cərgəsinə qatıb həbsdən çıxan dostunun görüşündən, dünya oyunundan çıxan həmdəmin vidasını üstün tutmuş, qəmlı bir guşədə bir mollanın axırət avazını dinləməli olmuşdu.

Bağır qəbir üstən canını qurtarıb, dostunun axtarışına başlamışdı. Tezcə də tapa bilmışdı.

Son günlər onlar bu ucuz yeməkhanada özlərini ovutmaq və aldatmaqla məşğul olurdular.

Baxışdilar. Əsədin hər iki qası sual işarəsi-nə dönmüşdü: Hardasan, harda?

Bağır dostunun sinixdığını çuxura düşmüş gözlərindən gördü, içindəki təlatümləri alın qırışlarının qara simləri vasitəsiylə eşidə bildi.

– Kamal da başını qoydu. Kərbəlayi Qur-banəli onun da fatihəsini verdi.

Əsədə bu işarə bəs elədi. Dostu düz eləyib şəhər türməsindən can qurtaranın görüşündən, dünya həbsxanasından azad olanın vi-dasını üstün tutmuşdu.

Qucaqlaşdırılar. Əvvəl özləri, sonra da bədələri toqquşdu. Kişnəyib onları səksəndirən çörək yoldaşı Əsədin yadına düşdü. İlk bədədən sonra həmişəki məsləhətini Bağıra verdi:

– Heç olmasa bir gün bağırbağıra da-nışma, özün də qəbir üstən gəlmisən.

Bəlkə də Bağırın bağırmasından deyil, at kimi kişnəyə biləcəyindən çəkinirdi.

– Dünyaya hamımız bağırbağıra gəlirik. Üstəlik mənim adım da bağırmağıma icazə verir. Amma özümə söz vermişəm ki, bundan sonra bir sözünü də iki və yekə eləməyəm.

Bağırı dostunun sinixması təşvişləndirirdi. Onu da bilirdi ki, bütün xəstəliklər, onla-rın ən dəhşətlisi xərçəng də rişələrini fikirdən atır. Andır xərçənglər də daldala yeriyib insanları geriyə çəkir.

Bağırı dostunun qayğısına qalmağa daxi-lən söz verirdi. Amma onun, Əsədin yeni qərarından xəbəri yox idi. Həmin qərarı xər-çəngvari geriyə addım deyil, ötən günlərə xərçəngvari səyahət hesab etmək olardı.

Türmədə içki vərdişi də “həbs” olundu-ğundan Əsədin dodaqlarından araq damcı-layırdı. Bir neçə badədən sonra içərisində özünə yer axtarıb üzə çıxmaq istəyən gizli qərarı da ordan süzülməyə başladı:

– Belə görürəm ki, artıq mən bu şəhərin, şəhər də mənim havamı ağırlaşdırır...

Bir şey anlamayan Bağır dostuna oksigen balışına bənzər xudmani yer tapmaq fikrinə düşdü:

– Şəhər kənarına özümüzü verərik...

– Şəhərdən də, kənarından da kəndə da-sınmaq istəyirəm, həm də sözümdən şaha qalxıb eləmə, at belində...

– Hə, hə, hə... Onda at almamışdan əvvəl üzünü tutmağa bir ələk al... Kəndin ağsaqqal-ları il boyu siferinlərini zurna kimi çalıb səni tərpədə bilmədi. Ata evini təmir elətdirmə-din... İndi nə üzəl oralara, həm də at üstündə gedəcəksən?

Bağır türmədən yeni çıxmış dostuna ağır cəzasını vermək istəmədi. Odur ki, sözünün yügenini çəkdi. Amma söyləmədikləri Əsədin qulaqlarına qarğı qarılıtları kimi gəldi. Yumulana qədər gözü yolda qalmış ananın tabutu altda çıynını də verə bilməmişən...

Səhərə kimi ulduzlar altda bir cüt intizar ulduzuna dönmüş ana gözləri oğlunu ezməyi etdə olduğu şimal şəhərlərinin birindən çəkib gətirməyi bacarmamışdı. Onu tapıb, xəbərdar edə bilmədiklərindən anasının göy qübbəsi altındakı son iki kəlməsini eşitməmişdi: Əsəd gəldimi?

Həmin "dönlükləyə" görə böyük bacısının qapıları da xeyli müddət üzünə bağlanmışdı (Əsədə bəraət qazandırınlara bacısı demişdi: Adını jurnalist qoyub. Əvvəl-əvvəl ürəyinin telləriylə hiss eləyəydi, ya oralardan arabir zəng eləyəydi. Ruslara qoşulub səhərdən axşama kimi araq hortdatmayayıdı).

Qardaşının üzünə qıfla çevrilmiş sözlərini də ərinin ağızıyla qardaşına çatdırmışdı. Həmin sözlərin də tikanları Əsədin, ad günlərində bacısı Sərvinaza yaşının sayı qədər hədiyyə etdiyi qızılıgullerin tikanlarından həm çox, həm də iti olmuşdu.

O tikanların Əsədin varlığını dəlik-deşik edib aşsuzənə döndərməsi bir yana, Soltanlı yollarını da üzünə çəpərləmişdi. Sonralar hər üzünü şenliyə çevirəndə gözləri öünüə Soltanlı məktəbinin cümlə yazı taxtaları boyda qara lövhə gəlir, saçlarına ağ salmaq üçün ora bacısının qurşunvari sözləri təbaşirlə yazılırdı. Son mərasimində kəndin səy Temisi də ona oğlu, sən Əsəddən çox övladlıq elədi. Kəhrizdən yol boyu cücəyə dönə-dönə yasin suyunu daşıdı. Az-maz, araq tam yuyub aparmayıbsa, üzündə su qalıbsa, oralara ayaq basma, yaziq arvadın gorunu çatlatma. Ağ-saqqallar ata ocağının belini çökdürən bedəsil oğul bilir səni. Qarılın dediyi dillər Soltanlının dağına, daşına da həkk olunub: Oğul çıyində gedə bilməyən Mədinə anama, sonama vay...

Əsəd eyni zamanda həm bacısının, həm Bağırın çığıra-çığıra, bağıra-bağıra deyə bildiyi və bilmədiyi sözləri eşitdi:

– Hansı üzlə gedəcəksən?

Bu dəfə özündə cəsarət tapıb dilləndi:

– Anamın verdiyi üzlə...

Sonra da cəza evində, dünya gerçəklərin-dən gerçək hesab elədiyi yuxusunu türək və lələk dostuna danışası oldu. Türmədə, həyatın ən çətin dəyirman boğazlarının birindən oğlu salamat çıxsın – deyə – anası özünü onun yuxusuna sala bilmışdı:

– Anaların qarğışından qarğış ha olmaz. İnciklikləri də yaz dumani kimi uçub gedər. Sərvinaza fikir vermə, yandığından tüstülə-nib, üstümə gəl, göz yaşlarından bir-ikisini torpağıma səpələ...

Bu daş əridə bilən sözlər Bağırı muma döndərdi. Hələ içdiyi arağın damcılarından da safından bir-ikisi gözlərindən süzüldü. Sonra özünü ələ alıb şərtini qoysu:

– Əslində el üzünə, el gözünə hərəkətləri-nə görə eşşək belində çıxa bilərsən. Odur ki, başına at təpib eləməsin, köhlən səfərini başından çıxar, bu bir...

Sonra ara verib, dostunu daşlamağını davam etdirmək üçün boğazını yaşıladı:

– Getməyə get, daha oralarda kəhriz üstəki çınar kimi bitib qalma.

– Gedəcəyəm, buralardan ilim-ilim itəcə-yəm, oralarda çınar kimi bitəcəyəm, özümü saz kimi çalış, Sarı aşiq kimi saralana kimi ötəcəyəm...

Bağır dostunun söz qoşduğundan xəbərdar idi. Amma son yaradıcılığını arağın və türmə əziyyətlərinin məhsulu hesab elədi. Bir-iki günə özünə gələcəyini, cin atından düşəcəyini düşündü.

Əsəd, Bağırı razı sala biləcəyini gözünün altına almışdı. Əsas Sərvinazla barışb çıyin-lərindən Ekiz dağının hər iki zirvəsi ağırlığında yükü götürməli idi. Bacısıyla barışığının elçi-lərinə birinci namizədsə Bağırı hesab edirdi. Və elçisini barışq daşının üstünə qondurma-mışdan hazırladığı xudmani süfrədə əyləşdir-di. Bağır içməmişdən tərs damarını səyritdi:

– Yüz qonaqlıq versən də, at səfərinə razı olmayıacağam.

Əsəd illərcə dostluq elədiyi Bağırı fürsət tapıb baxışlarının müayinəsindən də keçir-

mişdi. Boyundan-buxunundan, yarından-yaraşığından taleyin kəsdiyi bu adam içdikcə itirdiyi keyfiyyətlərdən az-maz qazana bilirdi. Araq onun turşməzə sifətinin qriminə çevrilib dolğunlaşdırır, mehribanlaşdırırırdı. Ən nəhayət də gözlərinin içində təbəssüm qonurdu. Gözləriylə gülməyə başladığı zaman Bağırın saqqızını oğurlayıb iki ayağını dirədiyi başmaqdən onlardan birini çıxarmaq olurdu.

Nəhayət, içdiyi araq ürəyinin şəfqətini Bağırın gözünə saldı. Bunu görən Əsəd də sözünün yönünü aldı:

– Səri Sərvinazla barışq elçiliyinə göndərmək istəyirəm.

– Yəni sünnü bacının həyatindəki o natəraz çoban itinin ağızına keçirmək istəyirsən. Axı sənə Novruz boxçası göndərmişdi, bəs o zaman barışmadınız?

– Oğlu, pay-püşü anasından xəbərsiz atası göndərdiyini dedi.

– Eh, ölmüşdü Xan dadaş, sənin yeznən nəinki Sərvinazın özündən, kölgəsindən də qorxur. Onun razılığı olmasaydı, o şəkərbura, paxlavalarla ağızin şirinləşməzdi.

Gözlərinin içi güldüyündən, Əsədin sözləri canına yağ kimi yayıldığından Bağır elçi daşında oturmağa hazırlaşdı.

– Gərək sən diplomat olaydın, düz deyir-sən hər şeyi. Həm də o vaxt iki daşın arasında Sərvinazla qardaş-bacı olub yerimi tutdun da...

– Onda əvvəlcə yeznənə zəng eləyək, dəstəyin bri mütləq bacının qulağında olacaq. Gəlmişizə razılıq versə, bil ki, Sərvinazın himiylə olub.

Əslində həmin barışı (atüstü küskünlüyə səbəb) məzarda, əbədi yuxusuna qovuşmuş ana hazırlamışdı. O, qızının da yuxusuna girib incikliyini tərs keçilər kimi Soltanlı ətrafindakı qayalara dırmaşdırmaq istəməmişdi: Burax bu küsəyənliyini, dəymədüşərliyini, Balaxanım mamanın xasiyyətinə sıçramış suyunu qurut getsin. Əsədi, balaca Əsi qaqaşın kimi yenə də bağırına bas.

Demə, bacısının ərdə olduğu Potu kəndinin də bir evinin adamlarının üzü, gözü nə müddətdi Əsədə dikilibmiş. Ondan qopacaq səsi-sədanı gözləyirmişlər.

Danışq aparan Bağırın əvvəl sifəti günəşləndi, sonra da gözlərinin içi şəfəqləndi. Ona həyəcanla göz qoyan Əsəd bulanıq suların durulduğunu başa düşdü.

Yeznəsi onları avtobazada qarşılıyanda rayonun yağışına düşmüş iki dostun bir bacı gözlərindən üstlərinə gün düşüb onları qurutmağa başladı. Bacı evinin darvazasının qarşısına kimi rahatladılar. Orda Əsədi təzədən görünməz bir həyəcan əlbisəsinin içində saldılar. Yeznənin sözləri də onun üçün bir həyəcan mehinə döndü:

– Sən bir az nəfəsini dər, qoy Sərvinazın itən qardaşlığı aradakı yanmış körpülərə bir az su səpsin.

Bacısı Bağırdan göz yaşlarını gizlədə bilmədi. Onun xeyli müddətdi həmin göz yaşlarıyla yanmış körpülərin yanğını söndürdüyü Bağıra bəlli oldu. Yenə də qız tərəfə baxmadan qabaqcadan hazırladığı sözləri üyütməyə başladı:

– Analardan sonra böyük bacılar qardaşlara ana əvəzi olur. Evladları yer kürəsinin birinci caniləri olsa da, hamı tərəfindən daşlansa da, bircə ana əllərindən zərbə yemirlər. Çünkü ana ürəkləri ümmanlar üstə köklənir, onlar hər şeyi qərq edə bilir, hər günahı bağışlayırlar.

– Əsəd hanı bəs?

Qızın sualından Bağır, qiymətli kəlamlarını onun bəlkə də dinləmədiyi, həmin ümmənda qərq olduğunu da başa düşdü:

– Darvazanın qənşərində icazə gözləyir.

Bu sözlər bacını bir canlı mərmiyə döndərib həyatə atdı. Darvazanı açında Sərvinaz yerində donub qaldı. Onun görə biləcəyi adamın yerini bir başqa doğması tutmuşdu (Axırıncı dəfə Əsəddən ayrıklärkən zaman onun sifətindən uşaqlıq, yeniyetməlik cizgilərinin çoxunu pozmamışdı). Bu dəfəsə qızın qarşısında sanki rəhmətlik atası Cahangir dəyanmışdı. Elə həmin oxşarlıqdan küsülüllükleri zamanı qardaşının nə qədər həsrət çəkdiyini başa düşdü. Əsəd də öz payına qarşısında ana əvəzinə çevrilmiş bacısının, eynən anasına oxşadığını anladı.

Darvaza öündə həm bacı-qardaş, həm də köhnə albomlarından sıvrilib çıxa bilmış atana şəkilləri qucaqlaşdı. Və bir ağlaşma başladı. Şəkil kimi övladların şəkil sahiblərinə ağlaşması.

Həmin an bacı-qardaşa elə gəldi ki, Soltanlıdakı həyətlərindədirlər, qarilar da analarını dil deyib ağlayır. Əsəd də bir zümrüd quşu qanadlarında özünü ana dəfninə çatdırı bilib. Bəlkə də həmin, taleyin yaratdığı layihə onları barışdırı bildi.

... Barışiq məclisinin şirin yerində Bağır özünü saxlaya bilməyib, göz ağartmasına baxmayıb dostunun sərrini açıb-ağartdı:

– Məlumunuz olsun ki, Əsəd Soltanlıya daşınmaq, ora köçünü salmaq istəyir...

Xəbərinin partlayışı əvəzinə Bağır Sərvinazın göz yaşıyla islanmış yumşaq, həlim səsini eşitdi:

– Anasının ruhu çəkib aparır...

Bir az da keflənəndən sonra, baş tutmamış partlayışını yenisiylə əvəzləmək istədi:

– Həm də bir at alıb, at belində...

Bu partlayışı da içiñə Sərvinazın gülüşü qarışmış xoş avazı əvəzlədi:

– Atası rəhmətlik də riyazi qəhrəmanlıqları sonrası Soltanlısına ağ atlı oğlan kimi qayıtməq istəyirdi. Əsini atasının ruhu atlantıdırı.

Bağır daha özünü yormayıb, söz köhlənin başını buraxdı. Bacılığı onun yerinə yarımcıq mətləbin yalmanına keçdi:

– Daha heç şəhərə dönməyin zəhmətini çəkməsin. Buracan gəlməyiylə öz at mənzilini yarışayıb. Burdan Soltanlıya atlandırıraq.

Əsədin sevincdən bütün hissləri şaha qalxdı. O tellərin at kişnərtisi çaldığını bir tək özü eşitdi:

– Meşəbəyi kirvəmizdi. Atıyla çapıb, Soltanlıda geri dəhmərliyər. Özü gəlib sahibini tapacaq.

Səhəri, Əsədi yolcu edəndə Bağırın da ürəyi atlandı:

– Get yerini isit, bir avtobus tərkində özümü yetirəcəyəm.

Sərvinaz özünü evə verib bir əlində su dolu parç, o birində açarlar qayıtdı:

– Səndən hay çıxmayanda Soltanlı aqsaqqalları mənə qol çırmadılar. Cahangir ocağını baş daşı kimi torpaqda itməyə qoymadım. Ala, bu darvazanın, bu da evin açarları...

Əsəd də əlini cibinə atdı. O da bir kağıza bükülü açar çıxardı:

– Oğlumdan daha buralara kül tökən olmaz. Şəhərdəki evi bacioğluya bağışlayıram (Sərvinazın oğlu şəhərdə həkimlik oxuyurdu. Onun hikkəsi ilə kirayədə qalıb dayısından üz çevirmişdi).

Bacısının gözündəki suala da cavab verdi:

– Qızımın prokuror əri bizim künc-bucağı bəyənməyib, şəhərin mərkəzində mənzil alıblar.

Bax beləcə, Əsədin arxasında yeznəsiylə dostu qəhərləndi. Bacısı Sərvinaz həm əli, həm də gözüylə su səpdi.

Nəhəng dəmirçi küpəsinə bənzəyən bu yer kürəsinin istisi, soyuğu ilə illər boyu döyüldə-döyüldə tunlaşmış, misləşmiş, dəmir-lənmiş Əsəd adlı yetkin yaşıdakı adam, nəhayət, arvadı qəbirdə, qızı ərdə, oğlu qərib bir şəhərdə olan zaman illərcə üzünü tutduğu doğma yerlərə at çapa bilirdi. Arxasında əli və gözüylə su səpmiş bacısı onu ata-ana ruhunun, ocağının apardığını fikirləşirdi. Bircə Əsədin özünə həm də unuda bilmədiyi ilk məhəbbətinə doğru köhlənini səyirtdiyi bəlli idi.

Bir çayın axarına qarşı, onun bulaqlardan ərsəyə çatdığını yerə doğru gedirdi. Çapa-çapa, özünün içiñə çay kimi töküldüyü insan dəni-zindən ayrıla bilib, məcrasına səfər etdiyinə sevinirdi. Axara qarşı üzgütülyə saydıgı həmin səfəri də ömrünün ən böyük qələbəsi sayılırdı. Ona elə gəlirdi ki, mənzil başına yetişənə kimi uzun illərinin ağırlığı-uğurluğu tamamilə get-gedə şəffaflanan sularda yuyulacaq. O da orda bulaqlar kimi saf-duru, yeni-yetmə Əsədə çevrilə biləcək. Çevrilə bildiyinə görə də bənövşə qoxulu ilk məhəbbətini yenidən yaşaya bilib, alın qırışlarını ütüləyəcək və zamanı geri itələyəcəkdi.

Əsəd Dilbərlə rayon mərkəzində özfəaliyyət dərnəklərinə baxış zamanı görüşmüştü. Biri rəqsinə, o biri ifasına görə tədbirin qalibi olmuşdu. Bütün iştirakçılar bir cərgədə xatirə

şəkli çəkdimək istəmişdilər. Bax, orda qız
Əsədə yaxınlaşmışdı:

– Adım Dilbərdi, Fərəhli qızıyam. Elə bil-
dim mahnını mənə oxudunuz...

– Sizə də oxuya bilərəm:

Qurbani əzəldən bəydi,
Bənövşələr boynun əydi,
Nə dedim xətrinə dəydi,
Bu mən Dilbər, bu sən Dilbər.

Dünyanın gözəl bir guşəsində, ilk məhəb-
bətinə çevriləcək bir qızı ürəkdən mahnisini
oxuyan oğlanın xətrinə dəyən tapılmışdı.

Yeniyetmələr sonralar kəndlərinin arasındakı bulaq üstə görüşməyə başlamışdı. Hər dəfə də Əsəd ilk eşqinin himni hesab etdiyi mahnını yeni şövqlə oxuyub qızın yanaqlarında bir cüt dağ laləsi açdırırdı.

Fərəhlidə qızın Nəriman adlı pərəstişkarı varmış və bulaqüstü görüşlərdən, nəhayət, xəbərdar edilibmiş. O da dostlarıyla pusqu qurub Əsədə tövbələtmə dərsi vermək istəmişdi.

Əsədin bulaq üstə, nəğməsiylə bulaq kimi çağladığı zaman başının üstü alındı. Kəmərlər üç-dörd beldən açıldı və nəğmə bu dildən kəsildi:

– Görək bu Qurbani həqiqətən bəydi, ya gəda...

Dilbər sinəsini qabağa verib Əsədin qabağına keçdi.

– And ver, yaylığını başına bağlasın, əl çəkək.

Nərimanın dostları Əsədin əl-qolunu bağlayıb, işarəsini gözlədi.

– Biz yanına kəmər çalaq, oxusun.

Əsəd ilk məhəbbəti qarşısında kəmər çalına-çalına həmişəlik susduruldu. Onun mahnisini yuvasından uşurdular və köçürdülər.

Qançırını çıxarıb qolunu açıdlar. Və beləcə ilk məhəbbətinin yolunu bağladılar.

... Soltanlıdan əvvəl atını Dilbərlə göz-gözə gəldiyi həmin cələyə çapdı. Həm də yeniyetmə Əsədin cingiltili səslə oxuduğu mahnını eşidə-əşidə, Dilbərin yanaqlarında lalələrin açdığını görə-görə.

At yalmanı və nəğmə qanadında yadigar cələsinə çatdı. Kaş heç yetişməyəydi. Millət artdıqca cələnin ağacları kəsilmiş, qucağında evlər cərgələnmişdi.

Ora çatanda cingiltili səs xırıp kəsilmiş, yerini vəhşi atların kişnərtisi tutmuşdu.

At üstündə olsa da başa düşdü ki, zaman onu ən şirin xatırələriylə bərabər atdan sala bilib. Bundan sonra son mənzilinə payı-piyada gedib çatmalı olacaq. Bundan sonra heç olmazsa, alt paltarına çevirilib canını sixan qonur rəngindən xilas olmalıdır.

Qaranlığı üzünə ələk kimi tutub özünü Soltanlıya gecəykən verdi. Obaşdan ata-ana qəbrini ziyarət edəndən sonra özünü çay qirağına verdi. Sahilində əyləşib, nə edəcəyini bilmədən dünyaya darıxmağa başladı. Yox, mütləq bir yol tapmalı, buraların rənginə çəkilməli idi.

Allahın ona yazığı gəldi və həmin yolu tapdı. Bu, çay sahiliylə uzanıb bir adsız bulağa yetişən bir ciğirdən ibarət idi. İzlərini artırb ciğiri el yoluna döndərməyi qərarlaşdırıldı. Elə obadan gizlicə bulağın adını da Dilbər qoysu.

Hər obaşdan ata ocağından yolunu Dilbər bulağına saldı. Kökdən düşmüş ürək tellərini topazlayıb, ürək mahnisini zümzümə edəedə.

Yağışlarda çimib, çöllərin alyasılina çəkilmək istədi. Goy qurşaqlarının altda dayanıb onlardan rəng yağışı umdu.

Bax beləcə qonur rəngindən xilasına çalışıb. İçəridən bir növ fəryada bənzər kişnərtiləriylə...

AT AZARI

Bir zamanlar Ceyrançöl mahalının iki səmtində: Digeban qalası altındaki Xanlıqlarda, Şah Abbas yadigarı, Qırmızı Körpü yolu üstündəki Qazaxbəylidə atların ceyranı sayıla bilən cins atlar yetişdirilirdi. Bu həndəvərin, içi Gəncəbasar, Göyçə mahalı, Kaxetiya qarşıq el-obalarının xanzadələri, bəyləri, knyazları da ov ovlamağa, quş quşlamağa, səyirtməyə, peşkəşləməyə, bir at mənzilindəki iki məskənin

köhlənlərindən seçirdi. Bir müddət sonra həmin ilxiların cins atları da əziyyətlərini çəkən nəsillərin bir növ bellərində görünməz yəhərə əvvəlmiş minnətləri altında qalmaq istəməmişdilər. Onlara cıdırlarda qazandıqları, qızıl saplarla butalanmış şal xalatlardan da qiymətli öz adlarını bəxş etmişdilər.

Xanlıqların Haçadıl atlarını yetişdirən Musaköylü nəslinin adı Oğuztayfa, Bozürək köhlənlərini ərsəyə çatdırıran Mehdiağalarının nəcabət soyadı Kürdə axmağa başlamışdı ki, yerini Haçadillilər, Bozürəklilər kəlmələri tutmuşdu. Və həmin nəsillərin yeni adlarından uzun müddət at kişnərtisi eşidilmişdi. O zamana kimi ki, başı ulduz papaqlı ruslar bu həndəvərin ən ucqar kəndlərinə də tərklərində yeni bir quruluşun qayda-qanunları öz rus atlarıyla gəlib çıxmamışdı və mahalın zəhməti, hörməti hesabına sərvət və hörmət qazanmış adamlarının əsgərini mülkədar, qolçomaq damgası ilə öz qızıl ordusunun qızıl gülləsinə gətirməmişdi.

Dövran dəyişdiyindən Xanlıqlardakı, Qazaxbəylidəki atçılıq ənənəsini də zaman atdan salmış, məşhur cinsləri, necə deyərlər, həm xaltalamış, həm də noxtalamışdı (noxtalanınlar ətçilik idarələrinə verilmiş, xaltalanınlar kotanlara qoşulmuşdu). Bir müddət sonra ötən günlərə boyunanların ürəyindən at kişnərtisi üstə həmin sözlər keçmişdi: Bu Cindir Ceyrançöldə də bir zamanlar ceyranı kişilər və atlar vardi. Yaxşı kişilər, yaxşı atları səyirdib bu mahalın salnaməsindən çıxbıq getdilər.

Bu mahalın çayxanalarında çalıb-çağıran aşıqların bir neçə kəlməsi müştərilərin hərəsinin qanını bir cür qızdırır və soyudurdu:

— *Məhəbbət qandasə, silmək çətindi...*

Həmin kəlmələr, köhlənləri əllərindən çıxmış atbazları da az qala şaha qaldırıb at kimi kişnətmək istəyirdi. Onlardan biri də Haçadillilər nəslinin yurdunda tək qalmış Aslan idi. Həmin Aslan ki əsl adı vaxtilə yaxşı kişilərin yalmanına yatdığı cins köhlənlərin birinin belində buralardan baş götürüb get-

mişdi. Atalar atı muraz söylemişlər. Amma, təəssüflər olsun ki, çox Haçadillilər nəslinin onlara ağ gün yazdırmaq murazına deyil, bəxtlərinin qara qızdırmaq mərəzinə əvvəlmişdi. Doğru adı, dürüstlüyü, doğruluğu da at belində getmiş bu durğun gözlü, suyuşırın cavana heç əməlli-başlı bələd olmayan onu ələm-qəlləm sifətində görüb at oğrusu çağırırdı.

Əslində əsil-nəsillərinin əsl adının yerini Haçadıl atları tutmuş bir sülälərinin, ulu baba-ları Qaybalıdan tutmuş cümlə nəcabətlərini bir növ at oğrusu adlandırmaq olardı.

Adı batmış Aslanın ulu babası şatır Qaybalı, Ağa Məhəmməd şah Qacarın Tiflisdəki Haçadıl atlarının baş mehtəri imiş. Şuşa qalasında Qacarın başı kəsildiyini eşidəndə, beyninə yol tapan qara bir sevdanın havası ilə dabanlarına tüpürmək fikrinə düşmüştü. Bu da özünə etibar olunmuş ilxini qabağına qatıb gecələrin birinin zülmətinə qarışib aradan çıxmışından ibarət olmuşdu. Qaybalı üzü Tiflisdən Xanlıqlara yaxşı bələd olduğu dağ yollarıyla ilxini ata-baba ocağına qaçırmışdı.

Deyilənə görə, Qacarın Şuşadakı Bozürək atlarının baş mehtəri də Molla Pənah Vaqifin əqrəbalarından qatırçı Murad olmuşdu ki, sonralar: Hər oxuyan Molla Pənah olmaz, hər qatırçı Murad, – kəlmələri də onların şərəfinə söz incisinə və köhləninə əvvəlmişdi. Yenə, deyilənə görə, həmin qatırçı Murad da ilxini qabağına qatıb dədə-baba yurduları Peykanlı səmtindəki Qazaxbəyliyə üz tutmuşdu. Və beləliklə tale Cindir Ceyrançölə, zülmkar ki-mi tanınmış bir şahın iki at cinsini bəxş etmişdi. Həmin oğurluqlar bir tək Allahdan gizli olmadığını görə onları törədənlərin hər ikisi Tanrı divanından cəza paylarını almışdı. Qaybalını Kar qaya səmtindəki Şahmar bulağı üstündə qızıl ilan cancmış, atçılığa həsr oluna biləcək qızıl bir ömrü özür köhlənindən salmışdı.

Qatırçı Muradı, keçdiyi günlərin birində Kürün suları qızıl ilandan betər əjdahaya dönüb atı qarışq qamarlayıb aparmışdı. Hər ikisi də oğurluqlarından bixəbər insan "ilxisindən" rəhmət paylarını almışdı.

Qaybalıdan sonra at soyadına keçmiş bu məşhur nəslin övladları at kişnərtisiylə yatıb,

qalxıb ömür günlərinin at güzərini başlatmışdı.

Şura hökumətinin ulduz papaqlı atlalarının yolu Ceyrançöl həndəvərinə düşən kimi Haçadilli atları, cıdırların şal xalatını alıb bəzənib-düzənmişdi.

Eşitdiyinə görə, Aslanın babası Fərzalı ilxalarının kişnərtisinə gəlmış ulduz papaqlıların başçısına bir-iki cins köhlən bağışlayıb özünü və kəhərlərinin canını qurtarmaq istəmişdi. Həmin adamın bir növ buz muncuğunu xatırladan gözləri ilxını görəndə kələsinə çıxmış, hökmünü iki kəlmə ilə vermişdi:

– Настоящий кулак.

Bu ikicə kəlmə də iki qızıl gülləyə dönüb Fərzalının kəlləsində çatlamışdı.

Əsl soyadları üzü Qaybalıdan bəri at tərkində getmiş nəslin, elə həmin səbəbkardan başlayan iki qızıl kəlməsi vardi. Həmin kəlmələr də atdan salındıqları, Əzrayılın sinələrinə qonduqları zaman vəsiyyətlərin axırına qoşulurdu:

– Atlar əmanəti...

Atasıyla rusun göz-gözə gəldiyi zaman Gürzalı yeniyetmə yaşında idi. Həmin an qoşalüləyə bənzəyən gözlərdən atəş açılmasından qorxurdu. Yaziq-yaziq rusun buz parçası gözlərinə baxıb onlarda mərhəmət ərintisi görmək istəyirdi. Nə yazıq ki, rusun ikicə kəlməsi gülləyə dönüb atasını yazıq elədi. Onun macal tapıb söyləyə bilmədiyi kəlmələrsə həyətlərdən Kor qayaya, Qızıl qayaya kimi əks-sədasını vermişdi: Haçadillər əmanəti.

Atları qabaqlarına qatıb Ceyrançölün mərkəzinə aparmışdılar. Bəy malını kasib-kusuba paylamağı qərarlaşdırılmışdılar. Amma səhəri atları saldıqları xalxalı boş görmüşdülər. Fərzalı oğlu Gürzalı, bir allahsız tərəfindən gülləyə gəlmış atanının dodaqlarından bütün varlığı ilə eşidə bildiyi iki kəlməyə əməl etməyə çalışmışdı.

Gürzalını gecəykən ilxiyla bərabər Kürü xəlvəti yerindən keçəndə yaxalamışdılar. Kişini çayın ortasında odlamışdılar ki, meyiti Kür axıdıb misilsiz faciəni soyutmağa çalışmışdı.

Bütün kənd əhli üzü Gəncəyə kimi Kürün sahillərində pələsəng olsa da, Gürzalının meyidini tapıb nəsil-nəcabətinin böyründə dəfn edə bilməmişdi. Ömürlərində birinci dəfə cəsədsiz yasa başsağlığına gələnlərdən bir-ikisi Mirzəlini bu cür sakitləşdirmək istəmişdi:

– Bu Kürün özü də dəli madyan kimi şəydi. Elə hesab eləyin ki, atanız dəli köhlən kimi Kürü səyirdib, bu meymunyosulluların əlin-dən canını qurtarmaq istəmişdi.

Sonralar Hasanali bir neçə dəfə atası vurulan yerə baş çəkmişdi. Hər dəfə də Kürün ləpələri atasının avazıyla ona ikicə kəlmə eşitdirmək istəmişdi: "Atlar amanatı" ...

Hasanalı hər gün gözünü Kor qaya arxa-sındakı dağlara dikirdi. Elə bilirdi ki, buraların çəri-dumanı çəkilən kimi arxasından atası çıxacaq, onu da tərkinə vurub atını Xanlıqlara səyirdəcək.

Hər dəfəsə dumandan atası yox, başının tüstüsü, dumanı çıxmalı olurdu. Sən demə, o zamanlar hələ bu yerlərin köklü kişilərinin hamısı cins atların yalmanında buralardan çıxıb getməyibləmiş.

Yaz səhərlərinin birində nisgilli kişi kişnərti səsinə oyandı. At yedəyində tanımadığı bir adam ev yiyesini haraylayırdı. Atlarının alınma payı kimi kənd-kəsəyin kasib-kusubuna paylandıqından xəbərdar idi. Demə, gələn də at payı alan bəndələrdən imiş.

– Heç halallığını almağa da gəlməmişəm, özünüzə qaytarmaq istəyirəm. Biz əkinçi-biqinçi babayıq, at nazi çəkməyi bilmirik. Dəyirmana yük aparmağa ulağımız var, bəsimizdi. Özünüzə qaytarıram, halal malınızı.

Ayağı yüngül olmuş kişinin səsinə, atın kişnərtisinə hay verənlər də tapıldı. Neçə el-dən-obadan atlarını qaytardılar.

Hasanalının üstünə gün düşdü. Axır ki, dodağından da hənirli sözlər çıxdı: "Çox da xali deyilmişsən, a viranxana dünya".

Suyu soğulmuş dəyirmana çevrilmiş bir ocağın dəhnəsindən su axdı. Nəhəng kirkirələri işə düşdü.

Atlar artdıqca kişnərtisi də əvvəl şenliyi, sonra da ətrafi başına götürdü. Bu dəfə qapı-

larına ulduz papaqlılar yox, ulduz paqonlular gəldi. Atlarını müsadirə edib milisə apardılar. Onlara isə əvvəlkilərdən insaflı tərpənib ürək-dirək verməyə çalışıdalar:

– Burda atlarınızın cəmiyyətə bir xeyri dəymir. Biz hər dərəyə, dağa quldur dalınca atla gedirik. Bu gündən atlarınız Sovet hökmətinə xidmət edəcək.

– Bəs orda atlara kim baxacaq?

– Heyif ki, Hacı kişini götürmüşük, yoxsa sənin özünü mehtər aparardıq. Amma rəis tapşırıb, sizə atların əvəzində xeyli yardım edəcəklər. Qonum-qonşunuz kimi yer əkin, heyvan saxlayın...

Sonralar Hasanalinin ayağı həftə səkkiz Ceyrançölün mərkəzinə açıldı. Kənardan atlara baxıb özünü sakitləşdirməyə çalışdı. Amma nadanların əlinə düşmüş atların şikayət dolu kişnərtisinə dözə bilmədi. Özünün, içində üsyani gizlənmiş kişnərtisini güclə saxlayıb ordan uzaqlaşdı.

Atları, bellərini yağır eləmiş qırmızıpaqların cəngindən qurtarmaq üçün bir xəlvətə çəkilib papağını qabağına qoydu. Ən əvvəl onlarla qaçıb gizlənəcəyi yeri müəyyənləşdirməyi qərarlaşdırıldı. Nəhayət, Əskipara dərəsi üzərində qərarının yüyənini çəkdi.

... Sarı Əsələrin Hasanı onu çənəsi altında çox elə saxlamaq istəmədi:

– Gətirməyə bizim dərəyə dəhmərlə, özü də gəlişini gecəyə sal. Onu bil ki, bizim şenlikdə də oralara işləyən qurddan-quş adamlar çıxdaş deyil. Xəbərin kişnərtisini Ağamalının qulağına həmin adamlar Qazançı dağının yelindən tez uçurub çatdırıar.

Üstünə pənah gətirmiş simsar adamın, adını çəkdiyi dağın buludları kimi tutulduğunu, qaraldığını görüb, onu çox da intizada saxlamadı.

– Özüm səni Hərəmin qasında qarışılıyb, erməni Əskiparasına aparacam. Duraxan kişi bizim uşaqların kirvəsidi. Oraların ən sağlam ermənilərindəndi. Özünü evində, atlarını tövləsində saxlayacaq. O zamanlar çöllərə dərəşmiş otryadlar çox dərənin qacağını qabağına qatıb türməlik eləyə bildi. Bircə erməni meşələrində Şahnaza, Ağbala qoşulmuş bi-

zim Tomtaoğlu, qoçu Mustafaya, Daşsəlahlı qacaqlarına əlləri çatmadı. Dar ayaqda da atlarını dəhmərliyib oralardan bir köhlən mənzilindəki Türkiyəyə getdilər.

Sarı Əsələrin Hasanı qarşısında, zoğal araqından bədəni tərdən çıçəkləmiş Hasanalı əməllicə-başlıca kövrəldi. Gözlərinin qəm çıçəklərini kəndin ağsaqqalına göstərməmək üçün özünü boğub onları içində damcılardı. Allaha, belə kişilərin kökünün kəsilməməsi üçün dualarının ağızını açdı.

– Hər gecə, günü o birisi gündən Quru dərədə yolunu gözləyəcəm. Erməni Əskipara-sına yolumuzu Coğazın o tayından salacağıq.

Ceyrançöl səmasında bir xəbər ildirim kimi çaxdı.

– Milisin atlarını bir ilxi qırmızıpapağın qulağının dibindən cimbatlayıblar.

Həmin xəbərin şimşəyi birinci katib Cavadovu şaha qaldırdı, ildirimli milis rəisi Ağamalının başında çaxmağa başladı:

– Sənə üç gün vaxt verirəm. Bu xəbərin kişnərtisi mərkəzə çatmamış atları tapıb yerinə qoy.

O da işçiləri başına yiğib Cavadovun qəzəbinin ildirim ötürücsünə çevrildi:

– İki gündə at oğrusunu at quyuğunda qabağıma gətirməsəniz, o tövlələrin qalıb şışmış at noxtalarını bir-bir hamınıza yedirdəcəyəm. Cinayət axtarışı şöbəsinin gözü yumuşaq, ağızı açıqlarına iki qatını.

Sarı Əsələrin Hasanı verdiyi vədi əskisiz, tüstüsüz yerinə yetirdi. Quru dərədə Hasanalını qarışılıyb, ahilligindən silkinib çıxmək üçün atların birinin yalmanında qabağa düşüb, qabaqcadan sövdələşdiyi Duraxan kirvəsinin ocağına doğru çapmağa başladı.

Duraxan kişi ilk günlər qonağının atını tövlədə, özünü evdə qormutlayıb yaman gözlərdən pərdə asmağı qərarlaşdırılmışdı.

– Bir az keçsin, gecələr Dəmirçilər dərəsinə çıxarıb Hasan kirvənin xam otlağına salarsan. Yoxsa yazıqlar arpa-samanla qaranlıq tövlədə şışib çərləyərlər.

Bəlkə də Duraxan kişi Hasanın sınañmış dostu hesabına Hasanalı ələ keçməyəcəkdi, tale öz tərs-məzhəb oyununu oynamasayıdı.

Duraxanın peşəkar mal oğrusu, Cücəvəng kəndində yaşayan oğulluğu Baxış növbəti dəfə yolunu atalığının kəndinə salmışdı. Hər tövləsinə bələd olduğu, qurdbasan itlərini yemləyib iyinə alışdırıldığı kəndə adəti üzrə gecə yarısı gəlib atalığının samanlığında nəfəsini dərməyi qərarlaşdırılmışdı. Tövlədən səs gəldiyini eşidəndə ayağını saxlayıb qulağını işə saldı: Bu ki at ayaqlarının tippiltisidi. Qocalığında bu kişinin başına atmı təpib, at oğrularıyla çapoolçuluğa başlayıb.

Tövlənin qənşərində bir az dincəlib, əvvəlcədən manşırladığı yerə yollanmağa hazırlaşdı. Birdən, gecə kənd ağaclarının tumurcuqlarının "piçhapiçvaxtı" çıçayı çirtlamağa başladı: Deyəsan şam Aşot kimi mənim də başımı at təpməyə başlayır. Kişnəməsin deyə burnunun deşikləri torbalanmış bu atlar, kilsəyə and içirəm ki, oğurluqdu. Oğrudan oğruya da malın hər cürünü halal buyurublar. Aparıb gürcülərə ötürərəm, ət kombinatına saralar.

At murazdı, deyiblər. Görünür, oğurluq atlara bunun dəxli yoxmuş. Çünkü atları, Baxış gürcü dostlarına yetişdirə bilmədi. Qırmızı körpüdə murazi gözündə qaldı.

Onu yaxalayan sahə müvəkkili az qala növbədənkənar ulduzunu itirəcəkdi. Mal oğrusundan pul alıb körpünü keçirmək istədi. Baxışın nəgd pulu olmadığından, yağılı vədiylə körpü sala bilmədi. Tərəddüd içərisində qalan müvəkkilə həmən vaxt idarədən zəng eləməsəydiłər, bəlkə də erməni dığasının yanına bir təpik vurub atları özü Gürcüstan oğrularına ötürəcəkdi.

– Neynirsən orda, müf yediyin kababin şirəsinə yiğilmiş milçəklərini qoruyursan, yəqin, rəisimiz düz deyir ki, pişik qədər də olub, indiyə qədər bir siçan da tutmamışan, ay pişik Əhməd.

Bəlkə də onu tale özü danışındı, şəstinə dəyildiyi deyil:

- Canın haqqı, bir ilxi at tutmuşam.
- Nə, nə, nə, oralarda ol, gəlirik!

Əməliyyat rəhbəri kimi Ağamalı özü yoluunu Qırmızı körpüyə saldı. Cavadovun ildirimlərindən canını qurtarmaq üçün əlinə

fürsət düşmüdü. Baxışı da özü dindirməyə başladı.

– Erməni mal oğrularını içi sən qarışiq hamısını tanıyıram. Sizlərdən birinci dəfədi ki, at oğrusuna rast gəlirəm. Bu nə firildaqdı, ay dişa?

– Nəçəlnik, bu mənim işim deyil, tanımadığım bir oğrudan özümə halal eləmək istəmişidm.

– Təmiz mal oğrusuna, halal düşgə oxsayırsan, hər şeyi olduğu kimi söyləsən, buraxacağam, atını yox, eşşəyini sürüüb gedəcəksən.

Baxışın etirafı sonrası Ağamalı işçilərini Duraxanın ünvanına atlandırdı. Baxış atalığının da gününə ağlamaq istədi.

– Hampa Duraxana, atalığima dəyməyin...

Əməliyyatçılardan biri rəisdən soruşdu:

– Demişdiniz oğrunu at quyuğunda gətirək, sərəncamınız qüvvəsində qalırmı?

– Elə qalır, at quyuğundan əlimlə açıb eşşəkcən döyəcəyəm hələ.

– Onda atlardan birini...

– Heç parasını da yox. Aşağı Əskiparada Nəsibdən mənim adımla bir at alarsınız.

Hasanalı yorğa bir atın quyuğunda gətirdilər. Duraxan bir cöngə hesabına canını qurtardı.

Aslan Hasanlıoğlu onda yeddinci sinifdə oxuyurdu. Həmin gün həmin xəbər Ceyrançölün bir nömrəli məktəbinə də atüstü gəlib çatdı: Milisin atını oğurlayani atın quyuğunda gətirirlər.

Uşaqlar dərsdən qaçıb at oğrusuna tamaşa etmək üçün cidira çıxdılar. Dəstənin içində bircə uşağın bənizi qaçmışdı. Bu da Hasanlı oğlu Aslan idi. At oğrusunun atası olduğu ürəyinə dammışdı. Atasını at quyuğunda görəndən sonra bu dəfə gözünün damcıları ürəyinə dammağa başladı.

Az müddətdə at oğrusunun Aslanın atası olduğu məktəblə bir oldu. Məsim adlı şix geyimi ilə öyünən oğlanın ağızı ilə o biri uşaqlar da Aslanı cırnatmağa başladı. Hər ağızdan eyni kəlmələri eşitməyə başladı: At oğrusu...

Uşaqları dəhmərləyən Məsim idi. Vəzifəli atasına görə qiymətləri nə qədər şisirdilsə də,

Aslanından aşağı olurdu. Həm buna, həm də sinif yoldaşları Züleyxanın Aslana rəğbətinə görə paxılılığından yanıb yaxılırdı.

Hər gün milisə yolunu salib gizli-gizli atasına baxırdı. Baxışları elə bil onu bir daha görməyəcəyini hiss elədiyindən tamarzılığına çevrilirdi. Bir dəfəsə atasına edilən zülm uşağıın az qala yayın qızmarında qanını dondurdu. Tövləyə baş çəkən Ağamalı at nəcisi görüb özündən çıxdı:

– Atların təmizliyinə beləmi baxırsan, ay eşşək.

Üzünü yanındakı milisə tutdu:

– Bunun ağızına ... qoy, a Qəqəni.

Düzdü, Qəqəni rəisdən insaflı çıxbı, nəcisi Hasanalının üzünə sürtdü. Amma bu mənzərə bir yeniyetmənin gözündə dünyani nəcisə çəkdi.

Ordan Poylu çayının sahilinə götürüldü. Söyüdün dibində oturub saçاقları sulara sallanmış ağacla baş-başa ağlamağa başladı.

Hər insanın əvvəl-axır bir xeyirxahı, bir ağa atlı qəhrəmanı tapılır. Uçurum qarşısındaki tərkinə vurub faciələrindən qurtarmağa çalışır.

Aslanın xeyirxahı, söyüdlə baş-başa verdiyi gün atını çapib çatdı. Özü də illərlə xilaskarını gözləyən Murad Vəkilioglu şəklində (Hüquq fakültəsinin qırmızı diplomla qurtarmağının da Muradın ixtisası üzrə çalışmasına bir xeyri olmamışdı. Bəy nəslindən olduğundan inzibati orqanların qapısını üzünə bağlamışdır. Ovçular idarəsində böyük minnətlə balaca qulluq verib, cızığından çıxmamasını, Allahına şükür etməsini tapşırılmışdır).

Həmin gün Muradin əli yaz ağızında qayıq qaranquşu kimi Aslanın ciyninə qondu:

– Nədi, a bala, niyə təpədən-dırnağa sel-su içindəsən? Adamların canı bürküdən, gözləri dərddən sulanır.

Aslan ata-anasından sonra bir başqasının gözlərində gün işığına bənzər şəfqət və mərhəmət gördü. Həmən hərarətdə oğlanın hissələrini kövrəldib hönkürtdü.

– Ağla, ağla, loğmanlar loğmanı İbn Sina buyurub ki, bədəndən tər, gözdən yaş çıxanda can çıxmır, insan yüngülləşir.

Canının, gözünün abqorası çıxandan sonra yüngülləşən Aslan, ilk baxışdan isinişdiyi Murada açılışdı. Murad, xeyli çəkindikdən sonra nəsil-nəcabətindən söz açan yeniyetmənin, öz sözləriylə ürəyini Goyəzən dağına döndərdi (Halbuki, Aslan: m- Bizləri tanımazsan, ay dayı, - demişdi).

– Ayə, sizin nəslə haçadıl atlara görə Xanlıqların qənşərindəki dağda, Digeban qalasının böyründə, elə o tikili boyda heykəl qoymaq əvəzinə, dədə-babanı şəhid eləyiblər? Qoruyub saxladıqları atlar halbuki çapib bütün dünyanın şal xalatını ala bilərdi...

Sonralar Murad yolunu məktəbə salıb, Aslana at oğrusu deyənlərə öyüddən və təpinməkdən ibarət dərs keçdi:

– Siz bir sinfin qardaş, bacılarınız. Bir-birinizin qəlbinə dəydiyinizə görə sonralar yanıb-yaxıla bilərsiniz. Qaldı ki bu Aslanın nəslinə, onların heç biri at oğrusu olmayıb. Haçadıl atlarını bəsləyib ərsəyə çatdırıldıqlarına görə onların dösündən medal asmaq olardı...

Murad Hasanaliya vəkillik eləmək fikrinə düşdü. Nəsillərinin simsarlarından prokurorluq işçisi ona ağıl verməyə başladı:

– Başına at təpməsin! Ağamalı səni qeyri-qanuni ovlarına görə üç-dörd maddə ilə ovlayıb, at quyuğuna bağlamasa da, it ağızına keçirər. Mənə üç-dörd dəfə eşitdirib ki, başına ağıl qoyum. Deyim ki, Vəkiliogluluğuna görə sənə dəymir, başqa famildən olsaydın, adını yadından çıxartdırardı.

Məhkəmədə Murad Aslanın yanında oturdu. Qorxusundan sarısını udmuş uşağa tez-tez ürək-dirək verməyə başladı:

– Vəkil tələbə yoldaşlarımdandı. Yaxşı ki, Ceyrançöldə təsadüfən görüşdük. Atana pulsuzca vəkillik edəcək.

Düzdü, vəkil Hasanalının atlarının qeyri-qanuni müsadirə olunduğunu sübut eləməyə çalışsa da, məhkəməni təxirə salmağı bacarmadı. Hakim onun xatirinə Hasanaliya madənin aşağısıla iş verdi. Onu Şəkəran qalasına saldılar. Dustaq yoldaşlarının dediyinə görə, gecə-gündüz at kimi kişnəyirmiş.

Məhkəmənin ən təsirli yeri Hasanalının oğluyla görüşməsi oldu. Vəkil onların görüş-

məsinə zor-bəlayla icazə ala bilməşdi. Elə bil, öləcəyi kişinin ürəyinə dammışdı. Kallaşmış səsiylə bir növ vəsiyyətini eləyirdi: "Atamanam, oxu, adam ol. Gələcəkdə imkanın olsa, donluğunla yığış heç olmazsa, iki Haçadıl at alarsan. Gorumuzda hamımız o atların kişnərtisini eşidib rahatlayacağıq".

... Aslan məktəbi medalla, institutu qırımızı diplomla qurtardı. Əcəl özünü ovlayana kimi ovçu Murad əmi kimi yanında oldu.

Xeyli müddət sonra atasının vəsiyyətinin əməlinə başladı. Soraqlayıb Haçadıl atlarından ikisini tapa bildi.

Demə, atbazlıq onların nəsillikcə qanlarında varmış. Bir neçə müddət sonrası atlarının qulanlarının kişnərtisi eşidildi.

Hər şey Ceyrançölün vəzifəli adamlarından birinin qızının çöldə təsadüfən gördüyü qulana gözü düşəndən sonra başladı. Sözü daşdan keçən adam milis rəisinə zəng etdi:

- Bu dəfəki əməliyyatının adını mən qoymağam: "Qulan". Qızım Şahnazın ad günüñə at balası sənin hədiyyən olacaq. Poylu çayının üst yanında görüb. Öyrən gör ki-mindi, al gətir.

Qulan sahibini tapmağa tapdırılar, amma "Qulan" əməliyyatını uğurla başa vura bilmədilər.

Aslan üzərinə silkələnən barmaqlardan çəkinməyib atlarının ilk nübarını harın bir adamın ərkəsöyüñ balasına canlı oyuncaq etmək istəmədi.

Vəzifə sahibiyələ milis rəisi xam köhlənlər kimi şaha qalxdı. Birincinin kişnərtisi rəisin matını qurutdu:

- Sən ad gününə gələsi olmadın. Bir yekəbaşı Ceyrançoldə atdan salmayınca gözümə də görünməyəcəksən...

İkinci işçilərindən bir-ikisinin yalancı şahidlər tapmaları üçün cıdira çıxardı.

Bir azdan iki kəndin iki qabaqcıl zəhmət-keşindən atlarının oğurlandığı barədə ərizə alındı.

Qabaqcadan Aslanın atlarının bütün nişanları ilə məlumatlandırılmış həmin adamlar hal şahidləri qarşısında, beş-on at içində "öz köhlənlərini" tanıdı.

Aslanın yeddinci sinifdə oxuyarkən Muradın köməyiylə uçurulmuş adı, neçə il sonra qara qarğı kimi uşub adının üstünə qondu. Ceyrançölün ali təhsilli bir ziyalısının yolu at ogrusu kimi türməyə düşdü. Yazdığı şikayətləri yoxlamağa gələnləri də pay-püş və aşağıdakı sözlərlə geri atlandırdılar:

- Bunlar dədə-babadan at ogrusu olub. Belə azarlar ki qana qarışdı, onları oralardan silmək çətindi.

Cəza evində çəkilərindən itirdikləri əvəzi keyfləri kökəlmış, içdikləri araq sifətlərinin qonuruna hücum çəkib müvəqqəti də olsa azmaz qızartmış üç biçarənin axır vidası zəmanı çatdı.

Əsəd saqqalına görə yenə sözünü birinci keçirdi:

- Soltanlıya yolunuz düşsə, ayağınız altda mələməmiş quzuya gücüm çatmasa da, xoruzdan, beçədən kəsə biləcəm.

- Əsgərlikdə tanış olduğum bir rus qızı vardı. İndinin özüñə kimi məktublaşırıq. Bəlkə ceyranlığını itirib canavara dönmüş o yerdən başımı götürüb gənidim. Hər halda yol salsanız, adımla yox, pıtrığanlı ayamamla axtarın, - at ogrusunu soruşun.

- Əskiparada hamımız sicilləmə qohumuq. Bir uşağı da tutsanız, yolum sicimiyə sizi Tək dağdağana, yanına gətirib çıxarıcaq. Dəmirçilər dərəsində beş bulaq qaynayır. Ağaklısı bulağından başlayıb Cüyür bulağına kimi hamısının üstə süfrə açacam. İndi hər üçümüzün şərəfinə bir dəfə kişnəyəcəm.

Üç kişnərti üç bəndəni, ətrafdakıları qırmışdırısa da, bir az qızışdırı.

Həmin marş avazıyla talelərinə doğru yorğaladılar.

Cəza evində çıxanlara müddətlərini çəkdikləri barədə əl boyda kağızla bərabər, üzlərinə tutmağa bir ələk də versələr, yaxşı olardı. Bəlkə də ələksiz döndüklərinə görə, onlar yollarını gecəyə salıb, onu qaranlıqla əvəzləirlər.

Aslan harda lövbər salacağını günlərlə ələkləyib xəlbirləmişdi. On axırda Xanlıqlara dönməyi qərarlaşdırılmışdı. Nəsil-nəcabətindən qanına işləmiş at azarından özünü qur-

tarmağa çalışıb, dörd həndəvərindəkiler kimi həyatını sürməyə başlayacaqdı. Dədə-baba yurdları viranxanaya dönməsin deyə, ora simsarlatdı Tat Novruzəlinin yerləşdiyini bildirdi (Bir ara iranlıları geri göndərdikləri zaman qohum-əqrəbasiyla yaşıdlıqları cərgəyə düzülmüş kərpic evləri dəyər-dəyməzinə satmışdır. Bir tək Növruzəli hökumət işçilərinin qəzəbinə düşər olmuşdu ki, heç sərhədə yaxın qoymayıb, Ceyrançöldə qarşısını çəpərləmişdir. Kənd ağsaqqalları da onu Haçadillilər nəslinin xapap dəyirməna çevrilmiş yurduna bir növ qaraltı eləmişdi).

Aslan, qərarlaşdırıldığı kimi, əvvəl-əvvəl atasının qəbrini ziyarət eylədi: Daha nəinki at saxlayacaq, heç atlılar tərəfə baxmayacam, məni bağışla, a goruna qurban olduğum! Özgələrinə bu at muraz olsa da, bizlərin murazını gözündə qoymaqdan başqa bir şey eləmədi.

Sonra Muradin qəbrinə baş çəkdi. Baş daşını silib təmizlədi. Yan-yörəsini otdan, alaqdan alaqladı:

– Sən də başını qoyandan sonra bu viranxana dünyada nə bir başbilənim, nə də arxıma su axıdan arxam qaldı. – Həmin kəlmələri ürəyindən keçirmədi. Qəlb, ciyəri alışdığınıdan qəzəbini də içiñə barıt kimi qatıb, bir növ söz qırmaları kimi fani dünyaya tuşladı. Sonra da üzü qüruba çəkilə-çəkilə Xanlıqlara doğru yol almağa başladı. O irəlilədikcə dünyanın baş çırığı qürub edirdi. Elə bil həm də bir qara baxtin xətrinə qaranlığın tez düşməsi üçün tələsir, onu Aslanın üzünə ələk etmək istəyirdi.

Aslan addımlarını nə qədər yavaşıtsa da alaqqaranlıqda dədə-baba ocağına yetişdi. Həyətdə Novruzəli oturub gözlərini alaqqapiya dikmişdi. Onun ilin, ayın hər günü qarabəxt bir nəslin yurdda tək qalmış madar balasının yolunu gözlədiyindən xəbərdar idi.

Ocaqlarına nə müddətdi qaralılıq eləmiş adamın özünü ev yiyəsi kimi hiss eləməsi üçün sözlərini bir növ ürək-dirəyə döndərmək istədi:

– Allah qonağı istəyirsənmi, ay ev yiyəsi?
– Allaha da, qonağa da bu pampaq canım

qurban. Ayə, olmuya Həmşəçallıların Üzeyi-risən? Osansa, bir doxdurluğunu işə salib gözümü, başımı qurdala...

– O deyiləm, Haçadillilərin Aslanıym, səni doxdura götürmək bu gözüm, başım üstə...

– Gör, gör nə gözəl insan öz ocağına hə-nirti kimi gəlib çıxa bilib.

Və həmən şad xəbərin iliyinə kimi işləyən gücüylə bu dəfə çətinlik çəkmədən oturduğu yerdən qalxa bildi. Dikələn kimi də Aslana sarılıb onu bağırına basmağı bir oldu.

– Qoy bir doyunca sixib həşəm olmuşlarının iyisini səndən alım...

Aslan ürək-dirəklərini bir az da artırmaq istədi:

– Maşallah, gidi zamandan daldalanıb, cavən oğlan kimi qala bilmisən. Günü sabah səninlə dirədöymə oynayacağıq.

– Yalansa... Nə desən, solumda dayanıb hündürdən de. Mən yazığın başı batmayı əvəzinə qulaqları batıb. Onlar cəhənnəm, gözlərim bu yaxınlara kimi dari dəlirdi. İndi onların da işığı soğulmağa başlayır, gözləri qaroylananda ikiqat korlaşıb, dodaqların qımlıtlısından da sözləri eşidə bilmirsən.

– Günü sabah gözlərini ölcürüb, çeşmək taxdıracağam. Yaxşı görmək üçün olacaqsan dördgöz İsrafilin bir tayı...

– Ayə, bu dünyanın qaravəlliləri əskik deyilmiş. Başın haqqı, hər səhər-axşam at kişnərtisi eşidirəm, özü də necə var elə, qulaqlarımın səs dəyirmanı kimi işlədiyi zamanlardakı kimi.

– Yəqin, atlarımızın kişnərtisi damda-daşda hopub qalib. Əməlisalehliyinə görə qulaqlarına yol tapa bilir.

Kişi ən axırdı üzərinə çıxardı:

– Yəni ki, yenə arayıb, axtarıb Haçadıl köhlənlərdən tapacaqsan. Haqq eləyəcəksən, əlinin içindən gələcək. Onların kişnərtisiylə mənim də hər əyişiyim düzələcək, hər üyüşüyüm açılacaq. Böyründə olub əl-ayaq verəcəm.

– Birbaşa türmədən atımı Xanlıqlara sürsəydim, bəlkə də Novruzəli qağamın həmin kəlmələri sonrası dediklərinə əməl edərdim...

Aslan sözlərinə qüvvə kimi susub, araya ölüm sükütu çökdürdü.

– Ölənlərimin cümləsinin goruna dədəmin qəbri üstə and içmişəm ki, at azarından canımı qurtaracam...

Gözünün altıyla Novruzəliyə baxıb, kişinin üstünü çən-duman bürüdüyüünü gördü. Bu dəfə sözlərini kürəyə döndərib onu dumandan çıxarmağa çalışdı:

– Bundan sonra bu ocağın ağsaqqalı sən-sən. Heç daralıb, qaralıb eləmə, əvvələn onu deyim ki, xeyli saxlancım var, əlimizin mayası olacaq. Ruzulu bir işin qulpundan yapışib ata-balatək xan kimi dolanacağıq. Qulaqlarını yoxlamaq üçün bir dostumu Əskiparadan çağıracağam, at kimi kişnəsin.

Novruzəlinin, dodaqlarına baxmadığından haçadillər barədə heç bir bəraət eşitmədiyini anladı. Sonrakı kəlmələrini eşitdirmək üçün dodaqlarını az qala kişinin gözlərinə dirəmək istədi:

– Onsuz da at zəmanəsi keçib. Əkindən, biçindən köhlən səyirtməyə yer də qalmayıb. Adamlar yerdə maşın, göydə ayreplan səyirdirlər.

Novruzəli həmin kəlmələrdən sonra bu həyətdə, bu kənddə, bu dünyada bir də at kişnərtisi eşitməyəcəyini başa düşdü. Aslana ürək-dirək xatirinə gülümsədi:

– Qoyun-quzu saxlayıb yala-yamaca ayaq açarıq.

Nörvruzəli başa düşdü ki, canına əzab-əziyyət kimi verdiyi dünya azarından qurtarmağına az qalıb. Aslan da anladı ki, xilas olacaq. Bu azarın əynində alt paltarına çevrilmiş qonur rəngindən qurtaracaq. Necə deyərlər, ilanvari qonur rəngində qabıq qoyacaq...

AT BAZARI

Əskiparada hamının Mehtəroğlu çağırıldığı Qareykələrin Əlmərdanının daşındığı Ceyrançöl get-gedə əyninə dar gəlirdi. Pal-paltarı canını, ayaqqabısı ayağını sıxırdı. Tez-tez özünü Oğuztayfa çayının xəlvəti bir guşəsinə verir, suları damlaya-damlaya özünü yüngül-

ləşdirmək istəyirdi. Amma hər dəfə də ürəyindən həmin kəlmələri keçirə-keçirə qayıdırıldı: Bazara (Əskiparada rayon mərkəzinə, həmin gün ayın-oyunlarını satmağa gəldiklərindən kənd əhli bazar deyirdi) daşındığım günə daş yağaydı...

Hələ orta məktəbdə oxuyarkən Əlmərdanın ürəyində at məhəbbəti yaranmışdı. Yeddinci sinifdən özünü kənd ilxisinin yanına verib onlara tamaşa eləməyə, yavaş-yavaş kişnərtilərini öyrənməyə başlamışdı. Sonra bir az yalmanına yatmayı xətrinə, meşəbəyi Mayılın atını Coğazda çımdırməyə, qaşovla-mağɑ başlamışdı. Kənd camaati bir də qulağını şəkləyib eşitmədi ki, kefli vaxtı atıyla Qızıl qayadan uçub ölümünə çapmış qoruqçu Ələsgərin oğlu atlardan yaxşı kişnəyə bilir.

Yeddinci sinifdən, bənövşələr Əskipara kollarının dibinə yolunu salandan Əlmərdan bəndə düşmüşdü. Həmin yaz bir qom bənövşə yiğib sinifdə bir partada oturduğu əmiqizisi Gulyaza gətirib vermişdi. Əmiqizisi gülləri alıb gülümsəmişdi:

– Son günlər səndən at iyisi gəlir. Gərək onda hər gün mənə gül-çiçək gətirəsən, yoxsa yerimi dəyişəcəm.

Kaş həmin il Ceyrançöldə – balaları ceyra-na bənzəyən – atların məktəbi açılmayıyadı! Yeni təyin olunmuş birinci katib Dilboz atlarının xatirinə mərkəzdən Atçılıq məktəbinin icazəsini almayıyadı:

– Bu atlarla çapıb dünyani tutmaq olar.

Əlmərdanın bütün qiymətləri əla idi. Müəllimlər tez-tez ona deyirdi:

– Rəhmətlik Ələsgər müstəntiq olmağını arzulayırdı. Oxu, qızıl medal al, qarayıgvalın murazını gorundasa gözündə qoyma.

Əmisi Misgər də kefli vaxtlarında eşitdi-rirdi:

– Yuristlik diplomuna minib gəlməsən, Gülyazı sənə verdi yoxdu.

Katibin göstərişiyələ kənd-kənd düşüb Atçılıq məktəbinə həmin sahəyə səriştəsi olan şagirdlər yiğməga başladılar.

Yolları Əskiparaya düşəndə də şenlik bir ağız olub Əlmərdanı nişan verdi:

– Bütün günü kəndin atlarıyla baş-başa verib kişnəyir.

Bu fikir bir Gülyazın, bir də atasının ürəyincə olmadı. Misgər bir-iki dəfə qamçısını həyətdəki yəhərin üstündə sözüylə bərabər şaqqlıdatdı:

– Başını at təpməsin, mən mehtərə qız vermərəm!

Gülyaz üzünü qızılğül kimi soldurdu. Sözünü iynələriylə doldurdu:

– Daha mənə gül gətirmə!

Əlmərdana ürək-dirək və söz verdilər:

– Oranın özü peşə məktəbidi. Qurtaranlara attestat da verir. Katibin özünün gözü üstündə olacaq. Onun köməyiylə orda da qızıl medalını ala bilərsən. Sonra da atını hansı instituta istəsən, səyirdə bilərsən.

Əlmərdan Atçılıq məktəbini qızıl medalla bitirdi. Amma həmin il əmisi Misgərin, deyikli Gülyazın arzusuna əməl edib, hüquq fakültəsinə gedə bilmədi. Sən demə, peşə məktəbi sonrası məcburi iki il işləmək lazımlımiş. Əlmərdanı Atçılıq sovxozauna baş mehtər təyin elədilər. Burnunu sallamış oğlana həmin cür ürək-dirək verdilər:

– Muradın hara, mənzilin ora. İki il papagını fırlayan kimi gəlib keçəcək. Üstəlik bu müddətdə xeyli pul yağı bilərsən ki, oxumağına, başqa ayın-oyununa da kömək olar.

Əlmərdan fikirdən partlamaya düşməsin deyə əlüstü özünü Əskiparaya verdi. Qızıl medalını Misgərin, Gülgəzin qabağına qoysdu:

– İki ilə bir az ayın-oyun yiğaram. Bakıya Gülyazla bərabər gedərik. Həm oxuyar, həm işləyərəm. İcazə versəniz, indilər nişanlanarıq. Cavadov özü elçi gəlməyə razılıq verdi. Bir azdan məni partiyyaya da keçirəcək.

– Birinci katibi qapıya gətirib bizi çətinə salma. Yaxşı, bu iki ili də gözləyərik.

Atçılıq sovxozaunda (Ceyrançölə bitişik idi) Əlmərdana gənc mütəxəssis kimi, subaylığına baxmayaraq, iki göz otaq verdilər. Ağız büzənlərə katib çəmkirdi də:

– Nə qanun pozuntusu, anasını da gətirəcək, üstəlik, iki gözüylə atların üstündə olacaq.

Əskiparanın Cüyür bulağının suyundan içmiş Gülyaz həddi-bülüga çatıb ceyranlar ceyranına dönmüşdü. Əlmərdan ona baxdıqca itirə biləcəyinin qorxusunu çəkib dəhşətə gəlirdi.

Kaş həmin il Cəmil adlı bir cavan Ceyrançölə müstəntiq təyin olunmayıyadı. Onun da yolu bir cinayət işi üzrə Əskiparaya düşməyəydi.

Mollaorucluların uşaqlarından biri məktəbli qızı götürüb qaçmışdı. Qızın ata-anasının şikayəti üzrə rəis Cəmili Əskipara dərəsinə göndərmişdi:

– Bu, birinci işindi, yüngülündən başlayıb hörmət qazanmağa çalış. Sədr Nəsibə zəng eləmişəm, qulluğunda duracaq. Ceyrançölün ağsaqqallarından sayılır. Əslində o olan yerlərdə müstəntiqə iş düşmür.

Nəsib müstəntiqi bulaq üstə aparmağa hazırlaşanda ferma müdürü özünü içəri təpib dedi:

– Kəndimizin iki qızı qoşa alabaxta kimi gəlib qapına qonub.

– Hə, hə, necə də yadimdən çıxıb...

Sonra da üzünü müstəntiqə tutdu:

– Kənddə yeni bağça açmışıq. Onuncunu bitirmiş qızlardan ikisini tərbiyəçi götürürük. Bircə dəqiqə ayaq saxlayacağıq. A Moşu, de gəlsinlər.

Bax həmin an tale Əlmərdanın əğyarını Gülyazın qarşısına çıxardı. Cəmillə Gülyaz göz-gözə gəldi. Əlmərdan barədə daxilən bir az tərəddüddə olan qız Qazançı dağının bir şimşəyi ilə qarşılaşan kimi oldu. Qızın yanaqlarının lalələndiyi Nəsibin gözündən qaçmadı. Sözləriylə, hiss elədiyi qığılçımıları körükleməyə başladı:

– Ərizənizi verin, qollayım. Rayonumuzun yeni müstəntiqinin ayağı yüngül olub. İki qız balamızın təzə açılan bağçamızda işə düzəlməsinin şahidi olub.

Nəsib sözləri sonrası Gülyazı gözaltı seyr elədi. Qızın qızartışının artışı ürəyindən həmin sözləri keçirtdi: kaş bir-birlərindən xoşnaydılar. O, at kimi kişnəyən madyan Əlmərdandan min dəfə bu müstəntiq yaxşı olar. Əskiparamızın keşiyini bir yeznəmiz də çəkər.

... Çiçəyi çırtlamlı (birinin lalələri də açılmışdı) qızlar yol boyu özlərini saxlaya bilmədi. Bacılığı Ülkər birinci söz açıb hələ də yanaqları avazımamış Gülyazı qurdalamağa başladı:

– Nə yaxşı oğlan idi. Cavanca yaşından müstəntiq ola bilib. Adamın baxtına beləsi düşəydi.

Gülyaz şübhələri özündən ötürmək istədi:

– Mənim deyiklim var, özün əl-ayağa düzə bilərsən. Bir də ki Nəsiblə araqlayıb çıxıb gedəcək. Sonradan Əskipara heç yadına da düşməyəcək. Üstəlik, bəlkə evlidi, arvad-uşağı var.

... Vələs bulağı üstə, Nəsibin məclisində kefi kökəlmış Cəmil özünü saxlaya bilmədi:

– Sizin Əskiparada belə gözəllər olduğunu ağlıma gətirməzdim.

– A xalası göycək, Qazançı dağının ən xoş havası, ən tamlı suları bizdə deyilmi? Odur ki, meşələrimizdə cüyürlər, şenliyimizdə ceyranlar bəslənir. Hansı xoşuna gəldi bacılıqlardan, yəqin ki, o, yanaqları pörtən...

– Adımızı müstəntiq qoyublar, bizdən də oxumamış yuristlər var.

– Əgər subaysansa, onda fürsətini qaçırmayıb ovunu bərədə vurmalısan. Bəyəndiyin qızın adı Gülyazdı. Əmioğlusuya deyikli kimidi. Hələ nişanlanmayıblar. Qızın saqqızını oğurlaya bilsən, atasını mən razı salaram.

– Kənd yerində mən ona necə yaxınlaşa bilərəm?

– Sən də bu sahənin xamıymışsan, elə-belə maddələri əzbərləməyi bilirmişsən. Anandan, bacından hansı yaxındadı, bizə gətir, qalib evlilik əməliyyatını başlasın, yoldaş müstəntiq.

– Bacım ərdədir, Ceyrançölə anamla gəlmışəm.

– Elə anan yaxşdı, gəlinini qoy özü seçsin.

Müstəntiq ceyranını bərədə ovlamaq üçün fürsəti fota vermedi. Bir həftə sonra anası böyründə Nəsibin qonağı oldu. Nəsib Ülkəri evinə çağırtdırdı.

– Anam, sonam, bizim cavan müstəntiqin bacılığına gözü düşüb, anasını da şenliyimizə gətirib. Hərləyib bacılığını gör bizə gətirə bilərsənmi. De, Nəsib əmimizin qonaqları gəlib. Arvadı Nəzifə xəstədi, gedib əl-ayaq verməyimiz lazımdı.

Cəmil anasını kənddə qoyub yolunu rəyon mərkəzinə salmışdı. Axşamüstü qayıdaqdı.

Anası Gülyazı görəndə ürəyi getdi. İllərcə oğluna belə bir qız arzulamışdı. Kənardan,

xəlvətləyib qızın əl qabiliyyətinə də tamaşa elədi.

Axırda da Ülkər, qaynanası ola biləcək qadınla bacılığını baş-başa buraxdı. O da qızın əlini əlinə aldı:

– Nə xanım-xatin, ceyran balasısan, kaş mənim oğlumun qabağına da sənin kimi halal süd əmmiş bir Allah bəndəsi çıxayıdı.

– Oğlunuz kimdi, ay xala?

– Bir azdan gələcək, o vaxta kimi ləngiyə bilsəydin, göstərərdim.

Gülyazın ürəyinə, ilk göz-gözə gəldiklərində yanaqlarında lalələr açdırıb müstəntiqlə görüşəcəkləri dammışdı. Onu da hiss eləyirdi ki, Əlmərdanın bənövşələrinin yerini lalələr tutmağa başlayır. Anasının son illər dediyi sözləri qulaqlarında sıraq etmək istədi: Maşallah olsun, yavaş-yavaş su sonasına dönürsən. Bundan sonra istəklilərin artacaq. Ağır oturub, batman gəlməyin də yetişib. Odur ki, əl-ayaqları başa çatan kimi Ülkəri dəhmərlədi:

– Çıxaq, qonaqlar gəlməmiş gedək.

– Sayad ana (Cəmilin anası) deyir, ceyran balalarımı acqarına yola salmaram.

Sayad ana da Gülyazı oğlunun alın yazısı hiss eləyirmiş. Odur ki, qızları yedirtməyi qonaqların gelişinə kimi uzatdı. Demə, Nəsib özü də bu sevdaya qollarını cırmalayıb başlayıbmış. Cəmildən xəbərsiz milis rəisinə zəng eləyibmiş:

– Çox arzulayıram özün də təşrif gətirib süfrəmin başında əyləşsən. Həm də təzə işçinin gözaltısına çekist kimi qiymətini verəsən. Sözümü yerə salmayacağını bilib ovçu Ələkbərə cüyür də vurdurmuşam, özü də ermənilərin qoruğundan...

Qonaqların ləngidiyini görüb bu dəfə özünü xəstəliyə vurmuş Nəzifə bacılıqları ləngitməyə çalışdı:

– Utanıram da sizə deyim, obaşdan içdiyim çayın üstündəyəm, hansınız yaxşı bacarırb, mənə bir quymaq çalsın, üstə bəhməz töküb yeyəcəyəm. Doxdurum bəhməzi də dərman buyurub. Nəsib Çaylının əsl tut bəhməzini gətizdirib.

Axır ki, maşın fitləri darvazanın zəngini əvəz elədi. Alaqpıilar açıldı. İki-üç maşın Nəsibin meydan kimi həyətində qatarlaşdı.

Milis rəisi başının dəstəsi, Nəsibin bələdçiliyi ilə qonaq otağına, Cəmil də anasının yanına keçdi. Nəzifə də bu dəfə qadın mərəkəsinə qoşulmuşdu. O da evində oynanan bir sevgi tamaşasını qaçırmış istəmirdi.

Öz roluna qabaqcadan hazırlaşmış Cəmil, qızların burada olacağını bilmədiyi mənada özünü xamliğa vurdu:

— Anam cavanlaşmaq üçün su sonalarını yenə yan-yörəsinə düzüb.

Sayad ana sözün ona verildiğini anladı:

— Bu da mənim oğlum Cəmil. Hüququ qırmızı diplomla qurtarsa da, şəhərdə saxlamadılar. Gedib ən ucqarlarda təcrübə keçməlisən, dedilər. Şəhərdəki dördgöz otağımızı qoyub Ceyrançölə yerləşməli olduq.

Nəzifə, bütün bunların qurama olduğu anlaşılması deyə, roluna başladı (Sayad ona oğlunun elçiliyinə başlamışdı elə bil):

— Ceyrançölə nə olub görəydim, çoxdan cındırlığından çıxıb, adının qabağındaki kəlməni pozdurub.

Gülyazın yanaqlarında yenidən lalələr açıldı.

Təbiətin silkələnib yelindən-quzundan çıxdığı zaman idi. Onun özündə də bənövşələrin yerini lalələr tutmağa başlamışdı.

Nəsib söz verdiyi kimi, Gülyazın atasını, qoyunçuluq briqadırı Misgəri özü qidiqlamağa başladı. Dalınca çölə atlı salıb idarəyə çağırıldı. Kürkünə birə düşmüş Misgər sədrin ona qarşı canavara dönəcəyindən qorxurdu. Bir-iki dəfə qanının qara vaxtı Nəsib eşitmışdı:

— Diplomlu maldarlar işsiz-gücsüz cibinlərini qoylayır. İşini möhkəm tut, yoxsa bir də görərsən, bu dəfə qoyunlarını yox, qulluğunu canavar yeyib.

Nəsibin sıfatında çən-duman görməyəndə bir az rahatladi. Mərkəzə, qulluq sahiblərindən kiminsə xeyir işinə qoyun-quzu göndərilməsini ağlına gətirdi.

— Xeyir ola, Nəsib qaşa, məni atlandırmağın...

— Bizim şərlə işimiz-gücmüz olmaz. Bu dəfə əsl xeyir iş üçün səni o Alaşanın üstünə mindirmişəm.

— Olmuya yenə kursa-zada göndərmək istəyirsən? Bax oralarda partlamaya düşərəm, elə şey eləmə.

Nəsib çox uzatmayıb mətləbə keçdi:

— Ayə, rayonun təzə müstəntiqi qızını bircə dəfə görməklə min könüldən aşiq olub. Anasına da xəlvətcə göstəriblər. O arvadın da baxan kimi ürəyi gedib. İndi milisin rəisi başda olmaqla qırmızıpapaqlar, çalpapaqlar qapının elçi daşında oturmaq istəyir. Qabaqcadan onu da deyim, ürəyimcə oğlan evi tərəf olsam da, qız evi tərəfi qalacağam.

Kənddə-kəsəkdə hamının ayaması olur ki, el “təltifindən” narazılar çox vaxt lap öküz kəsmək hesabı ondan qurtara bilir. Əskipara dərəsində Nəsibin adının qabağında da Qaz kəlməsini yapışdırılmışdır. Həmin o, bircə Nəsibin boyuna bənzər balaca kəlmənin də iki mənasından birini Nəsib öz xeyrinə yozub, adının qabağından, öküz kəsib götürmək fikrinə düşməmişdi:

— Bizim nəslin adımı bu dərənin ayıq-sayıqlarından olub. Mən də ona çəkdiyim Ələkbər babam kimi qazdan ayıq olduğunu, çöl ya ev quşu olduğunu bilmədiyimiz həmin qazı adının qabağına ucurub, köçürüblər.

Əslindəsə şenlik onun tamahının Həzrət Əlinin qılıncından itiliyinə, özünü tanıyandan halal, ya haram ağına, bozuna baxmayıb “qaz vurub, qazan doldurma” istəyinə görə adının əvvəlinə belə bir quş qoymuşdu.

Nəsibin, gələcəyini parlaq hesab elədiyi müstəntiqə toybabalıq etmək fikrinə düşməsində də, qulağını yaxşı-yaxşı şəkləyənlər həmin qazın səsini eşidə bilərdi. Nəsib, müstəntiq yeznələrinin hesabına gələcəkdə qaz vurub qazan doldurmağı da can dəftərinə həkk eləmişdi. Bu qazan doldurma məsələsində səriştə qazanmış adam bu işini də tamam-kamal görməyə başlamışdı. Odur ki, qızın rəfiqəsi Ülkəri də səfərbər eyləmişdi:

— Anam, sonam, ev tikmək heç zaman obada qarğışlanmayıb. Sənin öhdənə bacılığının dirəkləri paliddan evini tikməyin düşür. Bizim dərənin tək qızıdır ki, baxtına belə bir oğlan çıxıb. Ağzını ara, nəm-nüm eləsə, bütün bacarığını işə salıb ipə-sapa yatdır. Sevdamız dolaşq düşsə, Ceyrançölün elçiliyə

gələn at boyda adamlarının qabağında biabır olacaqıq. İşini aşira bilsən, mükafatın da bağça müdürüyüն olacaq.

Onsuz müstəntiq Ülkərin ürəyincə idi. Elə ona görə də qız dəməri isti-isti döymək üçün özünü Gülyazın yanına verdi.

– Bu gün-sabah elçin gələcək, a bəxtəvər.

Bacılığı bu dəfə özünü xamliğa vurmadi:

– Qağamın da (atasını demək istəyirdi) saqqızını oğurlayıblar. Sən mənə bacıdan artıqsan. Bütün şenlik Əlmərdanla məni deyikli bilir. Belə bir sevdaya necə baxarlar? Toyumuzun çalğısı dinməmiş, qara zurna çalmazlarmı?

– Mən də lap kəsə deyəcəm. Əlmərdanı qardaşın bildiyini söyləyəcəksən. Beləcə, onun at qoxusundan qurtarib Əskiparaya hörmətli yeznə qazandırmış olacaqsan.

Qız evi tərəfdən beli bərkiyəndən sonra Nəsib milis rəisinə zəng elədi:

– İstədiyin vaxt dəstəni yiğib elçiliyə gələ bilərsən.

... İnsanların oda-alova düşməsi əsəblərin şaha qalxması ilə başlayır. Onları cilovlaya bilməyənlər özlərindən asılı olmadan cinayətə də əl ata bilir. Belə şaha qalxmalar sonrası çoxları həyat yolunda çapdıqları köhlənlərdən düşür. Payı-piyada qalib əlçatmaz arzularının kişnərtisini eşidirlər.

Əlmərdanın əsəb təlatümü Qaz Nəsibin həyətində Gülyazının toyu olan günü başladı. Oğlandan hər şeyi nə qədər məharətlə gizlətsələr də, qara gününün may marşını səsləndirən qara zurnanın avazı qulaqlarına çata bildi. Bax o zaman hissələri dəli köhlənlər kimi cilov gəmirməyə başladı.

... Toyun sümükləri şaqqıldadan vaxtında qamçı şaqqıltısı eşidildi. Gecikmiş qonaqlar üçün qoyulmuş alaqapıdan Cavadovun bəslətdiyi köhlən üstündə əlində qamçı, bütün hissələri qançırı çəvrilmiş Əlmərdan içəri girdi. Belə bir gəlişi gözləməyənlər tilsimlənən kimi oldu. Nə Nəsibin, nə də rəisin qulbeçələrindən heç kim dəhmərlənmiş atın və atlının qabağına durmadı. Hamı gözlənilməz bir həyat dramına göz və qulaq kəsildi.

Əlmərdanın gözləri qonur üstə qızmışdı. Dünya gözündə qonurlaşmış, toy mərəkəsi at

ilxisina çevrilmişdi. Odur ki, adamları deyil, atları – onların da fəlakətlərinin səbəbkələrini qamçılamaga başladı.

İlk qamçı zərbəsinə qız atası, oğlanın əmisı, sonra Nəsib, sonra vəzifələrinə görə hörmətli yeri tutanlar aldı. Ən axırda onun, yerini tutmuş təzə bay. Həm də qamçı atəşlərinin Əlmərdanın nərətililəri müşayiət edirdi:

– Bu dünyani at bazarına çevirən köpəyüşağı...

Sonra Gülyazla göz-gözə gəldilər. Gülyazın həmin an burnuna bənövşə, nərgiz qoxusu gəldi. Və həmin ətir Əlmərdanın at qoxusunu üstələdi. Bəlkə də elə ona görə Əlmərdanın onu atının tərkinə vurub qaçırmasını arzuladı.

Rəisin kişnərtidən zəif (anqırtiya bənzər) səsi gözünün nifrətiylə milislərə açıldı:

– Ölmüsünümüzü, ay ölmüşlər, silahınızı çəkib odlayın bu beyni qızımı!

Əlmərdanı at üstündən təpik altda saldılar. Onun ilk məhəbbəti, Cavadovun da gülləyə gəlmiş sevimli atı beləcə şikəst oldu.

Cavadov atına görə Əlmərdana tam bəraət verdirmədi. Qamçı yeyənlərin bir ağız olub oğlanın cəzasını artırmaq istəyənlərini də öz söz qamçısının altına saldı.

– Əslində sizə iş düşür. Yazığın halal nişanlısını namərdəcəsinə atıstu qaćırtmısınız.

Əlmərdana iş verib, hüquqşunaslaşga gedən yolunu cilovladılar...

... O, türmədən Ceyrançölün at bazarına kimi içəridən kişnəyə-kişnəyə gəldi. Üç-dörd cins at seçib şenliyə ayaq basmadan Arançidakı dədə-baba komalarına daşındı. Hər gün atlariyla danışmağa, alışmağa başladı: "Bu adamlardan siz vəfalıymışsınız..."

Sonralar Aranç tərəfdən şenliyə at kişnərtisi, qamçı şaqqıltısı, bir də toyda söylədiklərinin əks-sədəsi gəlməyə başladı: "Bu dünyadan özü də at bazarı kimi bir şeydi, bu at başın haqqı..."

Arançda və dünyada darıxdığı anlarda avazı – içinə insan yanğısı qarışmış at kişnərtisinə, ömr-gününə yanib-yaxıldıği zamanlarda – qamçı şaqqıltısına bənzəyirdi...

Arzu RÜSTƏMSOY

GEDİR....

Yığıb dünyanın dərdini,
Kədərə bürünüb gedir.
Qarlı qışda diz qatlayıb
Yayında sürünb gedir.

Zərrə boyda ümidə bax
Qəhər boğan gözlərində.
Hər sətiri şimşək çaxır
Dolu yağan sözlərində.

Daş-qalaqdır yolu-izi,
Lil olur,durulur gedir.
Bu qadın donub büsbütün,
Bu qadın yorulub gedir.

ANAM HAÇAN GƏLƏCƏK?

Çəkiləcək buludlar,
Günəş üzə güləcək.
Heç demirsən, ay ata,
Anam haçan gələcək?

Fələk kimdi, ay ata,
Niyə sevinci dandı.
Bunca gecikməz idi,
Anam yaman yubandı...

Baxıb ağ buludlara,
Anam hər an deyərdi...
– Köksüm necə dincəlir,
Bəs anamsız, ay ata,
Gecələr niyə gəlir?

Dolabdakı yaylığın

Çixib daha göynəyi.
Anam bəs nə geyəcək?
Nimdaş olub köynəyi...

Toyuqların hinindən,
Eşidilmir səs-səmir.
Həyətdəki qazlara
Dən verirəm, istəmir...

Boz pişik etməyir ov,
Siçanları özün qov.
Bozarıb ala buzov,
Nazını çəkəni yox.

Sönüb qalmış ocaq da,
Hər tin də, hər bucaq da.
Kiçik qaqqam "Qoçaq"da
Anamı istəyir, bax...

Karıxır, göyə boynum,
Darıxır, soyuq qoynum.
Donubdur əlimdə qum,
Nə vaxt gələcək, sabah?

Çəkiləcək buludlar,
Günəş üzə güləcək.
Heç demirsən, ay ata,
Anam haçan gələcək?

BU DAĞLARIN HAVASINI ÇAL MƏNƏ...

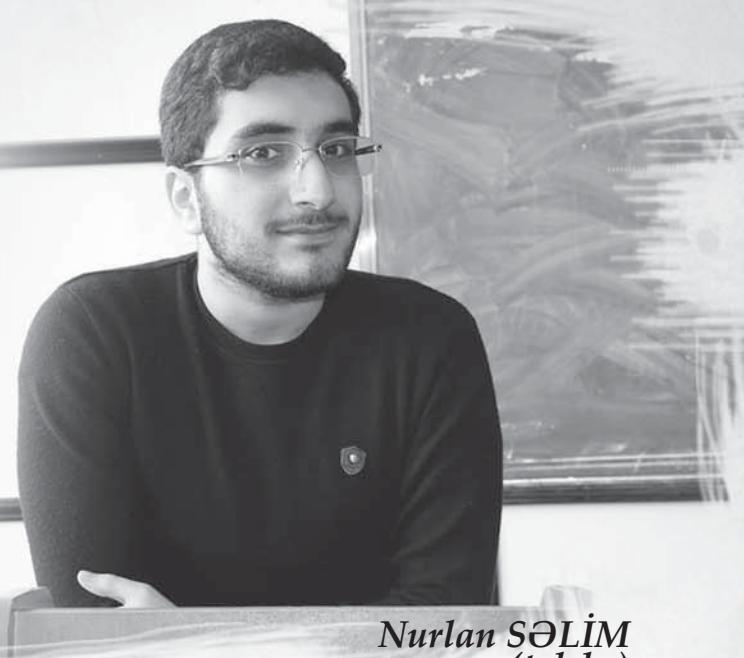
Səhər-səhər könül yenə gileyli,
Dodağıma qonmuş olub "bu leyli",
Hava dəli,hava dolmuş,küləkli,
Bu dağların havasını çal mənə.
Ağac başı çılpalaşib büsbütün,
Səcdəsinə sığınmışam bir bütün.
Düşüncə dağınıq,damaqda tütün,
Budaqların havasını çal mənə.
Nə közü var, nə külü var, toz eylər,
Ömür ötər,əcəl dönüb göz eylər.
Güneylərə tamarzıdır quzeylər,
Ocaqların havasını çal mənə.
Kədərimə peşkəş olub şənliyim,
Qaçaqlarda əsir düşüb genliyim,
Dalanlara qışında tənliyim
Bucaqların havasını çal mənə.
Od olanım,közün məni üzündür,
Dillənəndə sözün məni üzündür.
Yanağımıda üzün məni üzündür,
O çağların havasını çal mənə.

Saatlı

HÜSEYNI GÜNƏŞİ

Dünyaca məşhur yazıçı, əsərləri milyonlarca nüsxə ilə yayımlanan Xalid Hüseyni yaradıcılığının günəşini, elə onun "Min möhtəşəm günəş" əsəridir. Müharibənin yaratdığı acılar, yarımcıq qalmış həyat və xoşbəxtliklər. Əsər Əfqanistanın qalmaqallı tarixi və tez-tez dəyişən idarəciliyinin gətirdiyi bədbəxtliklərdən söz açır və müəllif hər bir detali usta yaradıcılıqla çatdırır. Qərb dünyada öz yerini tutub yeganə diqqət mərkəzinə çevriləndən sonra Şərqi halını, Şərq ölkəsinin, Şərq ailəsinin faciəsini qəlbə toxunan məqamlarla izah edən müəllif hər bir əfqan ailəsinin siyasi oyuların qurbanı olmasını dünyaya çatdırır.

Şərqdə məşhur olan çoxarvadlılıq məsələsi və onun üzündən diqqətdən kənar qalan uşaqların taleyi elə əsərin giriş hissəsində – Nana və Məryəmin həyatında təsvir olunur. Atasına olan və qarşılığını görməyən sevgisi üzündən anasını itirən baş qəhrəmanlardan biri Məryəmin atasının ümidiన qalınca zorla özündən yaşılı biri ilə evləndirilir. Müəllif cəhalətin hökm sürməsi və dünyagörüşü, təhsilsizliyi müəyyən obrazlarla təmsil etdiyi kimi, Şərqdə tərəqqipərvər insanları, ailələri də diqqətdən kənar qoymur. O, bunu Leyla və onun ailəsinin simasında canlandırır. Lakin əngəllər var. Bu da təbii ki, müharibə, siyasi çəkişmələr və onun yaradığı fəsadlardır. Bunların üzündən bütün Əfqanistanın öz ölkəsini tərk etdiyi bir dövrdə orada qalan və ölüm anı gələn ailələrdən biri də Leylanın ailəsi olur. Həm də ölkəni tərk etməyə az müddət qalmış bir dövrdə. Həyat ürəkdən sevdiyi birindən ayrı düşən və min bir yalarla yaşı Rəşidlə evlənən Leylanın üzünə əsərin ən axırında, bütün siyasi çəkişmələrin nəticələndiyi bir vaxtda gülməyə başlayır. O günə qədər isə Rəşidin birinci arvadı Məryəmlə birlikdə yaşayan, onunla dostlaşan, hətta birlikdə qaçmağı planlaşdırın Leyla bütün gözəlliyyini və həyata sevgisini itirir. Qəddar rejimin üzündən küçəyə çıxa bilməyən əhali,

*Nurlan SƏLİM
(talaba)*

yoxsulluqdan uşağını yatılı məktəbə verən Leylagil və ən sonda Rəşidin zalimliqlarına dözə bilməyib onu öldürən, cəza olaraq isə öz canı alınan Məryəm.

Hadisələrin sonunda Leyla öz sevdiyi Tariqlə Məryəmin sayəsində ölkədən çıxa bilir. Məryəmin bu fədakarlığını ustalıqla təsvir edən müəllifin sayəsində oxucu vicdanın necə gözəl bir duygú olduğunu şübhə edə bilməz. Başqasının xoşbəxt olması üçün öz canını verən Məryəm daim əsərin diqqət mərkəzindədir, əsər bitəndə belə o unudulmur, ümumiyyətlə, müəllif Məryəm kimi insanların həyatda olduğunu və onların da heç vaxt unudulmadığını bu yolla göstərmək istəyir.

Sonda öz torpaqlarına-Əfqanistana geri qayıdan və yavaş-yavaş dirçələn ölkələrində yaşamağa başlayan Leyla, Tariq və uşaqları yeni doğulacaq uşaqlarını gözləyirlər. Əsərin sonunda doğulacaq uşaqlarına ad axtaran ailə səhnəsinin ən təsirli cümləsi budur: "Amma oyun ancaq oğlan adları üçündür. Çünkü qız olsa, Leyla bilir ki, hansı adı qoyacaq". Bəli, əlbəttə ki, bu ad "Məryəm"dir.

İstər adı oxucu olsun, istərsə də hansısa ixtisas sahibi olaraq əsəri təhlil edən biri-kimliyindən asılı olmayaraq hər kəsin hissələrinə toxunan və onu təsirləndirən bir əsər, bir sözlə, bu qədər möhtəşəm yazıla bilərdi.

Sərbəst yaşayar heca ömrünü...

Mavi gözlərindən ağ saçlarına uzanan yolun yolcusu. Dəniz mavisi, zirvə qarının bəyazlığı və bir adam. Sərbəst yaşayar heca ömrünü. Gününü bənd-bənd bölgələr. Saatinin əqrəbləri misralarını göstərər, gündüzləri günəş olar qayıqları-isidər, yandırar. Gecələrinə nəğmələri doğular ay yerinə. Otağının nə divarı var, nə tavani. Mələklər enər ilham qanadıyla, kəpənəklər gələr çiçək ətriylə...

On böyük pəncərəsi gözündəki eynəyidi, dünyanın üzünü də, astarını da görər. Səsini çıxları eşitməsə də, sözü hamiya çatar...

*Bu dünya bir bilməcədi,
Gah gündüzdü, gah gecədi.
Bilmədim nədi? Necədi?
Gələndən gedənə kimi.*

Yol gedir adam üzü yoxuşa, arxasında ayağının izi yox, ürəyinin səsi qalır. Böyüür o səslər torpağa düşmüş toxum kimi. Boy atır, böyüür, gül açır, ətir saçır. Hərəyə bir

qucaq, hərəyə bir çələng. Bir şair addımından neçə-neçə ürəyə pay düşür.

Qoca adam, uca adam nə özünə sığır, nə dünyaya. Köçüb, ruhunda yaşıyır. Özündən o yanda da özü var, bu yanda da özü. Bir üzü var: Allahın da yanında, adamın da.

*Yaxşı adamların baxtı
yumurtadı, o da laxdı.
Şairlər hamısı bədbaxtdı,
Füzulidən mənə kimi.*

Bəxtəvərdi bu adam, cavan ölmədi, öz yerini boş qoymadı. Əsgər kimi qorudu səngərini, yaltaqdan, axmaqdan, boşboğazdan. Min əzabla arındı, duruldu, imkan vermədi bir şairin, bir insanın adına ləkə yaxılsın. Abırından sərhəd çəkdi, arından hasar hördü. Sevgi əkdi, hörmət biçdi. Bir şərəfli adamı da o xilas elədi, insana çevirdi.

Bəxtəvərdi bu adam Nizamidən özünə kimi.

Vüsal NURU

Vərəqlərə bağışlanan ömür

Bos görünən bir yer, əslində, boş deyil. Gündüz görünməyən ulduzlarla dolu göy üzü kimidir. Allahın qəlbindəki hələ də bizə gəlib çatmamış ilahi sözün, ilahi şeirin varlığına kiçicik bir işaretdir. Hardan xatırladım bu sözləri?

Hardan yaddaşımı hopub gəldi, bilmirəm. Bəlkə də ağlıma gələnlərdi ürəyimdən keçənlər. Qarşımızdakı şeirlər, beynimdəki misralar məni ötən illərə apardı. Onda hələ orta məktəbdə oxuyurdum. Bütün ədəbi orqanları izləyirdim. Şairlərin və yazıçıların kitablarını alırdım. İllər keçdi. Tələbə oldum. O zamanlarda anamın mənə verdiyi "məvacib"ə şeir kitabları alırdım. Bu kitabların içində ən çox sevdiklərimdən biri Fikrət Qocanın şeirləri idi. Orta məktəbdə sinifdən xaric oxu dərsində Fikrət Qocanın şeirlərilə ədəbiyyat müəllimini təəccübəndirirdim:

*Biri qaçaq olub, mərd olub,
Biri qoçaq olub, mərd olub,
Bəs bu naməndlər hardandır?
Bax bu, mənə dərd olub.*

Belə bir fikir var ki, şair həmişə kimlər üçünsə yazır. Amma şair, əslində, özünü yazar, öz taleyinin şəklini çəkir. Özü ilə tək-tənha qalmaq da Tanrı ilə üzbəüz olmaqdı. Fikrət Qoca hər halında, hər anında Tanrıya sığınan şairdir:

*Adam bolluğunda elə boğuluram hərdən,
Qaçmaq istəyirəm
evdən, şəhərdən.
Qohumdan, dostdan, tanışdan.
Özümün özümlə o qədər
söhbətim var,
ağər vaxt tapıb danışsam.*

Şair Allahın harda, necə gəldi adını çəkmir. Şeirə də elə Allahın adını necə çəkirsə, elə yanaşır. Söz onun üçün zaman və əbədiyyət sinonimidir. Şairin hər misrasında uşaq sadələvhəlüyü, uşaq saflığı var. Onun şeirlərində işıq var. O işıq ki bütün yaşadıǵı ömrün enişli-yoxuşlu yolunda sönmədən yanır.

*Körpə üzünə benzayır səhər.
Üzündə nur, işıq, zər.
Gün keçir, axşam olur,
Hava qaralır.
Ömür keçir, saç ağarır,
Üz saralır.
Səhərdən də, körpədən də
İşıqlı bir xatırə qalır
Ömrün yaddaşında.
O bir alça işığa qızınmaq olur
Ömrün qışında.*

Fikrət Qoca etibarlı dostdur. Uzun illər dostluq etdiyi mərhum Vaqif Səmədoğlunun 60 illiyinə həsr etdiyi şeirdə belə yazır:

*Qırx ilin dostuyuq,
bir dəfə sözümüz çəp düşmədi
yaxşı gündə, pis gündə.
İki tərs keçi
bir körpüdən keçdi.
Bizdən bir cüt ayaqqabı qaldı
yer kürəsinin üstündə
Onlar da taykeşdi.*

Fikrət Qocanın şeirlərində maraqlı bir kədər var. Hər ötən gün şair üçün kədərli bir nəğmədir. Səs obrazları, poetik assosiasiyalar oyadan ovsunlu təsir gücünə malikdir. Şair o səslə, bu avazla hər gün sözün önündən keçir:

*Hər gün yoxlanıla
ürəkdən keçən
fikirlərin kardioqramması.
Yazılı “hə”si, “yox”u, “əmma”si.
Fikirlərinin
ağı, qarasi yazılıa
çoxu çox ola,
azı az ola.
Hər kəsin əlində
öz ürəyinin sözü.
Hər gün
səhərin qapısından keçəndə
bunları göstərəsən günsə.
Görək səhər səni buraxırı
işiqli insan evinə.*

Ölüm mövzusu Azərbaycan şairi üçün həmişə dünya haqqında, həyat haqqında fəlsəfi düşüncələrin predmeti olub. Oktavio Pas bir esesində yazır ki, ömür kultu... həm də ölüm kultudur. Onları bir-birindən ayırmak olmaz. Fikrət Qoca şeirlərində ölümə müqəddəs baxır, onu poetik dildə aliləşdirir:

*Biz doğulan gündən
Ölümə məhkumuq
Ulu Tanrıının hökmü ilə,
Bir yandan da belə...*

Fikrət Qoca üçün dünyanın mənasının əsas obrazı Tanrıdı. Tanrıının mövcudluğu dünyanın mövcudluğudur. Fikrət Qoca dünyaya, insanlara, Allaha, ağaca, çiçəyə, gülə, torpağa, daşa, bir sözlə, ömrünə qiymət verən şairdir. O, xatırə yaşıntılарını ürəyinə yükleyir. Gəncliyindən bu günə qədər keçən hər günü vərəqlərə bağışlayır. Bu qədər kədərə, sükuta, xatırə ağırlığına, dost sədaqətinə ancaq Fikrət Qocanın şair ürəyi tab gətirə bilər. O, bənzərsiz şairdir. Sadə, səmimi, təvazökar, gəncliyin əlindən tutan, böyüklerin qoluna girib yol göstərən, istedadın qapısını taybatay açan şairdir, insandır. Üzünü görmədiyi istedadlı şair haqqında dəfələrlə müxtəlif “uğurlu yol” arzularını ədəbi dərgilərdə gerçəkləşdirib.

Beləcə yaşaya-yaşaya, yana-yana gəlib çıx-

di səksən yaşına. Elə gəlib çıxdı ki, gəlişi gələnlərə örnek oldu. Elə yaşadı ki, geriyə baxanda heç nədən çəkinmədi. O qədər kövrəldi ki, səsini itirdi. Və bu sükutun içində zamana, insanlığa, haqqqa, ədalətə böyük haray eşidildi. Bir də, axı şairin yaşı olmur. Hənsi yaşda olur-olsun, şair uşaq yaşında qalır. Fikrət Qoca da məhz saflığı ilə uşaq yaşındadı. Ürəyimdən bu misralarım keçdi:

*Ağdı, qaradı bilmir,
Hara haradı bilmir.
Ömür indi başlayıb,
Yoxsa yarıdı bilmir -
Şairin yaşı olmur.*

*Bahara gəndən baxır,
Payızı, qışı olur.
Dadmağa şirin nə var,
Dadmağa naşı olur-
Şairin yaşı olmur.*

*Çəkdiyi əzabına
Tab gətirən sinədir.
Yaranışda itirir
Doğum adlı sənədi -
Şairin yaşı olmur.*

*Əyilmir nakəslərə,
Şamşax qalır beləcə,
Çiynində illər yatır,
Uşaq qalır beləcə -
Şairin yaşı olmur.*

Olmur, Fikrət müəllim, olmur. Allah sizə min ömür versin, dünyanın şairi!

Fərqanə MEHDİYEVA

Sərgi salonunun ən kədərli "eksponat"ı

Aradan illər keçib, amma mən hələ də o tənha musiqicini və onun bənzərsiz ifasını unuda bilmirəm. O, həyatda eşitdiyim ən gözəl melodiya idi. Bəzən həmin o musiqini büsbütün unutma-maq üçün xatırlamamağa çalışıram, qorxuram ki, xatırlaya bilməməyim birdəfəlik unutdurar o bənzərsiz ifanı. O musiqinin ladlarını, notlarını tam xatırlaya bilməsəm də, unudulmaz bir təessürat, yaxud bənzərsiz bir hiss kimi xatırlamaq və yaşatmaq istəyirəm.

İllər öncə qəzetçi rəfiqəmlə beynəlxalq bir sərgiyə dəvət almışdıq. İtalyan şirkətlərinin təşkil etdiyi, müxtəlif sahələri əhatə edən sərgi nəhəng bir salonda keçirilirdi. Adamlar qarışqa kimi qaynaşırıdı, bər-bəzəkli mebellər, gözoxşayan aksesuarlar, möhtəşəm texniki cihazlar tamaşaçılara adrenalin kimi təsir etmişdi. Onlar yüksək ovqat içində ora-bura qaçırdı, heyranlıqla avadanlıqları seyr edirdi, hissələri onları üstələyəndə isə bir-birinin qolundan tutub dərtir, bu və ya digər əşyanı göstərir, heyrətlərini gizləyə bilmirdilər. Əslində bütün bunlara laqeyd qalmaq da mümkün deyildi. Həm keyfiyyəti, həm də estetikası ilə mükəmməl olan italyan məmulatları hələ uzaqdan diqqəti cəlb edirdi.

Nəhəng salon balaca guşələrə ayrılmışdı, italyan şirkətlərinin hər biri bir guşədə qərar tutmuşdu. Qəzetçi rəfiqəm reportaj hazırlamaq üçün onu maraqlandıran guşəyə keç-

Günel NATIQ

mişdi. Mən isə arakəsmələr boyu gəzişir, hər birinin qarşısında ayaq saxlayır, bir az tamaşa edir, ötbük-keçirdim. Və bəzən də diqqətimi sərgilənən məmulatlardan çox, qarışqa kimi qaynaşan adamlar, onların mimikalari, jestləri cəlb edirdi.

Bəlkə də o italyan musiqıcı və onun eşitdiyim andan qəlbimə hopan o qeyri-adi musiqisi olmasaydı, bu insan çoxluğunda özümü balaca, yalqız bir balıq kimi hiss etməkdə davam edəcəkdir.

O, orta yaşlarında ariq bir adamdı. Uzun saçları üzünü gizləyirdi və yəqin ki, bu, onun ürəyincə idi. Çünkü mənə elə gəlir, bu adam ömrü boyu tənhalıqdan əziyyət çəkmişdi. Və bu qədər gözəl musiqini ancaq dönyanın ən tənha musiqicisi çala bilərdi.

O, öz arfası ilə bu möhtəşəm italyan sərgisinin bir "eksponat"ı idi. Onun iştirakında qeyri-adi heç nə yox idi, sərgilərdə belə musiqicilərə rast gəlmək olur, onlar öz ölkələri haqqında informasiyanı musiqinin diliylə çatdırırlar. Qeyri-adi olan uzun illər unuda bilməyəcəyim bu musiqi idi.

Bu təbii ki, adı musiqi deyildi. Adı musiqi bu qədər gözəl, həzin və dərin ola bilərdimi? Həm sevgini, həm yalqızlığını, həm bir nəfəri, həm insanlığını, həm məni, həm də sadəcə bu tənha barmaqların sehrli kədərini ifadə edə bilərdimi?..

Yaxınlıqda dinməz-söyləməz dayanıb bu bənzərsiz musiqini dinləyən eynəkli adam da, yəqin, belə düşünürdü. O da ovsunlanmış kimiydi. Əslində bu nəhəng sərgi salonunda qarışqa kimi qaynaşan adamların içində onu dinləyən sadəcə ikimiz idik və mən düşünüdüm ki, bu musiqiçi kimi, elə mənim kimi, bu eynəkli adam da, yəqin, tənhalıqdan əziyyət çəkir... İtalyan musiqiçi bizim heç kimə demədiyimiz sözləri, etiraf etmədiyimiz hissələri, bölmədiyimiz sevgiləri ifadə edirdi. Bu barmaqların kədərli sehri ayrı-ayrı adamlar olan bizləri birləşdirir, eyni hissələrə ortaqlıq edirdi.

Maraqlıdır ki, o, bu vaxt ərzində bir dəfə olsun gözlərini qaldırıb baxmadı, ətrafa nəzər yetirmədi, alçaqkönüllü bir dərviş ruhuyla öz ilahi musiqisini ifa etdi.. Mən bu ilahi musiqinin qarşısında heykəl kimi donub qalmışdım, bəlkə də onun bizim baxışlarımızdan sıxılı biləcəyini düşünərək arada nəzərlərimi çəkir və başqa səmtlərə gedirdim. Amma haraya gedirdimsə, yolum yenə o italyan musiqisinin yanından keçirdi. Saçları hələ də üzünü və gözlərini gizləyirdi, başını aşağıya dikib öz sehrli arfasını dilləndirirdi.

Düşündüm ki, yəqin, bu adam ömrü boyu insanlardan təcrid olaraq yaşayıb. Nə evinə mebel alıb, nə dəbdəbəli restorana gedib, yəqin, musiqiləri üçün heç qonorar da istəməyib. Birdən mənə elə gəldi ki, o, həmin an mənim nə düşündüyümü duyur və xəcalət çəkir elə bil. Sonra düşündüm ki, kim bilir, bəlkə də nə vaxtsa o, bunun arzusunda olub; evinə mebel almaq, dəbdəbəli restoranlarda nahar etmək və ağlaşımaz məbləğə musiqilərini satmaq... Elə bil o, bu düşündüklərimi də duydu və bir az da içənə sıxıldı...

Adamlar ona məhəl qoymadan yanından laqeydcə ötüb-keçir və dəbdə olan mebellərə və aksesuarlara tamaşa etməyə tələsirdilər. O

isə çalır, çalırdı. Həm bir nəfər, həm hami üçün, həm sevgi, həm göz yaşları üçün. Həm sadəcə mənim üçün, həm sadəcə bu eynəkli adam, həm də sadəcə öz qərib ruhunun sehrli kədəri üçün...

Kağız gəmilər

Bir-birimizi ovuda-ovuda, kiridə-kiridə yaşayırıq. Bir-birimizin göz yaşlarını siləsilə... Hönkürən uşağa guya qəfil ortaya çıxmış bir oyuncaq göstərib başını qatdığımız kimi bir-birimizi guya hardansa ortaya çıxaçaq ümidiirlə aldadırıq. Özümüz də bilirik ki, o ümidiirlərin üstünə çoxdan qar yağış və qış bitsə, əriyər bəlkə. Amma bu yaz da, bu yay da, cırhacır istilərdə də qış çəkilmədi qapımızdan. Şaxta soyuğunu, sazağını gəndərə-gəndərə qaldı, biz də qapı-pəncərəni kilidləyə-kilidləyə. Yayın ən isti gündə də üzüdüyümü xatırladı. Dodaqlarım çat vermişdi, güzgüyə baxmasam da, bilirdim. Yenə də hardansa soyuq sizirdi.

Divarlar yaxın dostum idi. Hər yerdə məni qoynuna alır, o tərəfdən gələn təhlükədən qoruyurdu. Hər yerdə onlar mənimlə idi. İnsanlarla ünsiyyətdə, iş yerimdə, avtobusda, dayanacaqda. Hətta dənizi seyr edəndə belə, önumdə divarlar vardi. Amma artıq divarların o tayındakı dünyani tanımaq istəyirdim. Dənizlərə, okeanlara çıxmaq istəyirdim.

Bunu ilk dəfə etdiyim günü xatırladı. Okeanları gördüyüm yox, yaşadığım günü. Gözəl və vahiməli idi. Özümü anadangəlmə azad hiss edirdim.

Qəribə hiss idi. Küçəylə gedirsən və hiss edirsən ki, heç nədən asılı deyilsən. Bəzən adam yuxularında uçur. Ona bənzər hissdi, yəni adam bu dərəcədə azad ancaq yuxularında ola bilər... Ən pisi odur ki, yuxuların oyanmaq kimi bir qorxusu və gerçəyi var.

"Okean – bu, çox gözəldir. Gözəl və nəhəng..."

Nə vaxtsa Hind okeanını görmüş bir adamın dedikləriydi. Təkcə "ocean" sözünün məndə doğurduğu həyəcanın öhdəsindən

gəlməyə çalışaraq ondan təəssüratlarını söyləməyi xahiş etmişdim: – “Məsələn, dənizdən nə ilə fərqlənir?”

“Daha duzlu və istidir. Sahilində çoxlu balıqları... Balıqlar başqa cürdü... Rəngləri daha tünd... Belədə isə heç nə ilə. Sadəcə “okean” sözünün özündə bir nəhayətsizlik var. “Okean” yunan sözüdür. Onda nə isə qarışışınmaz olan, kəskin olan bir güc var...”

O zaman düşünmüştüm ki, bu adam həyatı dolu-dolu yaşıyır. Şair demiş, çaylara, dənizlərə, okeanlara qarışaraq... Özümü onda kağız gəmilər düzəldib gölməçələrə buraxan uşaq kimi hiss etmişdim.

Bu hissi bir də hava almaq üçün küçəmizin bir başından o biri başına gedib-gələrkən keçirdim. Gecə yağış yaşımdı, yerdə gölməçələr əmələ gəlmüşdi. İçimdəki səsləri tökməyə yer axtararkən ayağım gölməçələrdə islanır, kağız gəmilər kirli sularda bütüşüb palçığa qarışırı.

İçimdə səslər bir-birinə qıslıb qalmışdı. Sahildə bəzən adamlara rast gələrsiniz, yal-qız-yalqız gəzib-dolaşan. İçindəki səslərdən boğulan insanlar. Genişlik, nəhayətsizlik axtaran insanlar... Sahildə qalan ümidsiz ləpirlərin arasında mənim də izlərim var.

Sonra danışmaq istədiyim həmin o günü xatırladım. Yolla gedirdim. Birdən danışmaq, içimdəki səsi hayqırmaq ehtiyacı oyandı. Ət-rafə baxdım. Mağazalar, bərbərhanalar... Və danışmağa kimsə yox...

İti addımlara dönüb evə qayıtdım. Yenə doğma divarlar. Qısır divarlar. Barsız divarlar. Onlar olsa-olsa boşluqlara hamilə qala bilərdi.

Bu divarların arxasında yenə nələrsə olmalıydı. Türk poeziyasında “Dağ ardi” deyilən yer var. Bir az mifik, bir az fəlsəfi. Dağ ardını heç kim görməyib, amma ona hansısa hissələr bəsləyir. Gah qorxur, gah sevinir, gah ümid edir...

İndi divarların arxası mənim üçün həmin o yer idi. Məchulluğa doğru gedirdim. Gah qorxur, gah sevinir, gah tükənir, gah da ümid edirdim. İçimdəki səslər gah piçildiyir, gah da haray qoparırdı:

“Bəsdirin özünüüzü kiritdiz. Onsuz da toxtamayacaqsız. Oyuncaqlarınız çıxdan sıniib, qırılıb, pərən-pərən olub. Söz də ovutmayacaq sizi. Çünkü nağıllarınız çıxdan öz cazibəsini, sehrini, devlərini və qəhrəmanlarını itirib. Ən pisi odur ki, siz – devlərə deyil, özünüzə, öz qürurunuza, öz istəklərinizə, öz iddialarınıza əsir düşmüş insanlarsız”...

Çıskınlı günün yağmur duası

İlk cümləni yazıb əl saxladım: “Payız yağırdı”. Payız da yağarmı? Hərdən yuxarı məhəllədə gördüğüm, üz-gözündən payız yağan qarını xatırladım. Təqaüdündən ayırdığı qəpik-quruşdan sahibsiz it-pişiklərə yem almağı da unutmurdu, görəsən, bu soyuq noyabr gündə, həm də “payız yağan” gündə neyləyir o qarı?

Yağış belə yağmır axı. Bu payızdır yağan. Səssiz küçələrə, üz-gözündən payız yağan qarı üçün qəribəmiş küçə itlərinin, sahibsiz pişiklərin sığındığı karton qutuların üstünə payız yağırdı.

Yağış belə yağmır axı.

Görmədiyim yerlərin, tanımadığım adamların xiffəti bürüyür məni belə vaxtlarda. Qürbət ağrısı gəlib qonur ruhumaya, bir damlaya çevrilib öz torpağıma, vətənimə yağımaq və elə ona qovuşub qalmaq istəyirəm.

Yağış belə yağmır axı.

Yadımdadı, cirhacır yay günlərindən biriyydi. Yay öz istisinə günəşlənir, nəşələnirdi. Bizim qəribliyimizdən ona nə!.. Elə bu vaxt yağış yağıdı. Bax, o vaxt yağış yağıdı! Onda yağış təsəlli kimi yağıdı qəribliyimizə.

Qəfil yağışlar qəfil ömrümüzə gələn insanlar kimidi. Qəfil hissələr çulgalayalar adamı. Heç özün də bilməzsən, bu qəfil yağışlar neçə yol taleyini başdan yazar.

Bir rəssam var, rəngli payız tabloları yaradır. Onun payızları çoxrəngli, çoxqatlı, çoxovqatlıdır. Sönük-solğun rənglər ani olaraq gözə dəyir, daha çox görülən və hiss edilən parlaq və enerjili rənglərdir. Payız rəssamının

qəhrəmanları yollarda elə hərəkət edir, sanki ritmə uyğun rəqs edir... Tamaşaçı baxan kimi bu payızın müəllifini tanıyor.

Mənim də payızım var. Hər mövsümdə içimdə, gözümdə, saçlarimdə hiss etdiyim payızım. Öz yolunu gözləyən payızım. Bu payızın da öz payızı var bəlkə də.

Yağış belə yaqmır axı!

Yağışın öz romantikası var. Həyatı yağışın hüzurverən ritmlərində hiss edirsən. Hələ bu ritmlər altında rəqs etmək kimi dəli istəyi demirəm!

"Yağmurlarla gəldim", – demişdi həyatıma qəfil gələn adam.

"Hər bir insanın həyatına yağmur heç olmasa bir dəfə röyalarda yağar", – yazmışdı bir yazar.

Yağmur duasına çıxmış qədim insan kimi hiss edirdim özümü. Amma ilin ən quraqlıq çağrı deyil, ən payızlı-çiskinli günüydü.

Üz-gözündən payız yağan qarı üçün qərabsəmiş sahibsiz itlər, küçə pişikləri böyümiş gözlərlə yollara baxırdı.

Nə yağmurlar vardi, nə üz-gözündən payız yağan qarı.

Mən də o pişiklər kimi yaqmursuz- kimsəsiz idim.

O yağmurlar bir vaxtlar bu pişik ümidi kimi mağmın ümidlərimi alıb aparmışdı və üz-gözündən payız yağan o qarı kimi, bəlkə də bir daha gəlməyəcəkdi...

Üstümüzə payızlar yağırdı və biz hələ də gözləyirdik.

Üzümüzdən-gözümüzdən payız yağırdı və biz hələ də gözləyirdik...

Göy üzünə baxan oğlan (böyükler üçün nağıl)

Biri vardi, biri yoxdu, bir məhəllə vardi. Bu məhəllənin öz qanunları, öz Allahi vardi. Bu məhəllənin insanları çox olan, böyük olan şeyləri xoşlayırdı, ona görə binaya çoxlu balkonlar bitişdirmişdilər, təkcə balkonları deyil, özlərini ətrafdan ayırib binaya bənd

etmişdilər. Çünkü hər şey bu binanın həndəvərində baş verirdi. Bu adamlar qonaq getmirdilər, qonaq çağurmırlılar, öz balkonlarına və binalarına bitişik eləcə yaşayırdılar. Balkonlu adamlar öz xoruzlarının səsinə oyanırdılar, bəzən elə bilirdin, bu adamlar üçün onların öz xoruzlarının səsindən gözəl musiqi yoxdur. Qoyunları da onların aləminə aid idi, çünkü bu aləmə yad olanlar bu qoyunlarda onların görə bilmədiyi qəribəlikləri gördülər. Qoyunların çıxardığı səs qoyun səsinə bənzəmirdi, bəzən adama elə gəlirdi, qoyunlar bu həyətdə, öz balkonlarına bitişik bu adamların içində dəhşətli dərəcədə darixırlar, hətta adamın onların qoyunluğununa yazıçı gəlirdi...

Bu məhəllə Allahın unutduğu bir yer idi, çünkü bu məhəllənin öz Allahi vardi.

Məhəlləyə tez-tez qoltuğu qovluqlu kişi-lər gəlirdi, amma gəldikləri kimi də gedirdilər. Heç kim öz balkonlarına bitişik bu adamlarla dil tapa bilmirdi, ya da elə dil tapdıqları üçün bunlardan tələb edə bimədikləri ni böyük balkonların yanında olan (əslində heç görünməyən) kiçik evlərdən tələb eləməyə gedirdilər. Məsələn:

-Niyə bu pəncərəni dəyişmisiz? Köhnə pəncərənin nəyi pis idi ki?

- Nəyi yaxşı idi, yoldaş jek müdürü. Nuh əyyamından qalma bir şey idi.

- Bilmirsiz ki, siz bu pəncərəni dəyişdir-diz, birdən bina uçular?

- Bina onsuz da uculub, yoldaş jek müdürü. Bilirsiz də, divarlara əl vurmaq olmur, podval da suyla doludur.

Belə sözlər qovluqlu kişilərə xoş gəlmirdi.

- Bir də ki o böyük balkonları görmürsünüz, binalara bitişən? Bina uçulsə, ancaq o səbəbdən uçula bilər.

Qovluqlu kişilər böyük balkonlara aid olan şikayətlərə baxmırlılar. Elə bil bunların vicdanlarını da alıb öz binalarına, balkonlarına bitişdirmişdilər. İndi vicdandan qalan parçalar yavaşça sızlamaq istəyəndə o yerlərdə, bu kişilərdən uzaq yerlərdə ağıriyıldı.

Qovluqlu kişilərin vicdanları o balkonlu evlərin divarına hörülmüşdü və ona görə

cinqirini çıxara bilmirdi. Balkonlu kişilər o qoca rus kişinin mənzilini bir araq şüşəsinə satın alanda da, balkonlu evlərin daşları altın-da qalan qocalmış, heydən düşmüş vicdan səsini çıxara bilmədi.

O kişi o vaxtdan səssiz-səmirsiz yoxa çıxmışdı, kimsə harda olduğunu bilmirdi. Bəlkə də bircə o balkonlu kişilərin Allahı bilirdi, o kişi hardadır.

Bir rəssam oğlan da yaşayırı böyük balkonların yanındakı balaca evlərin birində. Nədənsə bina şəkilləri çəkirdi, rəngli-rəngli, müxtəlif çalarda. Rəngli evlərin gecə vaxtını, gündüz çağını, insanların səhər şəfəqlərinə oyanışını, binalara sarmaşan yaşıllığı, təbiəti, gecə vaxtı binalarda oxunan rəngli serenadaları, nağıllarla uyuyan; həm də pəncərədən hüzurlu gecəyə, sakit göy üzünə baxıb uyuyan, yuxularda uçan adamların rəsmini çəkirdi. Özü də o balkonlu evlərə baxıb çəkirdi. Bəlkə də çəkmirdi, elə içdən-içə, gizli-gizli göz yaşı tökürdü... Onun da öz Tanrısi vardi. O, göz yaşı tökəndə ehmalca onun saçlarına sıgal çəkirdi....

Bir gün tavanlar, evlər titrədi, zirzəmidə olan kirli sular üzə çıxdı, böyük balkonlu evlər suyun altında qaldı... Evlərlə birgə balkonlu adamlar da getdi. Adamlarla birgə qoyunlar da, xoruzlar da getdi yerin tərkinə. Qovluqlu kişilər də yox oldu bir göz qırpmında, onlarla birgə Allahları da yerin altına girdi. Göy üzünə baxan olmadı, hamı bir-biri ni yerin altında axtardı. Bircə rəssam oğlan baxırdı göy üzünə. Rəngli evlərin rəsmi düşürdü göy üzünün aynasına. Səssiz-səmirsiz itmiş o qoca, xəstəhal kişi də görünürdü göy üzünün aynasında. Və göz yaşları saxlayırdı oğlanı yer üzündə, çünki göyə baxırdı oğlan. Və göy üzündəki Tanrı – oğlanın Tanrısi ehmalca onun tellerinə sıgal çəkirdi....

Məhəbbət quşları

Bir dəfə bir rus xanım teleaparicinin müsahibəsini oxumuşdum: "Yalqızlıq bilirsiz nə-

dir? Sizin telefonunuz var, amma zəngli saatınız zəng çalır".

Mən də tənhalığı mobil telefonla hiss etdim. Nə vaxt ki, mobil telefon mənim üçün zəngli saatı, gündəliyi və təqvimi əvəz elədi. Əsas funksiyasını unutdum bir ara. Elə "saat" deməyə başladım telefonu. "Saatımı görməmisiz"? "Telefon demək istədim" – deyə izah etmək artıq idi. Onsuz da hamı mənə baxan- da tənhalığı görürdü.

"Məndə xroniki tənhalıq var", – demək istədim bir dəfə. Mənə diqqət göstərməyə vaxt itirməyin, mən tənhalığımdan ayrıla bilmərəm. Ya da o məndən qopa bilməz. Biz bir-birimizə çox bağlıyız – mən və tənhalıq. Hətta mobil telefonum da bizi ayıra bilmədi. Hətta o adam da, hansı ki, hətta mənim eynəyimi də bəyənirdi. "Dördgöz" – deyirdi, kefi kök olanda. Mən də güldürüm, kefim kök olanda. Hərçənd ikimiz də bilirdik ki, adı bir sözdən inciyib küsə bilirəm.

Amma bu adamın yaxşı enerjisi var idi, məni güldürə bilirdi. Qadınlar onları güldürə bilən adamları xoşlayırlar. Yəqin, o da bunu bilirdi. Mobil telefonum da bilirdi. Ona görə o mesajları silməyə qiymirdi. Yalqızlığım da bilirdi bunu. Ona görə ən xoşbəxt vaxtlarım- da da yanımdan ayrılmırı.

Xatırlayıram, ən pis cəhətlərimi sadalayıb axırda eynək taxdığımı, lap axırda isə öz- özümlə danışdığını demişdim. Üzünü ifa- dəsi dəyişmirdi, elə gülümsəyə-gülümsəyə baxırdı, lap axırda isə güldü.

– Bütün keyfiyyətlərini çox sevdim. Ən gözəli isə ən axırıcı olanıydı...

Qəribə adamdı, heç nəyə təəccüblənmirdi. Biz ikimiz dünyanın ən qəribə adamları idik. Cünki ən çox pişikləri, itləri və məhəbbət quşlarını sevirdik. "Məhəbbət quşları" – o, tutuquşulara deyirdi:

– Burda yeni bir quş alanda mütləq əlavə bir qəfəs də almalısan. Cünki ana qəfəsdəki o biri quşlar onu istəməyib incidə bilər. Quş da insan kimidir, hər kəsə ürəyi isinmir. Evdə tək bir erkək quşum vardi. Tək qalmasın – deyə dişisini də alacaqdım. Amma təzə quşun qəriblik çəkəcəyindən, istənməyəcəyindən də

ehtiyat edirdim. Ona görə dişi quşla bərabər hər ehtimala qarşı əlavə bir qəfəs də aldım. Evə gətirdim. Elə bil quşlar bu anı gözləyirdilər; elə bil bir-birlərini lap çoxdan tanıyırdılar. Həsrətlilər kimi bir-birlərinə "sarıldılard". Yəqin ki, "sevgi" deyilən şey bu idi.

O, quşlar haqqında danışır, hardasa zara-fata salırdı. Amma mən bilirdim ki, üzüntüsünü bu cür ifadə edir. Onun həyatının ən qərib məqamı o tutuquşularla bağlıydı.

– Onlar məni anlayırdı, sən inanırsan?

Mən inanırdım.

– Bizim aramızda qəribə bir temas vardı. Sənki bir-birimizi hiss edirdik. Mənim həyatdan küsdüyüüm vaxtları idi, – deyirdi o.

Aramızda sulugöz olan mən idim, tutuquşlardan danışanda isə ikimizin də gözləri dolurdu.

– Onların ölümünə mən səbəb oldum, – deyirdi.

Quşlarla bağlı bu hekayət, doğrudan, çox kədərli idi. Onların bağlı çatlamışdı- istidən.

– Mən onları maşında qoyub siqaret almağa getdim. Şüşələr bağlı idi. Heç nə ağlıma gəlmədi... Bir neçə dəqiqədən sonra qayıtdım... Yerimdə əyləşdim... Arxadan səs gəlmirdi... Halbuki onlar məni gördükleri an səs-səsə verərdilər. Heç vaxt belə səssiz olmazdilar... Mən arxaya çevrildim və...

O özünü qınayır, heç cür bağışlaya bilmirdi.

Həmin vaxt o, evdən küsmüşdü, əslində birdəfəlik ayrılmışdı və özüylə yalnız o quşları- məhəbbət quşlarını götürmüştü.

– Onlar məni anlayırdılar... – deyirdi o.

Bəlkə də mən onu o quşlar kimi anlaya bilmədim. Bəlkə mənim də bağırm çatlaşdı, nə bilim. Mən də öldüm bəlkə. Ondan da, özündən də, yalqızlığımdan da xəbərsiz....

Bəlkə də o, bunda özünü günahkar bildi. Ona görə dönəndə. Geri dönəndə "arxa oturacağ" baxıb əzab çəkməmək üçün.

Mobil telefon səssizdəydi.

Keçmişə məktub

Bəzən kimlərinsə üzərində qələbə calmağa ehtiyacım olur, sərf "Mən qalib oldum!" deməkçün.

İllərin ağrısını təkrar yaşayırdım, hər kəsin köz bağladığını düşündüyü yaramın ağrısını... Yuxum ərşə çəkilmişdi, saniyəlik də olsa gözümü yuxu alrıdı ki, qarışdırırdım yuxumu. Günlərdir düşünürdüm ki, əgər bu şəhərdədirsa, niyə indiyədək qarşıma çıxmayıb, mən onu görməmişəm? Yəni təsadüfi görüşlərin dörd ilə sığmayacağı dərəcədə böyükdür bu şəhər? Bəlkə başına bir iş gəlib? Yox, ola bilməz, əgər başına bir iş gəlsəydi, hiss edərdim, necə olmasa, qara xəbər tez yayılır. Əshi, mənə lazımdır, niyə manyak kimi qanamayan yaranı "qanamalısan!" deyə qurcalayıram?

Başımı yastiğə çırpdım, yuxulamağa çalıdım. Qəfildən gözümə zərbələ göy işiq dəydi. Üfunət qoxulu duman qalxdı yerdən, artıq boğulurdum, çırpındırdım. Birdən o, qarşısında dayandı. Bir az saçları uzanmışdı, üzündə təraşa naz etmiş tükcüklər vardi, gözlərinin altı isə yorğunluqdanmı, küskünlükdənmi qırışa bürünmüdü. Donub qaldım, bir xeyli gözlərlə hal-əhval tutduq. Mən onu başdan-ayağa süzürdüm, ayaqqabılарını geyinib harasa getməyə hazırlaşırdı. Başını qaldırıb gözlərimə baxdı, sonra ayağa qalxıb çox uzağa addımladı. Arxaya çönüb gülümşündü və dedi:

– Niyə axtarırsan məni, nəyinə gərəyəm? Axtarma məni, mən nəinki şəhərdə, həyatda belə yoxam.

– Necə yəni? Başa düşmədim?!

Arzu MURAD

– Ölmüşəm mən.

Qəhərdən boğuldum və ayıldım. Nə dəhşətli yuxu idi bu. Yuxu? Axı yuxuya oxşamırdı, həqiqətin özü qədər acı gəldi mənə. Səhəri gözümlə açdım, bütün günü o söz beynimdə dolandım şəhəri: – "Axtarma məni, mən nəinki şəhərdə, həyatda belə yoxam". Birdən yuxum çin çıxsa? Gecəni gözləyə bilmədim. Nömrəsini "KEÇMİŞ" olaraq yazdım telefonun kitabçasına. Bu ad hardan gəldi ağlıma, adını niyə yazmadım ki, ya da uydurma bir ad da qoya bilərdim. Birdən yadına parkdakı qaraçı qadının dediyi sözlər düşdü:

– Həyatında firtına qopacaq, azib qalacaqsan, nə gələcəyi, nə də keçmişini görə biləcəksən, amma qorxma, hər şey yaxşı olacaq. Həyatın axarına düşəcəksən, əsas olan odur ki, ürəyini özündə saxlayanın, kimsəyə verməyəsən. O vaxt bu sözlərə gülərək qulaq asırdım, amma indi gözlərim donmuş halda yad edirəm. Ana, mən həqiqətən azib qalmışam, heç nə görmürəm, nə edəcəyimi də bilmirəm. Qəribə bir təzad yaranmışdı: Omu mənim həyatımda firtına idi, mənmi onun həyatında?

"Keçmişə" məktub yazdım, məktubum: – “.” – dən ibarət idi. Bəlkə də o zaman qoymalı

olduğum nöqtəni qoymamışdım deyə, belə etdim. Cox çəkmədi ki, telefonumun ekranında "Keçmişdən məktub gəldi" yazıldı. Maraqlı ifadədir: "KEÇMİŞDƏN mesaj". Kim olduğumu soruşurdı. Yazım, yazmayım deyə tərəddüd içində idim. Yazmamağa qərar verdim və nömrəni yazanda diqqətsizlik etdiyimi bəhanə gətirdim. Kobud cavab yazdı – deyə əsəbiləşib ona kim olduğumu dedim və telefonu söndürdüm. Çünkü nə yazacağımı bilmirdim, indi hazır deyildim yumşaq kəlmələrə, üzrxahlıq dolu cümlələrə. Səhər ayılarda Keçmişdən nə qədər mesaj və zəng gəldiyini görüb çasdım: – "Axi Keçmiş məni niyə bu qədər arasın?". Məktublara baxdım, vəziyyət təxmin etdiyim kimi idi. Səhər yeməyim hazır idi, bol-bol üzrxahlıqlar və sentimental kəlmələr yedim.

– Məni nə yaxşı tapdın? – deyə soruşdu.

– Mən səni axtarsaydım, tapmaq asan idi, amma axtarmırdım. Sadəcə iki gündür yuxumu qarışdırıram deyə, yazdım.

– Sən iki gündür yuxunu qarışdırırsan, məndə isə hər gün o vəziyyətdir. Necəsən?

– Cox yaxşıyam! – yazdım, bu sualı gözləyirdim, cavabında isə ona həyatımda gedən canlanmalardan, gündən-günə irəliləyən işlərimdən danışıb uğurlarımı sadalamaq istəyirdim, amma yazmadım.

– İslərin necədir?

– Cox əla! – yazıb başladım hücumu: – "Necə olmalıdır, uğurlarımın sayı gündən-günə artır, həyata baxışım dəyişir, dost çevrəm daralıb, düşmənlər artıb, yoldaşlarım da ki maşallah payız xəzani kimi. İki ildir sevib-sevilirəm, Cox xoşbəxtəm, Cox..." .

– Allah səni xoşbəxt etsin!

Yazışmaya ara verildi. Öz-özümə düşündüm ki, kimə qarşı idi axı mənim bu aqressiyam? Sən yazmışsan ona, o sənə yazıb narahat etməyib. Sən onun itirdiyi ümidişlərinin yerini göstərdin, o yox.

Üstündən bir az keçmiş tanımadığım nömrədən bir xanım yazdı: – Xanım qız, ona bir də yazmayın.

Kim olduğunu soruşdum, "sevgilisiyəm" – dedi: – "Sizdən bir xanım kimi xahiş edirəm

bir də ona yazmayın. Biliṛəm sevdiyi xanım olmusuz, amma hər nə olubsa, keçmişdə qalıb".

Çaşib qaldım, sevdiyi varmış. Demək, məndən başqasını da sevə biləmiş. Daxilən parçalandım, eqoma güc gələ bilmədim. Əgər o da məndən sonra sevə bilibsə, kimin sevgisinə güvənə bilərəm mən? Bir zamanlar bütün varlığıyla yalnız sənə aid olan adamı indi başqasına aid görmək çox ağır idi mənimcün. Lənət olsun, axı mən niyə o yuxunu gördüm, niyə ürəyimə qulaq asıb addım atdım? Pis günlər yaşamaqdan qat-qat ağrılıdır insanın davamlı olaraq yuxuda kabuslar görməsi. Hey bitməsini dilərsən, amma səni bitirər.

Düzünü deyim ki, mən həm də özümə olan sevgini sınaqdan keçirmək istəyirdim, unudulmuşammı, ya yox, bunu bilmək istəyirdim. Bir də unudulmaq qorxusuyla firtinatək həyatına qəfil geri dönüb arxaya baxmadan yenidən qəfil çıxıb gedən egoist insanlar var, dadını cixararlar, acısı digərinə qalar. Mən həmin egoist adamlardanam, amma acısı özümə qaldı. Qürurum məni boğurdu. Qadın sevildiyiylə qürur duyar, amma bu qədər yox. Bəzi insanlarla münasibətlərin meyidini sürüyə-sürüyə gələcəyə aparmağa çalışırıq, halbuki münasibət ölüb, sadəcə qəbul edə bilmirik. Əvvəllər onunla qarşılaşmayı təsəvvür belə edə bilmirdim, nifrətim bu qədər çox idi yəni. "Qarşılaşsaq, məni danışdırsa, haləhval tutsa, üzünə belə baxmadan düz gedəcəm, görməzdən gələcəm" deyirdim, amma sən saydığını say, gör fələk nə sayır. Bu baş verənlər mənə öyrətdi ki, həyat təkidlə "Ol-maz!" dediyimiz şeyi özümüzə etdirər...

ŞANS MƏLƏYİM

Günlərdir ki, yataqdan qalxa bilmirəm, xəstə yatağı da deyil ki, urvatlı şəkildə hər an gələ bilər deyə – ölümümü gözləyim. İçimdə bir küskünlük yatır, kimə qarşıdır bu küskünlük, bilmirəm. Axşamdan qonşumun içmək üçün əlimin altına qoyduğu dərmanı belə tənbəllik edib içmədiyimdən balaca masanın

üzərində imtina edilmiş körpə kimi tək-tən-hadı. Ürəyim dözmədi – deyə əl atıb dərməni bircə qurtum suyla içdim. Bir həftədir ki, düzəliş etməli olduğum fotolar otağın bir küncündəcə qalıb. Məhz o gündən, son fotoçəkilişdən sonra halım pisdir. Zəng edib şəkillərini istəyənlərə isə: – “xahiş edirəm mənə beş-on günlük anlayış göstərin” – deyirəm, onlar da sağ olsunlar ki, məni anlayıb üstümə gəlmirdilər. Qonşum Eyvazdan da xəcalətliyəm, neçə gündür “bezdəm” demədən nazımı çəkir. Bu gün səhər yenə gəlmişdi, mənə səhər yeməyi gətirmişdi. Üzünə baxıram, amma danışmağa dilim var gəlmir, fəqət Eyvaz məni bir baxışından anlayırdı. Mətbəxdə çay dəmləyə-dəmləyə susqunluğuma deyinirdi:

– Murad, çox qəribədir, dinmirsən də ki halını anlayım, axı sənə nə olub? Gözlərindən görürəm ki, sevgi məsələsidir, axı biz dostuq, dərdini mənə deməyib də kimə deyəcəksən?

Gözlərimi döydüyümü görüb lap cılndləndi:

Allahım, ya Rəbbim, Murad, danışacaqsan, ya yox?

Etiraf edim ki, danışmaq, ürəyimə yiğilmiş bu sirri kiməsə açıb rahatlanmaq istəyirdim, amma kimə??? Heç kim məni anlamayacaqdı, kimə desəm, “dəlisən” deyəcəkdi. İyirmi səkkiz yaşım var, amma o illər məndən əl çəkmirdi. O baxış, o gülüş gözümün önündən getmirdi. Bilirdim ki, onu nə zamansa itirəcəyəm, amma o düşüncələri özümə yaxın buraxmurdım. Bir həftə öncə yenə gördüm onu. Çəkilişdəydim, fotokameranın gözlüyündən baxan gözlərimə onun baxışları toxundu, yenə güldü, amma bu dəfə gülüşünün səsini də eşitdim. O idi, özü idi, illər sonra yenidən geri dönmüşdü. Baxışımı kamerasından xəlvəti çəkib onu reallıqda tutmaq istədim ki, gözdən itdi. Kimdir axı bu qadın? Yuxularımda görünməsi azmış kimi həyatımda da özünə yer etmişdi. Nə gizlədim, deyəsən, yavaş-yavaş ağlımı da başımdan alırdı. Havalanmaq həddinə çatmışdım, gözlərim hər yerdə onu axtarırdı, birdən görmərəm, gözümən yayınar – deyə bərk qorxurdum.

Özümə qərq olmuşdum, heç nə eşitmır, heç nə görmürdüm. Batan adamı kiminsə

çıxarması kimi məni də kimsə özümdən çıxardı, batmağa qoymadı. Fikirlərdən ayılıb yenə Eyvazın həlim səsini eşidirdim, o, məni xüsusi bir qayğıkeşliklə danlayırdı:

– Murad, sən Allah, özünə gəl, qədrini bilməyənin xiffətini çəkməyə dəyməz, boş ver getsin, bir gör özünü nə hala salmışan – deyəndə bu qənaətə gəldim ki, məni bir baxışından anlayan Eyvaz, deyəsən, susqunluğumun nədənini bu dəfə yanlış anlayıb. Təbii yanlış anlayacaqdı, axı mən ona nə dedim ki, o da doğru anlasın? Eyvaz deyəsən mənim hansısa qadından “yox” cavabı alduğumu düşünür. Dilə gəlib həqiqətləri hayqırmaq istəyirdim, “axı mənə kim “yox” deyə bilər?” – demək istəyirdim, amma bu dəfə də olmadı, bu dəfə də sanki kimsə məni geriyə çəkdi, “səsini kəs!” deyə əmr etdi. Odur ki, susdum və birtəhər yola verdim Eyvazı. O gedəndən sonra dünyaya sanki yenidən gəlmiş kimi oldum. İnsan cavabını verə bilmədiyi suallarla qarşı-qarşıya qalanda darixır, sixılır, doğma məkanı olan evində belə qərib olur. Məhz bu üzdən mən də Eyvazın gedisiylə rahatlaşdım. Televizor, radio, hətta kamaram da gözümdə mənasız görünür, bir tək o idi gözümdə. Onu görmək istəyirdim, kimliyini soruşmaq, tanımaq istəyirdim. Gözlərimdə xəyalını canlandırmaga çalışırdım, elə bu dəmdə uzandığım divanın qarşısındaki yellənən kürsünün cırçı səsi, hərəkəti bütün diqqətimi özünə cəlb etdi. Kürsüyə baxanda gözləri zərbələ görmə dəydi. Onun baxışları qarşısında özümü idarə edə bilmirdim, qaçırmaga çalışırdım baxışları, amma olmurdu. Birdən indi yenə gedər – deyə doya-doya baxmaq istəyirdim gözlərinə. Xəyalım olan, gözümə görünən o qadın bu dəfə büsbüütün, olduğu kimi, bədənin hər bir zərrəsiylə bırgə göründü. Əvvəl isə onun yalnız gözlərini və simasını görür-düm. Özümə qarşı şübhələr baş qaldırdı içimdə, əlimi alnıma tutub temperaturumun olub-olmadığını yoxlamaq istədim... Yox idi, təbii ki, olmayıacaqdı, bu istidə də qızdırma olar?! Yenə başladı gülməyə, onu gülərkən nəfəs almadan seyr etdim, sanki bu məmləkətdə gülüş bir tək ona bu qədər yaraşır. İfa-də etməyə sözlərin aciz qaldığı bir gözəlliyyə

sahibdir. Onun gözəlliyi sariya boyanmış saçlarında deyildi, daha təbii arqumentləri vardı. Yanaqları çox gözəl idi, bütün günü sığallasam, nəvaziş göstərsəm, yenə doymaram. Haqqına girməyim, onun yanaqlarının gözəlliyində ecazkar dodaqlarının da rolü az deyildi. Bütün bədən üzvləri öz gözəlliyini önə çəkməklə çarpışlığı halda hamisindən gözəl olan gözləri susurdu, səssizcə haqq-ədalət umurdu. Axi onun gözləri mənə qarşı niyə bu qədər sərt, niyə bu qədər kinayəli və niyə bu qədər hikkəlidir, niyə? Sevgisini də, nifrətini də, ehtirasını da baxışıyla göstərirdi, həm də eyni anda. İndi fərqiñə varıram, onu ilk dəfə yeddi il öncə görmüşdüm, gözləri onda daha gənc idi. Əgər bu qadın xəyaldırsa, gözləri niyə illər keçdikcə yaşını bürüzə verdirdib? Yox, o, xəyal deyil, axı xəyal olduğu kimi qalır, o isə dəyişmişdi, qadınlığı tibətin, dalanbadalan üzərinə hopmuşdu. Onun gözlərində azmişdim, çıxa bilmirdim. Məğrur duruşu gözləriylə yaxşı anlaşırdı, bir-birini əla idarə edirdilər.

Fikirlərdən ayılanda onu oturduğu kürsüdə görmədim, bədənimdə qanım dondu sanki. Dərhal sola baxdım, yoxluğunu görməmiş hiss etdim ki, sağ tərəfdən ciynimə kimsə dirsəkləndi. Bir anlıq diksindim, çönbə baxanda yenə göz-gözə gəldik. Haqqında düşündük-lərimi ona deməliydim, amma bilmirdim danişa bilir, ya yox? Danışsam, məni eşidəcəkmi, bunu da bilmirdim. Boynum büük halda onu bir sağa, bir sola gözlərimdən keçirirdim, dözməyib sükütu pozдум:

— Üzünüzdə saflıq yatır, amandır, toxunmayın, oyanar saflığınız, itirər özünü, büdrə-yib düşər cirkablığa. Baxın, ürəyim partlayır, üzünüzə toxunmaq istəyirəm, əllərimdə hiss etmək istəyirəm sizi, amma qorxuram, toxun-sam, çıplıklənər aydınlığınıza, bir daha toparlaya bilməzsiz. Mənə belə baxmayın, idarəetməni itirirəm, sözlərim dodağında çatlayır, fikrimi ifadə edə bilmirəm.

Sözlərimə qulaq asıb istehza ilə baxıb, xə-fifcə gülümsüyüb: — “Nə var ki, mənim baxısimda?” — deyə dilləndi.

— Siz heç özünüzə baxmısızmı bu baxışla? Nə biləsiz nə çəkirəm mən. Bir anlıq baxışı-

niza tuş gələndə özümü düşmən əsarətində hiss edirəm, bu saat öldürəcək məni — deyə ürəyim yerində qərar tutmur, ta boğazımı qədər gəlir döyüntüsü. Baxın, budur sizin baxışınızı təsiri.

— Məni niyə bu qədər düşünürsən? Niyə imkan vermirsin dincimi alım?

— Mən nə edirəm ki, sizə? Düşünmək də günahdır? Mən sizi ağlımdan çıxarmaqçun çalışıb vuruşduğum halda bir də baxıram keçmisiz ürəyimin yuxarı başına. İndi də yanımızda gəlib oturmusuz. Yuxularımda sevişdiyim o qadın indi yanında oturub, bütün hissələrimi tarıma çəkib. Siz bilirsizmi bu nə deməkdir? Mənimcün çox ağırdır, çox...

— Şəkildəkilər kimdir? — deyə gözləriylə divardan asılmış köhnə ailə fotosuna işarə etdi. Bilmədim mövzunu niyə dəyişdi.

— Atam, anam və mən... 20 il öncənin şəkli dir, təzə qalmasına səbəb bir neçə ildən bir fotonun rənginə düzəliş etməyimdir. O illər keçmiş ola bilər, amma o hissələri köhnəlməyə, boyatlaşmağa qoymuram. İnsan ciy süd əmib, özümdən əmin deyiləm, bu üzdən insan unutqanlığıyla mübarizə aparıram.

— Yoxsa məni davamlı olaraq düşünməyinin də səbəbi budur, unutmaqdən qorxursan?

— Bilmirəm! Bəlkə də... Nəyi pisdir ki, hər ehtimala qarşı yaddaşimdə saxlamağa çalışıram... 8 yaşım vardı, ailəmlə istirahətə yollandım. Şəhərdə böyümüşdüm, bu üzdən kəndi, heyvanatı, əkin-biçini gözlərimdə canlandırıb gedirdim. Arzularım vardı, ata minəcəkdəm, dağın döşünə qalxıb hündürlükdən kəndin şər qarışan vaxtını seyr edəcəkdir. Qəfil baş verdi hər şey, elə bil kimsə xəyallarına ox atdı, darmadağın oldu. İstiqamətimi itirmişdim, anamın çıqtılarını və atamın: — “Murad, aşağı əyil” — sözünü xatırlayıram, indiyədək qulağımdadır, amma bilmirəm niyə məhz aşağı əyilməyimi istədi. Xəstəxanada gözü-mü açdım, əmim başımın üstündə idi, aylı-dığımı hiss etməmişdilər — deyəsən, onu eşitdim ki, əmim: — “əks istiqamətdə gələn maşının sürücüsü içkili olduğundan yarıyu-xulu olub, sürüb bunların maşının üstünə”

– dedi. Atamın və anamın öldüyünü onda eşitdim, özümü saxlaya bilmədim. Bilmədim nəyə ağlayım, valideynsiz böyüyəcəyəm – deyə özümə yazığım gəlsin, yoxsa vaxtsız getdilər – deyə – onlara? Amma əmim sağ olsun, dərdimi çəkməyə izn vermədi, dərhal atamdan qalan evi satmaq istəyirdi, məni də, təbii ki, müvəqqəti olaraq himayəsinə götürəcəkdi, uzağı bir ildən sonra da uşaq evinə... Uşaq olsam da, sözümün kəsəri vardi, izin vermədim evi satmaqlarına. Səhərdən günortaşa qədər məktəbdə, məktəbdən qayıdanda da bir tıkə çörək yeyib qaçırdım işə. Eyvazın anası evlərində bişirdikləri yeməklərdən bir pay da mənimcün ayırırdı, yoldaşı Həmzə dayı da böyüyəndə əlimdə çörək qazanmaqçun sənətim olsun – deyə – məni fotostudiya-da yanına köməkçi götürdü, işin xirdalıqlarını öyrədib, gündəlik pul da verirdi. Çox səda-qətlə insan idilər, bu üzdən Eyvazı da özümə dost-qardaş bilirom. Heç bilmədim necə böyüdüm... və artıq iyirmi səkkiz yaşın içindəyəm. Siz ilk dəfə qarşıma çıxanda mən artıq universiteti bitirirdim. Bütün tələbə yoldaşlarım müstəqil həyata ali məktəbi bitirdikdən sonra atılmağa hazırlaşdıqları halda, mən o sinaqları dəfə etmişdim, özü də körpə yaşlırimda. Məzun günlündə tələbə yoldaşlarının valideynləri onlara dəstək olmaqçun gəlmışdilər, mənsə sağı-solu boş addımlayırdımlı ki, qəfil sizi gördüm. Gülər üzlə mənə dəstək olmağa gəlmışdınız. Anam kimi sevinirdiz, gözləriniz də onun kimi gülürdü, nədənsə mənimlə qürur duyurduz. Ömrünün qayğısız illərini anasız keçirən bir adam sizə tapındı və o vaxtdan içimdə adını qoya bilmədiyim, qoymaq istəmədiyim hissələr baş qaldırdı. Dəfələrlə özümə "Olma!" dedim, amma olmadı. Məgər siz ömrünüzdə bircə dəfə də olsun belə hiss yaşamamısınız, birinə səbəbsiz-sərhədsiz bağlanmamısınız? Heçmi tanış deyil bu hissələr sizə?

– Bəli, ömrünün qayğısız illərini anasız keçirən bir adamın anası yaşda bir qadına tapınmasıdır bu sadəcə, başqa bir şey ola bilməz.

– Axı mən sizdən heç başqa şəylər ummuram da. Tək istədiyim daim yanında olmanızdır.

Bilirdim ki, gedəcək, baxışlarımla yalvarırdım ki, getməsin:

– Eybi yox, mülayim olmayın, vurun, uçurun, dağıdın, lap üşyan edin, nifrətiniz yerə göyə sığmasın, amma var olun, varlığınızı hiss edim. Bir fincan çay özümün süzəndə bir fincan çay da sizinçün süzüm. Yastığım diziniz, yorğanım əlləriniz olsun. Soyuq olanda baxışlarınızda isinim, isti olanda baxışlarınızda sərinləyim. Kim olduğunuzu soruşanlara: – "anamdır" – deyim. İstəsəz, sadəcə: – "qaldığım evin sahibəsidir" – deyər... (sözümüz ağızında kəsib başladı gülməyə)

– Sən həqiqətən dəli olmusan, məni səndən başqa kimsə görmür, görə də bilməz – dedi – ağlinı başına topla, sən çox ciddiyə alma birgəliyimizi. Deyəsən, bu qadının məqsədi məni dəli etməkdir, necə yəni məndən başqa heç kim görə bilməz onu? Deməli, buna görə gözümə görünüb, sonra da istədiyi zaman qeybə çəkilə bilir?

– Murad, vaxtim azdır, bir azdan səni həmişəlik tərk edirəm. Bitir ikimizün də bu kabus.

Getmək vaxtına az qalıbmış, bir azdan o da məni tərk edəcək.

– Həmişə yuxularımda anamı görərdim, hardansa gəlir sanki, amma bilirəm ki, gedəcək yenə. Ayaqlarına düşüb yalvarırdım, uşaq kimi ağlayırdım və yuxudan göz yaşı içində aylırdım. Bu məndə uşaqlıqdan vardi, yuxuda ağlayırdım, anam oyadırdı məni, sakitləşdirib təzədən yatırdırdı. Atamı isə ölümündən sonra bircə dəfə gördüm yuxuda, o da neçə illərdən sonra, ali məktəbin məzun gününə keçən gecə. Gördüm ki, mənimlə futbol oynayır və bərk zərbəylə topu uzağa atır, qaçıram topun dalıyca, bir qadın görürəm, atamın atdığı topu əlində tutub məni çağırır, yanına getmək istəyəndə gecikirəm, yer aralanır və biz bir-birimizdən uzaqlaşırıq. İndi anladım ki, o qadın siz imişsiz.

– Beş dəqiqə qaldı getməyim...

– Çox darixdıcı adamam, hə?

– Yox, niyə belə düşünürsən, Murad?

– Tez-tez saata baxırsız, dəqiqələri sayırsınız. Halbuki mənim əlimdə olsa zamana hiylə

işlədib, tələ qurardım, sizi bir yolla saxla-
mağa çalışardım.

— Mən sadəcə sözün yarımcıq qalmasını
istəmirəm — dedi və demək istəmədiyi, içini
didən şeyləri danışmağa başladı — mən sənin
şans mələyinəm, sadəcə mən Tanrıının verdiyi
tapşırığı sədaqətlə yerinə yetirməyib, Ona
xəyanət edib sənin gözünə göründüyüümçün,
Allah məni cəzalandırdı, ürəyimə sənə qarşı
tab gətirə bilməyəcəyim bir sevgi bağladı. Bu
üzdən sənə qarşı həm hirsli, həm də sevgi
doluyam. Daşıya bilməyəcəyim bir yükün
altındayam. Bilmirəm Allahın hansımıza ya-
zığı gəldi, sənin gəncəcik ömrünəmi, mənim
yaşımamı? Tanrı günahları tez görür, bəlkə
də verdiyi cəzayla günah işlədiyini görüb sə-
ninlə vidalaşa bilməyimcün vaxt qoydu.

Qəhərlə sözlərini bitirib özünü saxlaya
bilmədi, ağladı. Mənsə sadəcə gözlərimi qiyib
onu dinləyirdim. Demək, o mələk imiş, mən
öz şans mələyimə aşiq olmuşdum. Mən elə
bilirdim mələklər hər zaman gülərzidür, o
isə acı-acı ağlayırdı. Yenidən divana əyləşmə-
sini xahiş etdim, başımı dizinin üstünə qoy-
dum, əllərini bərk-bərk qucaqladım, istəyirdim
məni yuxuya verdikdən sonra qeyb olsun.
Birdən elə bil alnına buz sürtdülər, gözümü
açanda gördüm ki, alnından öpüb gedib.

Bundan sonrakı həyatımda hansı proses-
lərin baş verəcəyini bilmirdim, yenidən kimi-
sə sevə biləcəyəmmi, bu haqda zərrə də olsun
təsəvvürüm yox idi. Sadəcə acı da olsa yaşa-
dığını bu müvəqqəti hisslərə görə mələyimə
borcluyam.

İPƏKDƏ YAŞAYAN İZLƏR

Bəzən adama elə gəlir ki, incəsənətin illərlə-əsrlərlə formallaşan və oturuşmuş görünən bədii-texniki ifadə vasitələrini yeniləşdirmək çox çətindir. Amma sənət məkanında bu vaxta qədər tuş gəldiyimiz çoxsaylı hallar göstərir ki, bu işi görmək həmişə mümkündür. Bir şərtlə ki, bağlandığın sənətə sonsuz sevgin ola. Haqqında söz açmaq istədiyimiz gənc rəssam Tünzalə Məmmədzadə belə gənclərdəndi. Onun 2014-cü ildə Bakıda və İstanbulda təşkil olunan fərdi sərgiləri göstərdi ki, ərsəyə gətirdiyi sənət nümunələri Azərbaycan incəsənətində yenilikdir. Ona müvafiq qurumlar tərəfindən müəlliflik şəhadətnaməsinin verilməsi də Tünzalə Məmmədzadənin ipək üzərində ilk rəngkarlıq nümunəsinin yaradıcısı olduğunu təsdiqləyir...

Gənc rəssamın yaratdığı əsərləri məlum tətbiqi və təsviri sənətin bədii-texniki ənənələrinə yeni və özünəməxsus bədii münasibət hesab etmək olar. Belə ki, o, qədimliyi danılmaz olan milli parça sənəti ənənələrimizə və təşəkkülü XVIII əsrənən başlayan dəzgah rəngkarlığı nümunələrinə yeni nəfəs verməyi nail olmaqla, əslində onların çox orijinal bədii tutumlu qovşağıını yaratmışdır.

Onun ərsəyə gətirdiyi əsərlər zahirən həmdə ipək və pambıq parça üzərinin təsvirlərlə bəzədilməsi ilə (əski qələmkarlıq nümunə-

lərində bu iş naxış formalı qəliblərin parça üzərinə basılması ilə görülürdü) yaranan qələmkarlıq nümunələrini xatırlatsa da, bədii həlinə görə faktiki olaraq rəngkarlıq əsərləridir.

Onların tətbiqi sənət nümunələri ilə vurguladığımız əsas yaxınlığını şərtləndirən başlıca bədii-texniki xüsusiyyətlər əsərlər də qələmkarlıq nümunələrindəki kimi ipək materialdan və bəzək örtüyü ilə şərtləndirən dekorativ məhiyyətli naxışlardan istifadə olunmasıdır.

Qeyd edək ki, qələmkarlıq nümunələrinin bəzədilməsində müxtəlif naxış formalarına malik qəliblərdən istifadə olunması onların kütləviliyinə nail olunmasına-istənilən sayda hazırlanmasına imkan verir. Tünzalə Məmmədzadənin hazırladığı sənət nümunələri isə ipək üzərində bilavasitə əllə çəkildiyindən onların hər biri orijinal sayılır. Belə əsərlərin oxşarının yaradılması da qəliblə hazırlanan qələmkarlıq nümunələrindən fərqli olaraq surət-təkrar yox, orijinala bərabər müəllif təkrarı sayılır.

Rəngkarlıq nümunələrinin bu vaxta kimi çox fərqli səth və müxtəlif material üzərində yaradılmasına rəğmən, müəllif düşüncələrinin ipək üzərində çəkilməsini də təbii saymaq olar. Başqa sözlə desək, böyük məhəbbətlə yaratdığı nümunələr ipək üzərində akril boyalarla yaradılmış rəngkarlıq əsərləridir. Elə onların ən müxtəlif janrlarda işlənməsi də bu

lövhələrin təsviri sənətin rəngkarlıq növü ilə bağlılığını əks etdirir. Onun Bakı və İstanbul tamaşaçlarını sözün əsl mənada heyrətə gətirən "Nur", "Yaranış", "Zikr", "Fəryad", "Dua edən qız", "Xoşbəxt gəlin", "Kədərli gəlin", "Yüküm yaman ağırdı", "Eşq", "Mövlana", "Həsrət baleti", "Zümrüd quşu", "Çiçək", "Kim qırdı?", "Sevgi qanadlarında" və digər lövhələrində bunu müşahidə etmək mümkündür.

Onları klassik-ənənəvi rəngkarlıq nümunələrindən fərqləndirən qabarıq bədii xüsusiyyət həmin işlərin duyulası dərəcədə dekorativ həll daşıyıcısı olmalarıdır. Etiraf edək ki, bu vaxta qədər ərsəyə gətirilən dünyəvi və milli rəngkarlıq nümunələrində zaman-zaman forma-biçim dekorativliyinə və rəng lakonikliyinə rast gəlinsə də, həmin bədii həll nümunələri Tünzalə Məmmədzadənin əsərlərindəki kimi konkret və qabarıq olmayıb. Odur ki, bu cür yiğcam bədii ifadə ilə əsərin düşündürүçlüyünə və bütövlüyünə nail olmağın çətinliyi qarşılığında müəllifin müxtəlif mövzulu nümunələri Azərbaycan təsviri sənətində oxşarı olmayan və yüksək bədii-estetik dəyərə malik orijinal rəngkarlıq əsərləri saymaq olar.

Gənc olmasına baxmayaraq, Tünzalə Məmmədzadənin ipək üzərində yaratdığı ecəzkarlığı, danılmaz istedadı və təhsili ilə yanaşı, çox qısa müddətdə topladığı bədii-texniki təcrübənin nəticəsi də hesab etmək olar. Yəqin ki, sənətkarlar diyarı sayılan Şəkidə dünyaya göz açan rəssamın xalq sənəti ənənələrindən,

xüsusilə də kələğayı və qələmkarlıq sənətin-dən faydalananmasını təbii saymaq mümkündür. Ancaq onun gözünü açıb gördüyü bu dəyərli bədii-məişət nümunələrindən yaradıcılıqla bəhrələnməsi də danılmazdır. Təbii ki, əgər onun ərsəyə gətirdikləri qədim ənənənin quruca təkrarı olsaydı, onda bu yanaşma heç kimə, xüsusilə də mütəxəssislərə maraqlı görünməzdidi. Əslində Tünzalə xanımın ənənə ilə müasirliyin sintezinin əldə olunmasına yönəli bu axtarışlarında qədim irsin daşıdığı zərifliyə, ritmə və axıcılığa tapınma daha güclü və qabarıqdır. Bütün bədii məziyyətlərin ənənəvi rəngkarlıq və miniatür üslubunun qovşağı ilə yaranan özünəməxsus bədii göründüsü isə, doğrudan da, milli ruhlu və müasir tutumludur.

Onun hər bir əsərində məzmunun açımına yönəli forma-biçim tapıntıları xüsusilə diqqətçəkəndir. Bu mənada "Eşq", "Nur", "Zikr", "Fəryad", "Kədərli gəlin" və "Qız duası" kimi əsərlərin adını çəkmək olar. "Eşq"də aşıqlərin baş-başa vermiş buta şəklinde görüntüsü, "Nur" və "Zikr"də müqəddəs dini məkanların damla və təsbehlə əlaqəli ifadəsi, "Yaranış"da ana bətnində olan körpə ilə səcdədə olanın qovşaqda təqdimati bunun təsdiqidir. İpəyin bir qədər tutqun yerliyində baxışlarını yerə zilləyən butanın "Kədər"ini, qara yerlikdəki küsüşən butaların başından yüksələn ah-nalə dolu "Fəryad"ını, ritmli "islimi"lərin üst-üstə sıralanmasının "Qız duası"nı ifadə edən naxış-təsviri kifayət qədər cəlbedici və yaddaşqalandır.

Tünzalə Məmmədzadənin "Çiçək", "Lələ", "Zümrüt quşu", "Yüküm yaman ağırdı" və "Sevgi qanadlarında" lövhələrində nümayış etdirdiyi şəşirdici icra incəliyi onun milli təsviri və tətbiqi sənətin bədii-texniki sirlərinə dərindən bələdliyini nümayış etdirir. Onun bu lövhələrdəki bədii görüntüləri gerçəkçi və mücərrəd sənətin ifadə vasitələrinin uğurla bir araya gətirilməsinin nəticəsidir, desək, həqiqəti söyləmiş olarıq.

Düşüncələrini fəlsəfi yüksək bələnmiş halda təqdim etmək Tünzalə Məmmədzadənin yaradıcılığı üçün səciyyəvidir. Onun müxtəlif mövzulu əsərlərində fəlsəfi işaret müxtəlif tutumdadır. Elə onların mövcudluğundandır ki, rəssamın ipək səthdən "boyılanan" bədii görüntüləri kifayət qədər düşündürür. "Nur", "Zikr", "Yaranış", "Fəryad", "Yüküm yaman ağırdı", "Kədərli gəlin" və "Dünya" əsərlərində fəlsəfi yüksək kompozisiyanı təşkil edən detallara və atributlara ustalıqla "həpdürulduğundan" tamaşaçını dialoqa çəkmək gücündədir. Bu səbəbdən də belə əsərlər zamansızlığını qazanmış kimidirlər.

"Həsrət baleti" əsəri Türkiyə-Azərbaycan dostluğunun obrazlı ifadəsi kimi düşünülmüşdür. Bu mənada müəllifin hər iki ölkədə çox məşhur olan Qız qalasından və Qız qülləsindən istifadə etməsi də təbii baxılır. Üfüqi kompozisiyanın sağ və sol tərəflərində yer alan bu qədim abidələrin fonunda dəniz üzərində balet ustalarının bir-birinə doğru hərəkəti və onların arasındaki boşluq-məsafə isə illərlə davam edən həsrətin mövcudluğu və sona çatması mənasındadır.

Rəssamın davamlı axtarışlarının nəticəsi olan dəst-xətti və ifadə vasitələri daha çox mövzunun və süjetin şərti-rəmzi təqdimatına köklənsə də, hər bir əsərdə ovqatyaradıcı bədii işaretləri da görmək mümkündür. O, bunu çox vaxt yerliyin müxtəlif rəngləri, xətlərin dəyişkən ritmi, elemətlərin mənəməzmun tutum daşıyıcılığı, naxışların mənalandırılması ilə əldə edir. Bu da, heç şübhəsiz, gənc yaradıcının tətbiq etdiyi təsvir-naxış məcmusunu tamaşaçını duyğulandırmaq bacarığının ifadəsidir.

Sənət məkanında gənc olmasına baxma-yaraq, Tünzalə xanımın artıq davamçıları da var. İstanbuldakı "İpəkdə yaşayan izlər" sərgisində onun üç yetirməsinin – Elmar Məmmədzadə, Mahizər İbadzadə və Fərid Salamlının da müxtəlif janrlı əsərlərinin nümayishi bu yeni başlangıçın uğurla davam etdiriləcəyinə inam yaradır.

Qənaətimizcə, Tünzalə xanımın özündə təsviri və tətbiqi sənətin bədii-texniki ənənələrinin təsirli qovşağı – müasir təfsirini yaşıdan bu əsərlərinin uğuru həm də onun apardığı elmi araşdırmaşların praktikaya tətbiqinin əyani görüntüsüdür. Belə ki, o, həzirdə İstanbuldakı Mərmərə Universitetinin doktoranti kimi xalqımızın dekorativ-tətbiqi sənətinin incilərindən sayılan təkəlduz tikmələrinin bədii-estetik tutumunu tədqiq etməklə məşğuldur...

Ziyadxan ƏLİYEV

Namiq DƏLİDAĞLI

AĞRI

Bu gecə duz basdım
Təbriz ağrımı,
Dərbənd dərdimə,
Zəngəzur həsrətimə,
Borçalı göynərtimə,
Qarabağ yarama...
Cızdağım çıxanacan
yanım deyə...
Yuxum ərşə çəkilsin deyə....
Şərti ad qoydum onlara:ürəyimə
Təbriz,
sinəmə Dərbənd,
bir gözümə Zəngəzur, birinə
Borçalı,
dilimə Qarabağ...
Hərəsi öz dilində ağladı məni....
duz basdığını yaralarım....
Of, canım göynəyir....

ETİRAF

Dünən doyunca vurdum
sənsizliyin sağlığına.
Vüsal məni çağırılmışdı
hicranın qonaqlığına.

İçim, çölüm çox azad,
dərdim, qəmim kəm idi.
Bütün sevdalı başlar

dünən, yəqin, dəm idi.

Nə qoxun burnumdaydı,
nə adın yaddaşımda.
Sərxoş olmaq arzusu
dolanırdı başımda.

Bilmirdim ki, mən səni,
belə tez unudacam.
...Dünən dünəndə qaldı,
bu gün sənə möhtacam.

QARITDIĞIM QIZA “GÖZAYDINLIĞI”

Dedim, çətin olacaq,
unutdum, gözün aydın.
Həsrətinlə özümü,
yarıtdım, gözün aydın!

Dərib kirpiklərimi,
(qərib kirpiklərimi).
Sərib kirpiklərimi,
qurutdum, gözün aydın!

...Və gözləmə qayğımı,
sevgimi və saygımı.
Bu dilbilməz duyğumu
ovutdum, gözün aydın!

“Yıxılsın” sənin evin,
indi necədi kefin?!
Səni sevmədim:sevin,
qarıtdım, gözün aydın!

OTEL OTAĞINDAN “REPORTAJ”

...uzaqlardasan,
nə görüş vədi var aramızda,
nə də əlvida anı...
Uzun yolların əyninə biçilir
xəyallarım hər gün...
və ayrılıq rəngində yuxular
görürəm hər gecə.
..indi on ikinci otel otağının
künc-bucağında
xatirələrimiz bar verir:
Ayrılıq adında.
...Səndən sonra ümidimin
şəkillərini çizdim
otel otağının divarlarına.
Şəkillər ölmür axı.
Dön geri, şəkillərin sağlığına...

Ziya ALAR

“OYUNCAQ”

Həkim onu sonuncu dəfə müayinə etdikdən sonra başını yelləyərək soruşdu:

– Qohum, tanışınız var?

– Heç kimim yoxdur.

Uşağı işarə edərək: – bundan başqa, – dedi.

Həkim ona yaxınlaşıb astadan qulağına piçildədi:

– Heç kiminiz olmadığı üçün özünüzə deməyə məcburam. Külli miqdarda pul... Yalnız pul sizi xilas edə bilər. Təcili əməliyyat olunmalısınız...

Otağın bir küncündə qıslımiş uşaq hönkürməyə başladı və bir neçə dəqiqədən sonra qaçaraq otaqdan çıxdı. Əslində hara gedəcəyini özü də bilmirdi. Bildiyi tək şey anasının əməliyyatına lazım olan pulu tapıb onu xilas etmək idi. Həkimin səsi hələ də qulaqlarında cingildəyirdi. Gözünün yaşı isə qurumurdu. Gecədən xeyli keçməsinə baxmayaraq, hələ də bir ümidlə açıq dükən axtarırdı. Məqsədi əlindəki sıniq-salxaq oyuncağın satıb pula چevirmək, həmin pulla da anasına dərman almaq idi.

Bir xeyli qaçmışdı ki, yalun üstündə açıq bir dükən gördü. Düşünmədən özünü içəri atdı.

– Ay uşaq, nə istəyirsən? – deyə qaraqabaq satıcı dilləndi.

– Əmi, oyuncağımı satıram, istəyirsiniz?

Satıcı karşısındakı nimdaş geyimli uşağı başdan-ayağa süzərək dilənçi zənn etdi və qolundan tutub bayırda atdı.

“Rədd ol!” – dedi.

Kişinin səsindən qorxan uşaq kor-peşman halda oranı tərk etdi. Amma tutduğu yoldan dönmədi. Gecədən xeyli keçməsinə baxmayaq, hələ də axtarışda idi. Gəlib bir çörək bişirilən sexin qarşısında dayandı. Sexin işığının yanılı olduğunu və içəridə iki nəfərin o yana-bu yana hərəkət etdiyini gördü. Tələm tələsik qapını döyüd. Pəncərədən başını çıxardan ortayaşlı qadın təccübülü halda:

Gecənin bu vaxtı burada nə edirsən? Çörək hazır deyil, səhər gələrsən.

– Mənə çörək lazım deyil, pul lazımdır.

– Dilənçi doyuran deyilik. Çıx get!

– Dilənçi də deyiləm. Oyuncağımı satıram. Neçəyə alarsınız?

Qadın gülərək:

– Ay uşaq, get işinlə məşğul ol! – deyib, başını içəri saldı.

Üzünə çırpılan pəncərənin də önündə bir qədər ağlayıb öz yoluna davam etdi. Ağlı-

dasa bir fikir var idi. Necə olursa-olsun, oyunçağı satmalı idi. Ümidləri tükənmək üzrəykən bir aptekin yanın yaşıl işığını gördü. Sevincindən gözləri təkrar doldu. Arxaya baxmadan yaşıl işığa tərəf qaçıdı. Aptekin qarşısında həyəcandan ayaqları titrəməyə başladı. Bu yaşıl işıq son ümid yeri idi. Nə etmək gərəkdirsə, etməli idi. Başqa yolu yox idi. Fikrində tutmuşdu ki, bunlar da oyunçağı almasa, onu dərmanla dəyişsin. Bu arzuyla aptekin qapısından içəri girib növbətçi əczaçıya dedi:

Xahiş edirəm, bu oyunçağı məndən alın.
Nə qədər pul versəniz, raziyam. Təki alın.
Anama dərman almaliyam.

– Bura oyuncaq dükanı deyil, aptekdir, – əczaçı söylədi.

– Heç olmasa, dərmanla dəyişək.

– Ay uşaq, get burdan. Onsuz da yorulmuşam. Gətirmə məni ora. Get başqa qapıya.

Suyu süzülə-süzülə oradan çıxdı. Evə tərəf yönəldi. Yol boyu anasının vəziyyətini düşünür, özünü qınayırdı. Qayıdarkən addımlarını daha itiləşdirdi. Qaçırdı... Hönkürrə-hönkürrə... Anasına tez qovuşmaq istəyirdi. Ürəyində “ölər, görə bilmərəm”, – deyirdi. Yolunun üstündə olan çaya çatdı. Yüyürüb körpünü keçəndə ayağı ilişdi. Yerə çırpıldı. Oyunçağı çaya yuvarlandı. Ayağa qalxdı. Sonuncu ümidi də öldü. Suyun üzərində axan oyunçağına baxıb:

– Anam öldü! – dedi...

XƏBƏRİN OLDUMU?

Xəbərin oldumu?
Bu bahar xəzan əsdi
dağlara, daşlara, yamaclarla,
təzə çiçəkləyən ağaclarla...
Bülbüllər günahkar-günahkar oxudular -
naləsinə güllər ağladı.

Xəbərin oldumu?
Bütün şeirlərimin üzlərini qəm,
gözlərini qan tutdu...
Yazdıqlarım can üstədi.
Gedənin yeri dolmur,
buralardan uzaqlara – hara gedim,
burda da qalmaq olmur...

Xəbərin oldumu?
Çox çağırdım bu gecə...
İlk heca və son heca:
“al apar məni
bu xəzan vurmuş baharın əlindən, Allah.”
Bu bahar gözümüzdən düşdü,
bu bahar məni qışdan betər üşütdü.

Üzüm gülərdi hər bahar,
sinəmi gün döyərdi...
arzuların yerinə dərd göyərdi...

Xəbərin oldumu?
Yollarımız ayrıldı -
ayrılığı istəmədən,
Qəlbimdə bir həsrət var -
ağrı dağını əridən...

Gözlərimi bulaq bilib çağlatdı,
ümidimi bağladığım qan ağlatdı -
bu bahar...

Xəbərin oldumu?

DEYİRLƏR Kİ

Deyirlər ki,
dünya bir pəncərədir,
hər gələn baxar gedər.
Mənim boyum çatmadı
pəncərəyə, deyəsən.
Əllərimdən tutub,
məni qaldırmadın,
tale, necə talesən?

Adilə NƏZƏR

Qarasını gördüm,
ağrı o üzündəymış.
Dağı düşdü bəxtimə,
bağı o üzündəymış.
Yolum sondan əvvələ,
hər an yol alar bu köç.
Bu yaşdan sonra görən
boyum uzanarmı heç?!

***

Kim bilir, hələ neçə yay
gün yandıracaq məni.
neçə payız xəzan düşəcək
ağaclarla,
neçə qış qar yağacaq başıma...
Kim bilir, hələ neçə ölkələr gəzəcək
köçəri quşlar,
neçə yazın müjdəsini verəcək
qaranquşlar...
Bilmirəm,
bircə bunu bilirəm ki,
hansı yaşda olsam da,
bitməyəcək sənə olan ümidişim.
İslatsa da yağış, qurutsa da gün,
yaşayacağam ümidimlə,
yaşlanacağam ümidimlə.
Bu dəyişən dünyamda
tək sən olacaqsan
dəyişməyən gerçəyim.

Kamran NƏZİRLİ

BAŞIMIN ALTINA YASTIQ QOY

(hekayə)

Açıq pəncərədən içəri yay havası dolurdu. Bürkündən yarımqaranlıq otaqda ağcaqanadlar da keyləşmişdi. Uçmurdular. Qadın dalğın-dalğın qaralmaqdə olan havanı ciyərlərinə könülsüz çəkirdi. Deyəsən darixirdi. Birdən nə düşündüsə, yerindən qalxdı, hıqqıldaya-hıqqıldaya pəncərəyə tərəf yeridi. Elə bil ciyinlərində əlli ilin yükünü daşıyırıldı. Nəfəsini dərdi. Yorğun gözleriylə həyatə baxdı. Qoca tut ağacının altında cavan qızla oğlan şirin-şirin dondurma yeyirdi. Görünür, nişanlıydılar, hərdən bir-birləri ilə piçidasırdılar. Ay

göründü. Qadın "ah" çəkdi, sonra qəflətən dönüb çarpayıda o yan-bu yana vurnuxan ərinə dedi:

– Məmmədxan, yadindadı, bir vaxtlar deyirdin ki, dünyani sənə bağışlayacağam... Ay nə bilim, sənin üçün hər gün dondurma alacağam... hər şey alacağam... Elə gözəl danışır-dın ki, hansı qız olsayıdı, dərhal ağzının suyu axardı...

Kişi heyrətləndi, bir qədər də duruxdu; ilk dəfəydi ki, arvadından romantik sözlər eşidirdi. Zarafat deyil, əlli il ötüb. "Zalim qızı hər şeyi yadında saxlayıb. Mənim yaddaşımsa tamam korşalıb. Arvad ki arvad!.."

Kişi dirsəkləndi, düşünürdü, bilmirdi nə cavab versin. Sonra heç nə olmamış kimi:

– Əlbəttə, – dedi, – yadimdadı. Demişəm, sözümün üstündə də duracağam...

– Haçan? – elə bil arvadın həyat eşqi ölüzmiş gözlərinə işiq gəldi, parıldadı, çarpaçıya tərəf gəlib kişisinin böyründə oturdu. Amma yenə könülsüz əlavə etdi:

– Bir ayağımız burda, bir ayağımız gor-da...

– Əzizim, gülüm, bir danəm, hələ bizim ömrümüz indi-indi başlayır...

– Yəni, deyirsən... aramızda heç nə olmayıb? – bu dəfə arvadın ürəyi çırpınmağa başladı, elə bil təzə gəlin idi, bəy otağına gəlib, bir azdan qadın olacaq...

Kişi özünü sindirmədi, arvadının ovqatı və duyğusu ona tanış gəlirdi. Cəld ayağa durdu, qətiyyətlə qapiya sarı getdi, qapını içəridən bağladı. Sonra pəncərəni örtərək ucadan dedi:

– Balışı ver bəri, indi də mən qoyum başımın altına. Belimi bir az ovxala, sənə dondurma alacam...

Qadın uşaq kimi sevinirdi.

ŞEİR VAXTI

Nazir RÜSTƏM

BU NAĞILI BİTİRMƏ

Bu nağıl açılmaz bir sirdən gözəl,
Sirri bilinməyən sehirdən gözəl,
Bu nağıl ən gözəl şeirdən gözəl –
Bu nağılı bitirmə.

Göylərin rəngləri qarışar, itər,
Gecə uledüzları saygışar, itər.
Bu nağıl bitərsə, bu ömür bitər –
Bu nağılı bitirmə.

Bitirmə, bu nağıl bitəsi deyil,
Tapılısı deyil, itəsi deyil,
Havası başından gedəsi deyil –
Bu nağılı bitirmə.

Yolumda ən uca, yuxarı sənsən,
Yolumun əvvəli, axırı sənsən,
Dünyanın ən şirin nağılı sənsən –
Bu nağılı bitirmə.

***
Gəlmədin...
Günəş rəngimdən rəng alıb
oldu qapqara,
çəkildi buludlara...
gəlmədin.

Dəniz, kino lentinin
rapid hərkətiylə
ağladı aram-aram,
gəlmədin...

Ağacda son yarpaq asılmışdı
dar ağacında
başı çıynınə düşən
üsyankar kimi...
gəlmədin.

Şimşək çaxdı...
yağış yağdı...
gəlsən, günəş doğacaqdı,
gəlmədin...

Qürub gəldi...
Durub gəldin
məni deyib.
Mənsə artıq yox idim, heyif.

***
Sənsizlikdə min sual var...
Hamısına cavabsızam.
Tez gəl, məni məndən qurtar:
Sənsiz susuz, havasızam.

Donan sular əriməyir,
Ağlar için kiriməyir,
Ayaqlarım yeriməyir...
Koram, şiləm, qafasızam.

Heç nə gəlmir kara sənsiz,
Günüm, gecəm qara sənsiz.
Hara gedim, hara sənsiz?!
Sənsiz yurdsuz, yuvasızam.

***
Sürüsdü əlimdən gecə...
Özüylə səni apardı,
Üzümə açılan səhəri,
İşqli günü apardı.
Baxışlarım yalnız qaldı
Yad baxışlar arasında.
Dünyam beləcə qaraldı
Bu gecənin qarasında.

Gözlər yolda, qulaq səsdə,
Çırpinıram son nəfəsdə.
Əllərinlə bağladığın
Dünya adlı bu qəfəsdə.

Sevgimlə bir bitdi ömrüm...
Yandım, qurtardım içimdə.
Qarşılıyır məni ölüm
Sən ünvanlı bir biçimdə.

MÜMKÜNSƏ

...Mümkünsə, heç nə demə...
Nəyisə anlatmağa,
başa salmağa halım yox.
Artıq hər şey bitdi..
hər şey su kimi axıb getdi...
Mümkünsə, gözlərini qapa və dur...
Sənə baxım beləcə,
beləcə bu bizli, son anları
yaşayaq bu gecə.
Sonra mümkünsə
çevril get və geri baxma,
ürəyini gözlərində sıxma.
Xoş anlar başının üstünü alsın,
əzablarım kimi bu zülmət gecə mənə qalsın.
Bir baxışın dünyani yandırar,
bir kəlmən zamanı dayandırar.
Heç nə demə...heç nə, insaf et...
Mümkünsə get.

gecəni harda keçər?!-
görəmməz kimsə.
Yeriyər aram-aram,
yeriyər sakit,
deyərsən dilinə
kilid vurulub kilid.
Yeriyər üst- başını çırpmadan,
gözlərini qırpmadan,
kimsəni dindirmədən,
insan səsinə,
maşın fitinə
üzünü döndərmədən.
Yeriyər, bu sayaq yeriyər,
hər gün bir az azalar,
hər gün bir az əriyər
öz-özünə bu düşmən,
bu rəqib adam.
Doğulduğu şəhərdə,
doğmaları içində
bu qəribə adam,
bu qərib adam.

2015

QƏRİB ADAM

(çoxumuzun bu adama
az da olsa oxşarımız var)

Oturub bir daş üstə,
dayayıb kürəyini divara,
dincini alar,
sonra
veyil-veyil, avara-avara
gəzər bu şəhəri,
yorar bu şəhərin
yollarını, küçələrini.
Əlində çörək qırığı
sevindirər bu şəhərin
boz sərcələrini
bu qəribə adam,
bu qərib adam.
Nə yeyər nə içər?!-
biləmməz kimsə,

***

Bir ovuc
yağış kimi
çiləndi
içimə
duygularım...
Leysan
gözlədiyim anda...

***

Ömür
dəyirmən daşı...
Fırlanar...
Pərlərindən
Sən tökülsən...

***

Elə isteyirəm
bu payız tez gəlsin.
Xəzələ qarışın
xatırərim...
Bir dəli yağış döysün ürəyimi...
Bir dəli külək qarışdırınsın
saçlarımı...
Unudum hər şeyi...
Payızı
heç belə
gözləməmişdim...

***

Söyüş söyürdü Pəri...
Qalmamışdı əsər-əlamət pəriliyindən.
Saçları dağılmış,
sifəti od tutub yanır.
Əlləri ağac budaqları kimi uzanmışdı
ərinin gözlərinə...
Yorğanın altında
qorxudan bir-birinə qısılan uşaqlar.
Küçədə qulaqlarını şəkləyən qonşular...
Söyüş söyürdü Pəri...
Kişi söyüşü...
Ərinin nəslini, nəcabətini,
yeddi arxa dönənini.
Ay sənin filan, filan...
Ortalıqda yuvarlanırdı

Mənsurə QAÇAYQIZI

dişlərini ağarda-ağarda araq şüşəsi
günahı yoxmuş kimi...
İçmişdi Pəri...
Nə vaxtsa əri demişdi,
dadına bax, yaxşıdı.
Arvadı onu qınamasın –
deyə demişdi.
O bir dəfəylə də...
Söyüş söyürdü Pəri...
Qeyrət damarı tutdu ərinin,
araq şüşəsinin bağırı yarıldı
qızarmış gözlərdən
pəncərədən uçdu küçəyə...
Qonşuların qıyy səsi,
Pərinin pəncərədən çölə çıxan başı.
Göyə baxırdı Pəri...
Əlini üzünə atdı qonşu Həcər arvad,
Pərinin üzü tük gətirmişdi...

***

Bir azdan silkələnəcək göy üzü,
Buludda xətlər görünür.
Tut ağacının budaqlarına oxşayır.
Yayda kənddə tut çərpardıq,
ağ, şirin tutlar.
Tamını hiss eləyirəm...
Bir azdan silkələnəcək göy üzü...
Qulağıma xışlılı səsi gəlir...

*Aydın DADAŞOV
professor*

İRİ PLANLARIN *DİALOJİ MONTAJI*

*“Əsrlərin ənginliklərindən yaz günəşi kimi boyanan
Janna d.Arkin dəyəri yalnız ariflər üçündür”*

Mark Tven

Fransızlarla ingilislər arasındaki 100 illik müharibədə 13 yaşından ölkəsinin azadlığı uğrunda vuruşan əfsanəvi xalq qəhrəmanı, ölümündən 22 il sonra d.Arк soyadını qazanacaq Orlean qızı Jannanın işgalçi ordunun təzyiqi, regressiv din xadimlərinin fitvası ilə Ruanda keçirilən məhkəmənin (yanvar-may 1931) qərarına əsasən 19 yaşında tonqalda yandırılması, 15 il sonra keçirilən əks prosesdə regressiv əməlin haqsız sayılmasına (1455-1456) əsasən katolik kilsənin qərarı ilə müqəddəslər siyahısına salınması haqq-ədalətin təntənəsinə çevrildi. Tarixi personaj yepiskop Pyer Koşonun Ruan məhkəməsinin sənədlərini, protokollarını qismən saxtalaşdırduğunu bildirən E.B. Çernyakin “Təkcə VII Karl və onun sələflərinin yüz illik hakimiyyəti dövründə Janna

d.Arkin tarixçəsini 22 fransız, 8 burqund, 14 xarici salnaməçi əks etdirmişdir” cümləsi subyektiv müdaxilənin qaçılmalığını təsdiqləyir. Bədii təxəyyülün məhsulu sayılan ədəbiyyata Şillerin, Mark Tvenin, Bernard Şounun, Jan Anuyun, Pol Klodelin, musiqiyə Cüzeppé Verdinin, Pyotr Çaykovskinin, Şarl Qunonun, rəssamlığa Rubensin, Jan Pol Qogenin, Jan Enqrin gətirdikləri Janna d.Arkin ekran həyatı bədii-oyun kinosunun ilk eksperimentlərini aparan rejissor Jorj Meliesin 500 nəfərin iştirakı ilə kütləvi səhnəsini reallaşdırıldığı 15 dəqiqəlik “Janna d. Ark” filmi (1898) ilə başlanır.

18 yaşında klassik gimnaziyani əla qiymətlərlə bitirdikdən sonra məşğul olduğu jurnalistika ilə yanaşı, pianoçuluğun da peşəkarı sayılan danimarkalı rejissor Karl Teodor

Dreyerin öz ssenarisi əsasında quruluş verdiyi "Janna d.Arkin ehtirasları" filminin (1928) Ruan məhkəməsinin materiallarını əks etdirən əlyazmalarla başlanması sənədlilik faktorunu önə çəkir. Və ayaqları, sinəsi zəncirli, donuq sıfətli işgalçi ingilis zabitlərinin əli nizəli əsgərlərinin əhatəsindəki qandallı Jannanın həbsxanaya gətirilməsi sənədliliyi xətti süjetdə davam etdirir. İnsanlığa qarşı yönələn orta əsr amansızlığı ilə ölkəsinin müstəqilliyi naminə canından keçən Janna d.Arkin günahsızlığını əks etdirən məhkəmə materiallarının mövcud mətni filmin mövzu həllini yaradır. İlk kadrlarda qısa saç üz cizgilərinin dəyişkənliyini qabardan Jannanın işıqlı simasının, bəlkə də Allahı unutduğundan alını, yanağını ziyillər bürümüş yepiskop Pyer Koşonu (Ejen Silven) əhatələndirənlərin dazbaş, tosqun, buxaqlı, bürüşmüs sıfətlərlə qarşılaşdırılması fonunda səslənən haqsız ittihamlara verilən mətiqli cavabların subtitrlərdə görünməsi şərin ifşasını uğurla göstərə bilir. Nəticədə fikrin səfərbərliyinə imkan yaranan psixoloji portretlərin ekranə gəlişi mələklə şeytanların üz-üzə gəlməsini gözönü təsvir həllində göstərə bilir. Və ümumi planların yoxluğu, hətta ittihamları səsləndirən qara ağızların boynuburuq Jannanın

bəyaz qulağına yaxınlaşması detalların psixoloji qarşıdurmasını göstərərək illüstrativliyi aradan qaldırmaqla tamaşaçını ekrana daha möhkəm bağlarla birləşdirir. Dövrün geyimlərinin, əlbəsələrin deyil, hadisəli portretlərlə subtitrlərin – yazılı mətnin qovşağında təzahürü strukturun semantik dramatizmini artırır.

Ruan məhkəmə binasının karşısındaki meydanı da əks etdirən dekor divarlarının hər an aradan qaldırıla bilməsi iri planlar qalareyasının müxtəlif rakurslardan, dəyişməz işıqla ləntə alınmasına şərait yaradır. Ekranda əsasən fragmənləri görünən dəhlizlərin, kameraların divarlarının bəyazlığı, dəmir barmaqlıqların yaratdığı məhdudiyyəti işıq – kölgə konturlarının qabardılmasında göstərir. Barmağından üzüyünün çıxarılib ovcuna qoyulmasına reaksiyasında, qalın dodaqları arasında yaranan təbəssümünü qoruyan Jannanın hələ ki, dünyadan ümidi üzmədiyi nəzərdən qaçırı. Jannanın zərif kətan kəndirdən hazırlanmış tacının ingilis əsgərinin qılıncına keçirilməsi müstəqilliyə təcavüzün obrazını yaradır. İttihamnaməni imzalamağa vadar edildiyi məqamda cəza alətlərini; ucu qarmaqlı zənciri, iri dişli mişarı, dəmir çıxıntılı toppuzu, fırlanan təkərə

düzülmüş oxları görməklə bayılan Jannanın qolundan neşterlə qan alınmaqla özünə gətirilməsi şerin amansızlığını tamaşaçını şoka salan ekspressiv metodla göstərir. Məhz bu məqama qədər 19 yaşlı Janna d. Arkın ilkinliyini qoruyan 39 yaşılı Rene Falkonettinin alınının qırışlarının ekrana gəlişi gözönü hadisələrdə çəkilən əzabların mənzərəsini yaradır. Jannanın dilindən səslənən "Şeytan özü sizləri mənə əzab vermək üçün göndərmişdir!" xitabının subtitrlərdə yazılması baş verənləri, onun Allahın sinağı kimi qəbul etdiyini təsdiqləyir.

İngilis əsgərlərinin müqaviməti sindirilan Jannanı məzəlum insanların tədricən yiğildiği meydana xərəkdə gətirmələri işgalçıların məhv etdikləri azadlıq hərəkatının simvolunu təcəssüm etdirir. Müttəhim üçün qazilan məzardan çıxan, göz oyuqlarında tirtillar gəzişən kəllədən üzünü çevirən Jannanın çəmənlikdəki otları, çıçəkləri belə, yaxından

görməsi – ölümə qarşı yönələn həyat eşqi iri planda, rejissorun peşəkar üslub göstəricisinə çevrilən metodla göstərilir. Adamların yiğilması ilə kilsənin hündür divarlarından meydana açılan xırda pəncərələrdən cəza alətlərinin atılması işgalçilarla üzdəniraq dindarların xalq hərəkatına qarşı birliyini göstərir. Meydanda foksuların iştirakı ilə göstərilən kütləvi tamaşa fonunda ittihamnaməsini imzalamağa məcbur qalan Jannanın simasına yaraşq verən saçının kobud şəkildə qayçlanması, bərbərin yerə tökülen tüklərlə birgə, kətan ipdən hörülən tacı da süpürməsi müstəqilliyyin itirilməsi ilə dünyanın eybəcərləşdirilməsini təcəssüm etdirir. Edam kürsüsünə – tonqala yaxınlaşdırıldığı məqamda qarının əlindəki kasadan su içirdiyi, anasının iri giləli döşündən süd əmən körpənin dönüb baxdığı Jannanın kilsənin günbəzinə qonan göyərçinləri görməsi zülmün müvəqqətiliyyini haqqın əbədiliyi ilə qarşılaş-

dırır. Tonqalın yandırılması ilə əlləri bağlanan Jannanın günbəzdən qalxan göyərçinləri tüstü arxasından izləməsi ilə parallel subtitrədəki: "Mən tək olacağam, Allahla birgə!" mətninin görünməsi vətən uğrunda canından keçənlərin müqəddəsliyini səciyyələndirir. İngilis əsgərlərinin tonqalla birgə alovlanan üsyəni yatırmaq cəhdində Jannaya su verən qarının ölümü fonunda atılan daşların dəmir barmaqlıqlarını dəlib keçdiyi kilsənin zəncirli körpülərin qalxması ilə əhalidən ayrılmış satqınlığın simvolunu yaradır. Paralel olaraq özü məhv olsa da, ideyası qalib gələn faciə qəhrəmanına çevrilən Janna d. Arkın ekran personajı dünya miqyasında tamaşaçı rəğbəti qazanan bədii örnəyə çevrilir.

İri planlardan ibarət portretlərin dialoji montajını kino tarixində ilk dəfə tətbiq edən Karl Teodor Dreyerin həvəskar teatrından tapıldığı (1926) sağlam qadın ehtirası günahsız göz yaşlarında belə ilə üzə çıxan Rene Falkonettinin oyunun psixologizmi filmin uğurun-

da müstəsna rol oynadı. Digər aktyorlarla birgə, qrimsiz çəkilən bulaq kimi qaynayan gözlərindən dünyyanın kədəri yağan, mimikalardan, jestlərdən yerli-yerində istifadə edən xüsusən əl hərəkətləri ilə hadisəli pauzalarını mənalandıran Rene Falkonettininin təcrübəsinin yoxluğuna baxmayaraq, faciəvi rolda personajını dəyişkən təklif olunan vəziyyətlərdə göstərə bilməsi, şübhəsiz ki, quruluşçu rejissorun peşəkar üslubu hesabına bədii həlliini tapır... Hiyləgər yepiskop Pyer Koşonun qul təfəkkürlü kahinlərindən fərqlənməklə Jannanın tərəfini saxlayan Jan Massye rolunda dekorlara, geyimlərə, əlbislərə deyil aktyorun sıfətinin, bədəninin nümayişinə üstünlük verən "Kasib teatr" prinsipinin bariisi Antonen Artonun oynaması çəkiliş meydandasına məhz bu metodun hakim kəsilməsini məntiqi cəhətdən əsaslandırır... Quruluşçu rejissorun bədii yozumunu təsvirdə reallaşdırıran filmin operatoru, yaradıcılığı boyu dörd dəfə "Oskar" a təqdim olunan Rudolf

Matyenen də peşəkar üslub cəbbəxanasının imkanları Janna d.Arkin müqəddəs amallar uğrunda canından keçənlərin şər üzərində qələbə çalan xeyirin simvoluna çevrilməsində müstəsna rol oynayır... Janna d.Arkin faciəvi sonluğunun sarsıntılarını yaşanti prinsipi ilə ekrana gətirərkən dəfələrlə kamera qarşısında “ölüb-dirilən”, bayılmalar keçirməklə özündən gedən, hətta rejissorun peşəkar üslubundan gələn gərginliyə dözməyib çəkilişlərdən uzaqlaşmaq istəyən aktrisa Rene Falkonettiinin baş rolda oynadığı bu yeganə filmindən sonra həyatını ruhi xəstəxanada keçirməsi faktı da məlumdur.

6 dekabr 1928-ci ildə UFA kino şirkətinin Berlindəki studiyasında baş verən yanğında premyerası Danimarkada (21.04.1928), Fransada (25.10.1928) keçirilsə də, Jannanı ələ salan ingilis əsgərlərinin zalımlıqlarının qabardılmasına görə Böyük Britaniyada nümayişinə qadağa qoyulan “Janna d.Arkin ehtirasları” filmiriñ neqativlərinin məhv olması Karl Teodor Drayzeri vaxtilə montajda imtina etdiyi dubllardan filmini yenidən yığmağa vadar edir. Laboratoriyada baş verən yanğın nəticəsində (1929) bu nüsxənin də məhvindən sonra Vivaldinin, Albinoninin və barokko dövrünün digər bəstəkarlarının musiqisi ilə, subtitrlərlə yenidən bərpasını fransız kinoşünası Jozef Mari Lo Dyukun öz üzərinə götürməsi (1951) yalnız filmin nümayışində yaranan boşluğu doldurdu. “Janna d. Arkin ehtirasları” filminin danimarka dilindəki subtitrlərlə ilk nüsxələrində birinin məhz vaxtilə Rene Falkonettinin ömrünü başa vurduğu, Oslo şəhərindəki ruhi xəstəxananın anbarından tapılaraq (1981) Norveç kino institutuna göndərilməsi ilə bu ilkin nüsxənin fransızca subtitrlərlə bərpası (1985) isə sənətin əbədiliyinin təsdiqinə çevrilir... Ole Şmidtə Rixard Aynxornun məxsusi bəstələri hazırlanısa da, səsin təsvirin qavrayışına maneçilik törədəcəyini düşünən Karl Teodor Drayzerin iradəsi ilə ilkin premyeraları musiqisiz keçirilən “Janna d. Arkin ehtirasları” filmi müasir tamaşaçıya Riçard Eynxornun

yazdığı (1994) “Aləmin görüntüsü” (Voices of Light) oratoryyası ilə çatdırılır.

Hollivudda “Küləklə sovrulanlar”, “Oz ölkəsinin sehrkari” ekran əsərləri ilə məşhurlaşan rejissor Viktor Fleminqin Maksell Andersonun “Janna d. Ark” pyesi əsasında quruluş verdiyi, 32 yaşlı İnqrid Berqmanın baş rolda oynadığı eyniadlı film (1948) mövzunun lal kino variantının kölgəsindən çıxa bilmədi. Avropaya köçməklə ərə getdiyi kinorejissor Roberto Rosselinin çəkdiyi “Janna d. Ark tonqalda” filmində (1954) də yenidən baş rolu oynayan İnqrid Berqman sələfi Rene Falkonettinin ekran uğurunu təkrarlaya bilmədi. Bernard Sounun “Müqəddəs Janna” pyesini amerikalı kinorejissor Otto Premingerin ekranlaşdırması (1956), Rober Bressonun “Janna d. Ark prosesi” filmi, “yeni dalğa” cərəyanının parlaq simalarından Jak Rivettin “Bakırə Janna: Döyüş”, “Bakırə Janna: Həbsxana” diologiyası (1992-1993) və nəhayət, Lyuk Bessonun quruluş verdiyi, Mila Yovoviçin baş rolda oynadığı “Elçi: “Janna d. Arkin tarixçəsi” filmi (1999) ötən əsrin ikinci yarısında belə, mövzunu gündəmdə saxlasa da, Karl Teodor Drayzerin ekran uğuru əlçatmaz qaldı. Rejissor Kristian Dyuqenin televiziya üçün çəkdiyi “Janna d. Ark” filmində baş rolu 17 yaşlı Lili Sobeskinin ifa etməsi də Karl Teodor Drayzerin filmində 39 yaşlı Rene Falkonettinin göstərdiyi 19 yaşlı Janna d. Arkin həyəcanlarının ilkinliyini təkrarlaya bilmədi. Yeri gəlmışkən, sovet kinosunun ustadlarından Sergey Eyzenşteynin yüksək dəyərləndirdiyi bu ekran əsərinin bir epizoduna Qleb Panfilovun quruluş verdiyi “Başlanğıcı” adlı sovet filmində (1970) yer verilir. Ekranda çəkilişi üçün aktyor axtaran kinorejissorun kənd klubunda Cadugəri oynayan zahiri gözəlliyi ilə deyil, hissiyat zənginliyi ilə seçilən Paşa Stroqanovaya Janna d. Ark rolunu tapşırması filmi remeykə çevirir. Kinorejissor Qleb Panfilovun ekran yaradıcılığına Paşa Stroqanova rolu ilə başlayan arvadı, aktrisa Inna Çurikovanın bu personajı canlandırmıqla məşhurlaşması da yaddaşlardadır.

GÜNÜN SONUNDA DÜŞÜNCƏLƏR

Bu gün də belə keçdi,
Tələsə-tələsə,
sürünə-sürünə...
Bu gün də
sürüşüb çıxdı əlimizdən,
qovuşaraq
“Zaman” adlanan ümmana.

Bu gün də belə keçdi.
Hərdən gizlədərək adiliyini
bəzənmış üzlərdə,
qeyri-adi geyimlərdə.
Və... hardasa,
kimlər üçünsə
olmadı bu gün.
Kimsə məhrum oldu
bu adilikdən də.
Bu gün də beləcə keçdi dünənə,
Kiminsə olum,
kiminsə ölüm günü kimi.
Mənsə yenə də qaldım,
İçimdə özüm qurduğum,
çölümdəsə məhkum olduğum
iki həyat arasında
sədd kimi.

BU YURDUN QADIN ŞAIRİ

Ana yurdu!
Ana dərddi!
Yarı həlim, yarı sərtdi,
Kişi kimi mətin, mərddi
Bu yurdun qadın şairi.

“Qəm gölü”nın sonasıdır,
Həqiqətin aynasıdır,
İgid, şəhid anasıdır
Bu yurdun qadın şairi.

Sevinci himdən söküldü,
Yeri dərd-qəmdən töküldü,

Səyyarə MƏMMƏDLİ

Qələmlə dara çekilir
Bu yurdun qadın şairi.

Gözündən sevgi dərilər,
“İnam”ından qəlb dirilər,
Sözündə ölüb-dirilər
Bu yurdun qadın şairi

***

Dolmuşam hava kimi.
Nəm çəkib duyğularım.
İndi sel kimi
yağış yağacaq
gözlərimdən.

***

Həqiqəti aşkarlamaq üçün
uymaq lazımlı gəlir bəzən
şeytana da.

***

Siçan-pişik oyununa dönmüş
yırtıq ayaqqabıya bənzəyir – dünya.

***

Arzularımın gerçek olduğu yalandı -
yuxularım.

***

Ali təhsil dönüb
“ailə təhsili” olur,
ödənişli olanda.

***

Sınıq sümük salınanda “gips”ə,
Elə bil hərəkət alınır həbsə.

***

Daha çox qorxduğum haraydı – sükut.

***

Kəsdi önumü yağış.
Bağlandı çölə qapım.

Xəyallarımın qapısı
açıldı yenə.

***

Görən nə rəngdə olur
Kor adamın yuxusu?

***

Ac olanda
yemək əvəzinə
hava udmaqdır
ümidlə yaşamaq.

***

Desən, qane olar bircə “sağ ol”la,
Dar qəfəsdə dünya qurub, ürəyim.
Hər bir işi o, yarıdır sağ əllə
Amma nədən solda durub, ürəyim!?

(“Sənin üçün mötərizə açanda ağladım”)

Sərdar Aminin şeirləri haqqında

Uşaqlıq illərində mənim üçün ən uzaq və ən soyuq rayon Qusar idi. Elə bilirdim ora gedib çıxməq üçün neçə illər lazımlı mənə. Borçalı da belə idi, Gəncə də, Dəvəçi də, Quba da...

Sonra Gəncəni mənə görkəmli yazıçı Qərib Mehdi, Borçalını İbrahimxəlil, Qubanı Ramiz Qusarçaylı, Dəvəçini Aydın Tağıyev, Qusarı da son vaxtlar Sərdar Amin yaxınlaşdırıldı. Azərbaycanın ədəbi xəritəsi qədər onun fiziki coğrafiyasını bir-birinə bağlayan, doğmalaşdırılan az şey var, bəlkə də heç yoxdur. Uzaq rayonları və bölgələri yaradıcı insanlar daha sıx birləşdirirlər.

Bu anlayış sonralar məni daha böyük çəngərəfi əraziyə gətirib çıxardı. Tiflis Sota İataşvili ilə, Tayvan Ye Mimi, Misir Fatma Noota ilə bir az Bakıya-mənə yaxın, doğma oldu. Albaniya Rozi Thoori ilə bir az mənə yaxın gəldi. Naşir, şair dostum Səid Muğanlı Təbrizi bir daha bizlə qaynayıb-qarışdırıldı. Demək, şəhərin doğmaliyi ən çox insanlarla bağlıdır.

2010-cu ildə Kolumbiyanın Medellin şəhərinə məni Beynəlxalq Poeziya Festivalına dəvət etmişdilər. O zaman orda, hətta heç Türkiyənin səfirləri açılmamışdı. Amma məni ürəkləndirən o idi ki, orda əsrimizin böyük yazılıcısı Markes yaşayırırdı. Demək, ədəbi doğmaliq bütün dillərdən, dinlərdən daha çox önə çıxır.

Gələk Qusara. Sərdar Aminlə internet səhifələrində tanış olmuşam. Şeirlərini dönə-dönə oxumuşam. Sonra Sərdar məni Kəramət Böyükçöllə RTV (Xacmaz) kanalına dəvət etdi. Sərdar həmin televiziyyada “Yeni səhifə” layihəsinin yaradıcı və aparıcısı idi.

Sərdar o vaxt boyca hündür, saqqallı cavın bir oğlan idi. Mənə elə gəldi ki, oğlum

yaşda olan Sərdar dənizdən qopub gəlmışdı yanimiza. Və alnı, gözləri, saqqalı, bir sözlə, əyni-başı hələ yosunu idi. O adamlı danışanda sanki gözləri uzağa baxır. Əlləri titrək və həyəcanlıdır. Nitqində həmişə həyəcan təbili hiss olunur. Onun sinəsində meşə, təbiət, dəniz ürəyi döyüñür.

Sərdar Aminin RTV (Xacmaz) kanalında açdığı “Yeni səhifə” verilişi Azərbaycan tele-məkanında ədəbiyyat üçün çox mühüm işlər gördü və ədəbiyyat adamlarının həmin verilişdə iştirakı müasir ədəbi prosesə böyük töhfələr verdi. Bu, öz yerində.

Mənim üçün əsas meyar Sərdar Aminin ədəbi yaradıcılığı idi. Şeirlərini cəmi bir dəfə “Azərbaycan” jurnalında dərc etmişdik. Sərdarın şeirlərində kənd həyatının hazırlı yaddan çıxan motivləri, təndir çörəyinin ətri, meşə çəngəllikləri, qaratoyuq nəgməsi, dəniz uğultusu ilk andaca adamın üzünə əsir. Onun şeirlərinin qəhrəmanı sanki çəngəlliklər kralıdır.

Bu şeirlərin baş mövzusu təbiət və insan həyatıdır. Altında bir imza var: Sərdar Amin. Sərdar qoşun başçısı deməkdir. O, azadlıq axtarır, ideyaları uğrunda vuruşur. Bu mübarizənin arxasına şair bir “Amin” sözünü də yazır, özünə uğurlu yol arzulayır.

Sərdarın yaradıcılığında təbiətin yad-daqlan dərin obrazı var. Təbiətdə baş verən hadisələrə doğmaliq hissi, hətta onunla çulğalaşmaq, bir olmaq duygusu onun şeirlərinin səsidir. Aşağıdakı şeirə baxaq:

Ağ göyərçinim idin,
Həmişə mənim idin.
Uçmazdin, qanadlanmadın,
Qollarında böyüyərdin.

*Sonra qanadlarına heyfimiz gəldi.
Gün gəldi
gözlərini tez-tez qırpıb dedin:
“– Bircə dəfə üçüm da!
Başına dolanmaq istəyirəm!”
Qanadlandırdım səni...
Əlim gözümüzün üstündə
seyr elədim pərvazını,
pişvazını...
Sonra qara qırğı gəldi, səni apardı...
Üstümə töküldü laləklərin acı xatırələr kimi.*

(Ağ göyərçinim)

Sərdarda elə şeirlər var ki, onun ayrı-ayrı misralarından misal çəkmək olmur, gərək həmin şeirin özünü bötöv göstərəsən. Bu da onun xarakter və təfəkkürünün bütövlüyündən irəli gəlir.

Və yaxud:

*Bu gün bir gözəl qız şəkil çəkdirsa,
Nə zamansa bir cüt göz ağlayacaq.
Arvaddan, uşaqlan, başqlarından
Gizləyəcək, amma söz ağlayacaq.
(Bu gün bir gözəl qız şəkil çəkdirsa...)*

Bu şeir heca vəznindədir. amma səslənişi ənənəvi heca deyil, oxucu qafiyələrin sərtliliyi hiss etdirir.

yini hiss eləmir. İnsan ömrünün gizli, sırlı bir anı donub bu şeirdə. Dəfələrlə belə diri anların yanından ötüb keçmişik, amma heç vaxt qışqırtısına ayaq saxlamamışiq. Dönüb o anın səsinə qulaq asmaq heç vaxt ağlımiza gəlməyib. Həmişə şəkil çəkdirəndə onun arxasında nə dayandığından əsla xəbərimiz olmayıb.

Sərdar Amin qəribə şairdir. Görmək istədiyim şairdir. Görün Sərdar nə deyir:

Ciynində çobanyastığı bitsin...

Nə maraqlı arzudur! İnsan belə şey arzulaya bilərmi? Bu qarğışdır, yoxsa alqış? Çobanyastığının ciyində bitdiyi an, vəziyyət müasir şeirimizin inkişaf mərhələsidir. Çobanyastığı əvvəl çöldə idi, sonra ələ çıxdı, indisə ciyinə. Gör insan təbiətlə necə qaynayıb-qarışır.

Sərdarın şeirlərində xatırələr var. Bu, təkçə onun öz xatırəsi deyil. İnsanlığın xatırəsidir, təbiəti anlamaq, təbiətdə özünü axtarmaq xatırəsidir. Meşə yoludur, dağ yoludur, yaşıl meşədə ağaclarдан daxma tikmək yoludur Sərdarın şeirləri. Sevgililə qurumuş bir ağaç budağında oturub ayaqlarını yelləyə-yelləyə təbiəti ağlamaqdı Sərdarın misraları.

Aşağıdakı iki misraya baxaq:

*Deyirəm ki, mənimlə futbola baxarsanmı –
qarğıdalı yeyə-yeyə?*

Kim blə arzulayar futbola baxmağı? Bu qədər şirin təklifancaq xatirədə gizlənib qala bilər. Özü də niyə məhz qarğıdalı yeyə-yeyə? Yeməyi başa düşürük. Niyə məhz qarğıdalı? Şairin şeirlərində qarğıdalı obrazı çoxdur. Uşaqlıq illərində qarğıdalı yeyə-yeyə uzaq yollara baxmağım yadına düşür. Qarğıdalı yeyəndə nəyəsə baxmaq, diqqət kəsilmək meyli var. Qarğıdalı, qarğıdalı sarısı, saçağı, batan günəşin şüası kimi uzaqda qalıb, bəlkə. Qarğıdalı ancaq uşaqların dostu ola bilər. O da artıq lap uzaqdadır.

*Bir fermamız olacaq,
yani yarpız olacaq,
mal-qaramız olacaq,
ağ atımız olacaq.
Uşaqlarımız olacaq,
biri oğlan, biri qız olacaq.
Onlara latin dilini öyrədərik,
Fermamızın dalında qarğıdalı əkərik.*

Yenə qarğıdalı, yenə ferma, yenə kənd, yenə təbiət... yarpız... ağ at, iki uşaq: – biri oğlan, biri qız, latin dili... Sərdar Amin qarğıdalı ilə bütün insanları öz uşaqlığına çağırır. Çağırır ki, mehriban olsunlar...

Sərdar Amin səsində həmişə heca bölgüləri var. Onun səsi öz şeirinin vəznidir. Səsinin

üstə yaşayır Sərdar. "Qaratoyuq nəgməsi" romanında da belədir, bütün şeirlərində, publisistik yazılarında da...

Onun şeirlərinin vəziyyətini belə də düşünmək olar: Günlərin bir günü qapını kimsə döyüür. Durub qapını açırsan, görürsən ki, Sərdar gəlib, özü də şimaldan gəlib, üst-başı yosun, çıynində çobanyastığı, qucağında bir kisə qarğıdalı, saqqalı şaxtadan qirov bağlayıb. Durub şair dostunu bağrına basırsan...

Mən xeyli vaxtdır, Sərdarın şeirindəki qarğıdalı, çobanyastığı, ferma haqqında düşüñürəm.

Gündəlik yazılarında nə qədər mötərizələr işlədirəm. Amma mötərizənin bu qədər agrılı olduğunu görməmişəm. Sərdar Amin yazır:

*Sənin üçün mötərizə açanda ağladım,
(Adını yazıb, gülə-gülə bağladım)*

Arzu edirəm ki, şeirlərində mötərizəyə aldığı nə varsa, hamısını acıb azadlığa buraxın Sərdar.

Amin!

Qəşəm NƏCƏFZADƏ

Valeh BAHADUROĞLU

QIRMIZI-QIRMIZI
(Rənglər silsiləsindən.
Rəsul Rzanın xatirəsinə)

Xocalı faciəsinin ildönümündə

Süngü işaretisine
Sular iməkləyirdi,
qırmızı-qırmızı.
Ömründə ilk dəfəydi
Daşlar çıçəkləyirdi,
qırmızı-qırmızı

Titrəyirdi ayaqlar,
Budaqda yarpaq kimi,
qırmızı-qırmızı.
Anaların əlində
Körpəsi bayraq kimi,
qırmızı-qırmızı.

Bir saatda yüz illik
Qocalırdı Xocalı.
Şəhid nəğmələrində
Ucalırdı Xocalı.

Soyumamış cəsədin
Üstünə qar yağırdı,
qırmızı-qırmızı.
Göyə çıxan naləyə
Dünya durub baxırdı,
qırmızı-qırmızı.

SARI-SARI

Suyu soğuldu arxaların,
Xalıq ümidiñə qaldı balıqlar,
sarı-sarı.
Bir büküm xatirəyə sığındı,
Neçə uzun-uzun ayrılıqlar,
sarı-sarı.

Boğazına bıçaq çəkdilər
bir qumral quzunun,
Ot payı mələdi, sarı-sarı.
Budağından ayrı düşən yarpaq
Özünə ölüm dilədi, sarı-sarı.

Bahara yazdıığı məktublarıdı payızın,
Göy üzünə düzülən durnalar, sarı-sarı.
Bir qırub çağından düşüb qalıb
Oktyabr ayında çıçəkləyən gilənar, sarı-sarı.

BELƏ
Arxamca atılan daşa

Kimdi səni atan belə,
quş olub uçub gəlirsən.
Əzizini tapmış kimi,
Üstümə qaçıb gəlirsən.

Kimdi səni atan belə,
arzusuna çatan belə
Sonra da bir qara daşın
Kölgəsində yatan belə.

Sən dəydikcə kürəyimə,
mən bərkiyib, güc alıram,
yığıb ayağım altına
səni, göyə ucalıram.

Kimdi səni sıgallayan,
“Saçlarını” tumarlayan.
Səni mənə “pay” göndərib
bu dünyani qamarlayan.

Kimdi səni atan belə,
daş altında yatan belə.
Bir yol dönüb demədinmi?
Ay daş atan, baban belə,
Ay daş atan, atan belə.

DAN ÜZÜ

Düyməsiz yaxa kimi sökülür dan yeri.
Çatlamış dodaq qanıtək günəş içir dan
üzünü.
Atıb saçlarını, boylanır xumar-xumar
Günəşdən o üzə,
Ruhuma yaxın yerdə ay doğur.
Yumru təbəssümüynən, circırama səsiyinən,
mənə çox-çox uzaqları xatırladır.
Sonra şəqli otların üstünə hopur
çöllərin quzu tozu.
Bu tozu yalaya-yalaya bir qurd balası,
bir quzu eşqinə dolanır yalı-yamacı.
Beləcə əriyir dan üzü,
açılır səhər.
Deyəsən, qapımı döyən var, dostlar,
Hələlik, hələlik işıqgözünə qədər.

YENƏ BU SARIŞIN PAYIZ

Yenə bu sarişin payızın
qızılı gülümsəməsi.
Yenə yarpağı tökülən ağaclar,
illah da köç edən quşların səsi.
Yenə könlüm sevdasıyla bələyər
çılpaq budaqları.

Yatmış tumurcuqların yuxusuna yaz girər.

Yenə payız donlu bir pişik
keçə bilməz küçənin o üzünə,
maşınların əlindən.

Qulağına çatar ki, o üzdə siçanlar oynasır.
Sümüyündə şipşirin ağrılar oynar, sözü
yenə düşməz qocaların dilindən.
İki ay olar bir bahar şeiri yazmaq istəyirəm,
bir bənddən o tərəfə keçə bilmirəm,
ha neynirəm, axırı elə payıznan bitir.
Son vaxtlar hərdən-hərdən çəkilirəm
hücrəmə,
yaddaşimdə qalan xatırələr, payız çiskini
kimi

yenə yağır üstümə.

Qımırsan, əzizim,
Vallah, özüm də bilmirəm nə deyirəm.
Deyəsən, elə mən də payız ömrü yaşayıram.
Nə isə...
Bu şeir kimini də

xəzəl olmuş yarpaqların
ruhuna bağışlayıram...

İmişli

DƏRGİDƏ KİTAB

Mirmehdi AĞAOĞLU

1982-ci ildə Neftçala rayonunda anadan olub. 2004-cü ildə Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetini bitirib. "Görüş" (2011) və "Küləyi dişləyən" (2012) kitablarının müəllifidir.

Hazırda Kulis.lent.az saytında redaktor vəzifəsində çalışır. Dövrü mətbuatda, jurnalarda, elektron dərgilərdə bədii və publisistik məqalələri, hekayələri ilə çıxış edir.

**HƏRB, SÜLH,
VƏ QARABAĞ**

ÇƏRÇİVƏ Yılmaz Erdoğana...

Evin giriş qapısından qonaq otağındaki masa yaxşı görünürdü. Qapiya qızı çıxmışdı. Həmişəki kimi əvvəlcə əlindeki zənbili aldı.

– Yavaş, sindirarsan. – Kişi zəhmələ dedi. Ayaqqabısını çıxara-çıxara gözücü masaya baxdı. Süfrəyə çörək qoyulmuş, boşqablar düzülmüşdü.

Əslində belə gec gəlmirdi. İşdən çıxan kimi qaçardı evə. Oğlu əsgər gedəndən sonra bayırda qərar tuta bilmirdi. Arvadıyla balaca oğlu da qapiyaçıxdı.

Evdə sakitlik idi. Təkcə televizorun səsi eşidilirdi. Televizor qonaq otağının arxasında olduğundan qapıdan görünmürdü. Uşaqlarla həhvaldan sonra yenə evə sakitlik çökdü. Paltonu soyunanda qızı birdən çıçırdı:

– Qaqaaaaaaş... – Qırmızı sellofon zənbili açıb içindən iri bir çərçivə çıxarmışdı. Çərçivədə qardaşının böyüdülmüş rəsmi vardi.

Qız çərçivəni zənbildən çıxarar-çıxarmaz bağına basdı, reqbi oynayanlar kimi qapının ağızında dayamış ata-anasının və qardaşının arasından sıyrılib otağın mərkəzinə götürüldü.

Anasıyla qardaşı hələ nə olduğunu anlamamış kisinin üzü gülməyə başladı. Ani həyəcanı keçmiş qız elə bil yalnız indi dərk elədi ki, bu sevinci tək yaşamaq olmaz, ona görə rəhmə gəlib çərçivəni anasığıl tərəfə tutdu və yenə də özünə çevirdi.

– Kopaqqızı, sindirassan. – Kişi elə bunu demişdi ki, dolu bədənli arvadı quş kimi səkerək qızın üstünə yeridi. Çərçivəni qızdan alıb doyunca öpdü, bağına basdı. Hicqırıqlar və göz yaşları içində arada kəsik-kəsik "oğlum, oğlum", "əziz balam"nidaları eşidilirdi. Balaca oğlana hələ ki, bu sevincdən pay düşməmişdi. Elə tazi kimi anası ilə bacısının ətrafında hoppanır, şəklə baxmaq istəyirdi.

Atası əl-üzünü yuyandan sonra gəlib divanda oturdu. Hamının başı çərçivəyə qarışlığından heç kəs evin böyüyü ilə maraqlanmındı. Həmişə işdən gələn kimi üst geyimini çıxarıb əl-üzünü yuyandan sonra keçib divanda oturana qədər arvadı general yavəri kimi yanında əmrə müntəzir dayansa da, bu dəfə elə bil onu saymirdi. Bu vaxtacan iri süfrə masası divanın yanına çəkilməli, armudu stekanda pürrəngi çayı qarşısında olmalı, qız isə külqabını gətirib atasının qabağına qoymalı idi. Bu dəfə isə nə masa çəkilmiş, nə də çay gəlmışdı.

Amma ata dinmədi. Ananın göz yaşları qurumaq bilmirdi, divanın bir tərəfinə çöküb çərçivəni bağına

basıb öpə-öpə ağılayırdı. Əri axır vaxtlar hər xırda şeydən kədərlənən yoldaşının xətrinə dəymək istəmədi.

Balaca oğlan daha çərçivəni unutmuşdu. Sol əli ilə hərbi salam verərək atasına baxa-baxa sıravi addımlarla otağın enini-uzununu ölçürdü.

O, bunu qardaşının andicmə mərasimində görmüşdü. Ailənin birincisini – oğlunu cəmi üçcə ay əvvəl hərbi xidmətə yola salmışdır. Balaca da hərbi qayda ilə addımlamağı qardaşının andicməsində görmüşdü. Qardaşı hərbi salam verə-verə sıravi addımlarla onların qabağından keçib getmişdi.

Onda hamılıqla yiğisib Bakıdan Daşkəsənə, oğlunun xidmət etdiyi hərbi hissəyə getmişdilər. Oğlu isə evlərinə zəng edib xəbərdarlıq etmişdi: "Bax, ata, nə anam gəlsin, nə də bacım, bura arvad yeri deyil." Amma atası onun bu dəliqanlı hikkəsinə fikir verməmişdi. Guya bilmirdimi oğlunun da anasından, bacısından ötrü burnunun ucu göynəyir? Yoxsa andicmə bitəndən sonra min ilin qəribi kimi anasının boynuna sarılardımı?

Elə şəkli də onda çəkdirmişdilər. Əvvəl bütün ailə bir yerdə, sonra da təkcə oğlunun şəklini. Ata da bu gün evə elə ona görə gecikmişdi. İşdən gələndə "Xalqlar"da düşüb foto-atelyelərdən birinə girmiş, şəkli burda işləyən zirək qızə göstərib sıfarişini vermişdi. Qız isə oğlanın şəklinə baxıb təklif etmişdi ki, şəklin fonunda Azərbaycan bayrağı da olsun. O da sevincək razılaşmışdı. Şəkil hazır olandan sonra qızla bərabər divarda asılmış çərçivələrdən ən gözəlini seçmişdilər. Qız şəkli çərçivəyə salanda peşə etikasından gələn təvazökarlıqlıdanmı, ya şəkildəki oğlan xoşuna gəldiyindənmi əsgərin yaşını soruşmuşdu.

– 18. – Ata əlüstü cavab vermişdi və ürəyinə yağ kimi yayılan biciklə də əlavə etmişdi. – Adı Turqutdu. – Elə bil qızgördüdəydi.

* * *

Bu dəfə qız süfrəyə yaxın düşmədi. Anası əvvəl süfrəyə göy-göyərti gətirdi. Sonra iri nimçəyə xörəyi çəkdi. Qız isə ayağının altına stul qoyub divanın qənşərindəki divar saatını çıxarırdı. Saatın mixçasından çərçivəni asmaq istəyirdi. Anası hər dəfə otağa girib çıxanda narahatlıqla qızı tərəfə baxıb eləcə deyirdi: – Ay qız, salarsan, ay qız, ehtiyatlı ol.

Kişi isə öz aləmində idi, siqaretini külqabıya basmış, çayını da içmişdi. İndi özünə yemək çəkirdi. Gözləri isə televizorda idi. ANS-də "Xəbərlər"

başlayasıydı. Ana da ərinin yanında yerini almışdı. Amma hələ əlini süfrəyə vurmamışdı. Qızının çərçivəni asılı qurtarmağını gözləyirdi.

– Ay qız, əymə, keçəcəyinə bir də bax, yaxşı otursun, ağırdı, düşər.

“Axşamınız xeyir. Efirdə “Xəbərlər” di. Ermenistanın Azərbaycana qarşı elan olunmamış mühəribəsi davam edir. Müdafiə Nazirliyinin verdiyi xəbərə görə cəbhə xəttində atəşkəs pozulub, bir zabitimiz, iki əsgərimiz şəhid olub...”

Otağa ağır sükut çökdü. Balacadan başqa hamının gözü televizorda idi. Üç ayda artıq neçənci dəfə idi süfrə başında bu cür vəziyyətlə qarşılaşırıllar. Hər dəfə müxbir şəhid olanların adlarını deyib qurtarana kimi o dünyani görüb gəlirdilər.

Anası “Allah özün balamı....” sözünü tamamlaya bilmədi. Müxbir artıq üçüncü şəhidin ad və soyadını deyib qurtarmışdı. Elə bil ananın bağırna od düdü. Qadın yerindən top kimi dik atılıb təzədən divana çökdü. Bağrından qopan nalə ilə ailənin bəxtinə yazılın bədbəxtliyin təməli atıldı.

Qızın əlləri titrədi, bayaqdan yerini tarazladığı çərçivəni əlindən salmağına fikir vermədən anasının üstünə sağdı.

Kişi əzilib bir kuncə sığınmış, qızla balaca isə anaya sarılmışdılar. Bütün ailə batan gəmidən xilas olub qayığa sığınan sərnişinlər kimi divanda cəm olmuşdu.

Çərçivə isə bir az aralıda, divarın dibində sağ-salamat dururdu. Çılçıraqdan çərçivənin şüşəsinə düşən işıq şüasının əksi altından bir əsgər məqrurca baxırdı.

Yas üçün şəkil artıq hazır idi.

FASİLƏ

Axır ki. Şüsə qapını aça-aça nişanı validate tora toxundurdu. Validatorun sinirləri iyə-ləyən o cir cüyültüsünü, kim bilir, neçənci dəfə eşidirdi.

Hava iliq və günəşli idi. Yazın gəlişi indi-indi hiss olunmağa başlamışdı. Təzə-təzə cücməyə başlayan yarpaqlar budaqlarda üzük qaşı kimi parıldayırdı. O bu mənzərə üçün sinov gedirdi, di gəl ki, gün ərzində bu mənzərəni üst-üstə 10 dəqiqədən artıq seyr etmək imkanı olmurdu. Cəmi üç dəqiqə fasilə etmək mümkündü. Qapıdan aralanıb binanın tiniñə gəldi. Siqaret yandırıb bir qədər yola əyilmiş qoca çınar ağacının altında dayandı.

Bu gün birinci siqareti idi. Səhərlər yuxudan ayılıb öskürə-öskürə tualetə gedəndə nəfəs yollarını

tutmuş kəhrəbayı bəlgəmi çanağa tüpürmək ona insana yaraşmayacaq qədər ədəbsiz göründüyündən və axır vaxtlar nəfəsi tez-tez təntidiyindən siqareti tərgidə bilməsə də, heç olmasa azaltmağı düşünürdü.

Çalışırdı ki, birinci siqareti mümkün qədər gec çəksin. İlk iki gün yaxşı başlamışdı. On birdən tez çəkmirdi. Bu gün isə əhdinə yarımcə saat xəyanət eləyəsi oldu. Daha dözə bilməmişdi.

İşdəki gərginlik onu yaman yorurdu. Yenə mühasibə sözləri çəp gəlmış, dalaşmışdır. Heç cür yola gedə bilmirdilər. Mühasibin verdiyi saysız-hesabsız tapşırıqlar, nəinki iş vaxtını, bütün gününü, işdən sonrakı zamanını da məşğul edirdi. İşdə olanda başqa şey barədə düşünə bilmirdi. Çölə çıxdığı siqaret fasilələrində də key kimi olurdu. Nə qədər ailəsi, məisət qayğıları, həvəsləri barədə düşünmək istəsə də, başını məşğul edən iş məsələləri içindən heçcə birini dartıb çıxara bilmirdi. Heç ətrafi da doğru-düzgün müşahidə etmirdi. Bütün günü kompüterə zillənmiş gözləri elə bil artıq günəşə, ağaclarla, yoldan ötən maşınlara, sadə təbiət mənzərələrinə də yadırğamışdı.

Siqaret fasiləsinə çıxanda çox nadir hallarda evə zəng edirdi. Eva əsasən nahar fasiləsində zəng etmək onda vərdiş halını almışdı. Bəzən ev sarıdan narahat olduğuna görə, ya içindən gəldiyi üçün deyil, sadəcə alışqanlıq olduğuna görə zəng edirdi.

Gecə yatanda, səhər işə gedəndə özünü tənbehələyirdi ki, işdə vaxt təpib heç olmasa siqaret fasiləsinə çıxanda dost-tanışlarına, qohum-əqrəbasına zəng edib hal-əhval tutacaq. Hər dəfə də unudurdu. Baş qarışılıqlıdan dostları, qohumları ilə yaranan bu uzaqlaşma onu getdikcə daha çox ətrafdan, cəmiyyətdən təcrid edirdi. Tənbehələrə verdiyi cavablar isə heç kəsi qane etmirdi. Başının işdən açılmadığına inanan yox idi. Yaxşı ki, bu siqaret fasilələri vardi. Bir an da olsa işdən ayrıldı.

Heç nə, siqaret yandırıb ötən maşınlara, qəşəng qadınların əndamına baxırdı. Bəzən səmada oynasaq mavi buludlara dalırdı. Beləcə, indicə içəri girəcəm, həngamə yenidən qopacaq qorxusunu içində basdırabaşdırı hər şeyi unutmağa çalışırı.

Uzaqdandan, işqforun yanından sağ əlində bir dəstə biçaq, digər əlində dama-dama “aeroport zənbili” tutmuş bir kişi göründü. Qırımdan hiss olunurdu ki, yaxınlaşışbəy yanında dayanacaq. Uzaqdanca onu nişan almışdı.

– Qardaş bir biçaq götür.

– İstəmirəm. – Elə bildi alverçi çıxıb gedəcək. Əlində üç-dörd dəstəyi qırmızı, göy, qara rəngli

kustar üsulla düzəldilmiş uzun tiyeli mətbəx bıçağı tutmuşdu. Üstəlik ariq, uzun barmaqları arasına qırmızı izoliyasiyalı iki kəlbətin, bir də yumru yeyə siğdirmişdi. Yeyəyə paltar zivəsi kimi rəngbərəng qayçılars keçirilmişdi. Ariq, balacaboy adam idi. Bütün səyyar alverçilər kimi üst-başı töküldürdü.

Belələrini Valeh hər gün, heç olmaya bir dəfə görürdü. Qab-qacaq, kəkotu, dərman bitkiləri, kiçik məşət əşyaları, min cür xirdavat, ucuz ətir dolu zənbillərlə küçəbəkçə gəzər, idarələrə, mağazalara, məhəllələrə, dalanlara girib ucuz qiymətə məhsullarını təklif edərdilər.

Alverçi yenə dedi:

- Qardaş, bıçaq al.
- A kişi, mən işdəyəm, bıçağı neyləyirəm?
- Lazım olar.
- Qəssabam?

Kişi durmadan inadkar səslə təkrarlayırdı: – Götür, evdə işlədərsən. Siftə elə, götür. Getmək fikri yox idi.

Alverçi "ev" deyəndə yadına düşdü ki, evə zəng etməliydi. Səhər qanqaraçılıqla çıxdığına görə yolda qərara almışdı ki, fasılə zamanı zəng edib arvadının könlünü alsın.

– Pulum yoxdu, sağ ol.

Alverçi əl çəkmək istəmirdi, elə hey dayanmadan danışındı. Nə deyirdisə, hazırlıq göstərirdi.

- Pulun yoxdu, pay götür. Götür, siftə ver.
- İstəmirəm.
- Görür, götür. Siftə ver.

Sıqaretə axırıcı qullabı da vurub kötüyü çinarın dibinə tullayandan sonra daha əngə verməyi kəsib getmək istəyirdi ki, alverçi özünü yana verib qabağını kəsdi.

– Görür, peşman olmazsan. Bir siftə ver.

Əlində tutduğu bıçağın ucu düz qarnına dirənmişdi. Kişinin bundan xəbəri yox idi.

Kənardan elə görünürdü ki, sanki bıçağı Valehin qarnına soxmaq istəyir. Kişi inad edib təkrarlayırdı.

– Görür, götür. Heç olmaya siftə ver.

Daha dözə bilmirdi. Kişinin səsi beyninə işləyirdi. Pulqabı şkafın gözündə idi. Cibində isə kişiyə verib başından eləməyə xırdası qalmamışdı.

– Al də, al, niyə almırsan, al apar evə.

Əliilə kişini özündən itələmək istəməsiylə onun bıçaqlardan birini paraşüt kimi ovcuna qondurması bir oldu. Alverçinin həyasızlığı Valehi lap təngə gətirdi. İsləri tökülb qalmışdı. Heç olmaya bir azçıq iş gərginliyindən qurtulmaq, səhər erkəndən, bir də axşam qurub edəndə gördüyü günəşin bu

parlaqlığından, işığından, təravətindən zövq almaq üçün bayıra çıxmışdı. Onu da bu həyasız alverçi məhv etdi. İşinə dönüb metro qatarı kimi dayanmadan işləyərək binanın bayırında ötən günəşli, gözəl bir günü hiss etmədən başa vuracaqdı.

– Siftə ver.

Valeh hirsindən bıçağın dəstəyini var qüvvəsi ilə sıxdı. Gərginlikdən qolu yoruldu. Axı alverçi niyə dürtdü bıçağı ovcuna, nə cür geri qaytarı? Heç olmasa beş dəqiqə də mübahisəyə gedəcək; götür bıçağını, lazımlı deyil, siftə ver.

Bıçağı geri qaytarıb kişinin düz göbəyinin üstünə sapladı.

– Al, bu da siftə.

Kişinin ağ köynəyi bıçağın girdiyi yerdə qırmızı haləyə büründü. Azca qabağa əyilərək səndələdi. Əlində tutduğu əşyaları daha bərk sıxdı, əlinin, üzünün əzələləri gərildi. Çınarın gövdəsinə doğru əyilmək istəyəndə Valeh onun kürəyindən tutub ağaca söykənməyə kömək elədi.

Kişi ağır-ağır yerə çökdü. Əlindəkiləri buraxıb qarnını qucaqladı. Peşmanlıq dolu gözlərlə altdan yuxarı ona baxırdı. Valeh təlaşla bir sağa, bir sola baxdı, gələn-gedən yox idi. Dayanacaqdakı kişi xeyli aralıda maşının çıxmasına kömək edirdi. Görən yoxkən içəri keçməyin zamanı idi. Təhlükəsizlik kameraları onsuz da buranı çəkə bilmirdi.

Əcəb oldu bu əclafa. Axı niyə onun fasıləsini pozurdu? Axırıncı dəfə kişinin üzünə baxdı.

Alverçi ağızını güclə açaraq xırıldadı:

– Əlin yaman ağırmış.

Nişanı validateora yaxınlaşdırıb saatə baxdı. Bu dəfə fasılə çox uzun çəkmişdi— beş dəqiqə.

NİSYƏ

Mağazanın ağzında adətən gecəyarıya qədər üç-beş nəfər olur. Xoşbəxtlikdən bu dəfə heç kəs yox idi. Mağazanın içi, çölə baxan iri pəncərəsindən aydın görünürdü: içəridə cəmi bir müştəri vardi. Səlim qapıdan boylanıb astadan dedi:

– Axşamınız xeyir.

Girişdən soldakı hündür soyuducu alıcını görməyə mane olurdu. Səlim piştaxta arxasından təkcə başı görünən satıcı Rəşidi marijanet kukllalara bənzədirdi. Elə bil kimsə onu o yan-bu yana dartırdı.

– Hər vaxtın xeyir, – alıcı dedi.

Rəşidin qabağında dayanmış müştəri yana çevrilib dilucu söylədi. Bir anlıq baxışları toqquşdu. Üzlərində ani təbəssüm peydə oldu, qeyri-ixtiyari irəli gəlib bir-birinə əl verdilər.

- Necəsən?
- Sağ ol, sən necəsən?
- Burda yaşayırsan?
- Hə.
- Mən də təzə köçmüşəm.
- Hansı tərəfə?
- Bu yoldan yuxarı qalxanda. Əşrəfgilin qonşusuyam. – Alıcı əlini uzadıb pəncərədən qarşı yolu göstərdi.
- Tanımırıram ki. Rəşid də bilir, mən burda çox adam tanımırıram. Səhər çıxıram, bir də axşam qayıdırıram.
- Məhləyə çıxırsan ki, tanıyasın? – Bayaqdan dinməzcə müştərilərin söhbətini dinləyən Rəşid dedi.
- Nə bilim, vaxt olmur.
- Bu qısa hal-əhvaldan sonra ikisi də susub söhbətin ardını gətirmək üçün gözlərini döyməyə başladılar. Yaxşı ki, Rəşid duyuq düşmüş kimi ikicə hərflik sözlə onları bu yersiz susqunluqdan xilas elədi:
- Hə.
- Qoy qardaş alsın, mən çox şey alasıyam. – Tanış dedi.
- Yox, narahat olma. Al. Mənim də işim çoxdur.
- Qaçaqaç deyil ki. Buyur, sən al.
- Səlim əslində çox şey alası deyildi. Arvadı bayaq "səhər yeməyinə mürəbbə ilə çörəkdən başqa heç nə yoxdur" deyəndə əlindəki kitabdan gözünü ayırmadan ötəri cavab vermişdi ki, eybi yox, bir səhər də mürəbbə-çörək yeyərik.
- Onsuz nə səhər yeməyə iştahası olurdu, nə də yuxudan tez durmadığına görə vaxtı. Bircə stəkan çayı ayaqüstə qurtumlayıb çantasını götürəndə ertədən durub süfrə hazırlayan arvadı hədər gedən zəhmətinə görə danışardı. O isə bəhanələr gətirib əsl həqiqəti gizlədərdi; səhər yeməyini təkcə mürəbbə-çörəklə ötüsdürmək heç özünün də ürəyincə deyildi.
- Sənə görə demirəm, uşaqlar üçün deyirəm.
- Uşaqlar da mürəbbə yeyirlər. İki günə maaş olacaq.
- Nə maaş e. alanda da elə ikicə gün normal yeyirik. Deyirəm, uşaqlar səhər yumurtadan başqa heç nə yemirlər, tutmusan ki, mürəbbə yesinlər.
- İkicə gün. – Səlimin adət etdiyi bu söhbətlərə cavabı ani olduğu üçün başını qaldırmadan cavab verdi.
- Əl çəkmirsən e kitabdan. Onsuz bütün günü görmürəm üzünü, zəng edirik, – deyirsən işim var. Axşam da gəlib ya kompüterdən yapışırsan, ya da kitabdan.

- Neyləyim bəs? Yaxşı, de sözünü. – Birdən o biri otaqda oynayan uşaqlar dalaşmağa başlıdılardı. Yoldaşı söhbəti yarımcıq qoymayıb burdanca onlara açıqlandı:
- Kəsin səsinizi. Feysbukdakılar məndən artıqdır? Onlarla danışmağa vaxtın olur, amma.
- Yaxşı bağladım kitabı, danış. – Kitabı bağlayıb arvadının üzünə baxdı.
- Daha heç nə.
- Bax, görürsən? Nə özün bir iş görürsən, nə də mənə imkan verirsən.
- Kompüterdə danışmağa vaxtın olur.
- Görürsən ki, kitab oxuyuram.
- Get yumurta al, heç olmaya "squşonnı moloko". Uşağın pampersi də qurtarır.
- Cəmi 3 manatım var. O da yol pulu, bir də sabah naharadı.
- Nisə götür.
- Utanıram.
- Özün bilərsən. Amma bilmirəm bizim axırımız hara gedir.
- Qanı qaraldığından daha heç nə oxuya bilmədi. Termonun üstündən siqareti götürüb qapıya çıxdı. Siqaret yandırıb dükana sarı getdi.
- Yoldaşını da qınamalı deyildi. Maaşı ayın başına güclə çatırdı. Məvacibi alan kimi ər-arvad supermarketə gedib toyuq, yumurta, qənd, şəkər tozu, kolbasa, sosiska, qatlaşdırılmış süd, düyü, qarabaşaq, makaron, sabun, şampun, diş məcunu, yuyucu toz... evə nə lazımdısa alırdılar.
- Alınan günün səhəri süfrəyə qayğınağın yanında bir nımçə qatlaşdırılmış süd, yağı, pendir, şəkər tozu, dilimlənmiş kolbasa qoyulardı. Belə səhər yeməyindən kim boyun qaçırdı? Səlimin də iştahı açılırdı. Vay o gündən ki, işə gecikəydi. Onda gözləri süfrənin arxasında qalardı.
- Bazarlıqları bircə həftəni ancaq görürdü. Elə bircəcə həftə səhərlər düz-əməlli yemək olurdu. Əvvəl süfrədən kolbasa yox olurdu, ardınca pendir, sonra qatlaşdırılmış süd, ən axırdı yağı. Yumurta qurtaran kimi tədbir görülürdü. Başqa xərclərdən qısqırıb arada məhəllədəki xudmani dükandan yumurta alırdı. Yumurta uşaqların sevimli yeməyi idi, onsuz olmazdı. Balaca ondan "Kinder" istəyəndə o "alacam" deyib uşağı ovutsa da, bəd-xərclik etməyib "Kinder"in puluna da yumurta alırdı. Yaxşı ki, hələ körpə idi, yumurtaya "muta" dediyi kimi, həyatı da yarım-yapalaq görürdü.
- Rəsiddən bir-iki dəfə nisə götürsə də, bunu utana-utana etmişdi. Dükənin tam boşalmagını gözləyir, təklikdə qalmağa məqam güdür, sifarişlərini

paketə yiğdirib astaca Rəşidə deyirdi ki, iki, ya üç günə-maaş alan kimi pulunu verəcək.

Rəşid də sağ olsun, yox demirdi, amma nisə dəftərini açıb adını yazanda Səlimi pərtlik boğurdu. Elə bil adını borc dəftərinə yazmırıldılar, şəklini polisin axtarış lövhəsinə yapışdırıldılar.

Rəşid hərfləri naqolay şəkildə bir-birinin dalına düzənə kimi o içini yeyirdi. Tanış-bilişlərin dükana girib adını nisə dəftərinə yazdırmağını görməyindən ehtiyat edə-edə bir gözü qapıda, o biri gözü dəftərdə, Rəşidin yazacağı məbləğə baxırdı. Bu baxımdan köhnə nisəni qaytarmamış yenisini götürmək daha sərfəli idi. Rəşid bir göz qırpmında dəftəri açıb adının qabağına yeni məbləği yazırıd, vəssəlam.

Pəncərədən piştaxtanın önündə dayanmış adamı tanımayıb toxtamışdı. İçəri girib dörd cərgə düzülmüş vitrinə baxar, o vərə-vurd edənə kimi də müstəri gedərdi. Di gəl, müstəri də köhnə tanışı çıxmışdı. İndi ha firladırdı ki, köhnə tanışı alverini edib tez getsin. Tərslikdən köhnə da üzə durmuşdu, bütün vitrini yiğdirmişdi piştaxtaya. Onunku gətirmədi, tanışı alver edib qurtarana kimi təzə müstərilər dükani dolduracaqdılar.

Tanışdı deyəndə, yaxın deyildilər. Məktəb illərinin tanışı idi. Bayaqlan adını yadına sala bilmirdi. Təkcə qardaşının adı yadında idi-Xəyal.

Xəyal ondan bir sınıf yuxarıda oxumuşdu. Avaranın biri idi. Məktəbin yanında olurdular. Səlim qardaşları həmişə məktəb binası həndəvərində sülənən, dava-dalaş edən görmüşdü. Qurucu "salam-sağ ol"ları vardi. Səlim dərsə gələndə onlar məktəbin həyətində dayanıb məktəbli qızlara baxardılar. Eyni şey dərsdən çıxanda da təkrar olunardı. Bir də gördün hansısa qızın üstündə möhkəm dava düşdü. Bütün oğlanlar məktəbin arxasına axışardılar. Söz-söhbət başlayırdı. Həmin söhbətlərdə Xəyal həmişə baş idi. Zalim oğlunun yaman kəllə atmayı vardi.

Səlim belə davalarda, adətən, tamaşaçı olardı. O əlaçı idi, şuluq işlərlə arası olmazdı. Bərkə düşsəydi, adını unutduğu tanışının yanında Rəşidə "on yumurta ver, yaz dəftərə, iki günə verəcəm" deyə bilərdi. Amma istəmirdi Xəyalın qardaşı fikirləşsin: məktəbdə sənin başına and içirdilər, bizi isə məktəbin həndəvərindən də qovurdular. Hami sənə qibə ilə baxırdı, müəllimlər səndən ağız dolusu danışır, parlaq gələcəyinin olacağını vəd edirdilər. On il keçib üstündən, bu idimi o "parlaq gələcək"? On dənə yumurtanı da nisə alırsan.

– Mən hələ çox şey alacam, qaqa, sən al. Məni gözləmə. – Deyəsən, Xəyalın qardaşı da onun adını unutmuşdu, bayaqlan eləcə "qaqa, qaqa" deyirdi. On il az müddət deyil. Kim idi onun adını on il

yadında saxlayan? Arada nəvələrə görə yolu məktəb tərəflərə düşən anası gəlib fəxrlə danışındı ki, müəllimlər səni xeyli təriflədilər. Deyirlər, ondan sonra belə şagird gəlməyib bu məktəbə. O, bu sözlərə inanmirdi. Yəqin, müəllimlər adının baş hərfini belə unutmuşdular.

– Narahat olma. Elə mənim də işim çoxdu. – Xəyalın qardaşı artıq xeyli şey yiğdirmişdi piştaxtanın üstünə. Soyuducudan "Səba" toyuğu çıxartdırıb sonra "Siyəzən"lə dəyişdirtdirmişdi. İki çörək qoydurmuşdu zənbilə. Sonra iki "Kinder", on ədəd yumurta, bir banka qatıq, bir parça günəbaxan halvası, yarımkilo pirojna, bir ədəd tyubikli mayonez, bir ədəd ketçup, bir qutu "LD" siqareti. İndi də kolbasalara baxırdı. Piştaxtadakı sellofon paketlər dolmaqdı.

– Qaqa, al. Evdən çox şey tapşırıblar. Mənə görə sən də avara qalma. – vitrindəki kolbasalara baxa-baxa Səlimə dedi.

– Elə mənə də.

– De, sənin üçün də yiğim, onsuz müəllim kolbasə seçir – Rəşid dedi. Səlimin başqa əlacı qalmamışdı, deyəsən, hələ çox şey alacaqdı.

– Yaxşı, hələlik on dənə yumurta ver.

– Sonra... – Rəşid yumurtaları saya-saya dedi. Sonrası o idi ki, Səlimi "Rəşid, bunları nisə yaz" deməyin dərdi götürmüştü.

Xəyalın qardaşı əlini vitrinə uzatdı.

– Halaldı?

– Elə deyirlər. İndi halal nə var ki, halal kolbasada ola. – Rəşid vitrinin qapısını çəkib müstərinin göstərdiyi kolbasanı götürdü. Kəsim, ya hamisini verim?

– Dayan hələ, sən qardaşı yola sal, o biri kolbasalara da baxım.

– Yaxşı bax. Sonra nə verim, Səlim? – Rəşid dedi.

– Dayan, mən də bir evə zəng edim, öyrənim görüm başqa nə lazımdı, yadımdan çıxan bir şey qalmayıb?

Üçü də bir-birlərinə baxıb qımışdılar.

Səlimin yadından heç nə çıxmamışdı. Alacaqlarından bir banka qatlaşdırılmış süd qalmışdı, üç ədəd də 4 nömrə usaq bezi. Sadəcə Xəyalın qardaşı gedənə kimi vaxt qazanmaq istəyirdi.

Səlim "o "squşonni"dan da birini qoy" deyib nömrəni yiğə-yiğə bayır çıxdı. Qapıdan çıxa-çıxda "No" düyməsini bassa da, telefonu gicgahından çəkmədi.

Noyabr üçün hava xoş idi. Qısaqolda üzümürdü. O biri əlini döş cibinə aparıb siqaret çıxartdı. Gözləri dükənin pəncərəsində idi. Xəyalın qardaşı piştaxtanın qarşısında Rəşidlə danışır, tez-tez başını qapıya sarı çevirirdi.

Bələ yerdə necə deyirlər? Bir an bir kimi uzun görünürdü. Səlim dükanın qabağında var-gəl gedir, özünü elə aparırı, guya telefonla danışır. Arada ucadan "hə,hə" deyirdi.

– Yaxşı, qaqa, sağ ol.

Xəyalın qardaşı qapıda göründü.

– Sağ ol, sağ ol, qardaş.

Səlim onun arxasında dedi. Əlində balaca paket tutmuşdu. Səlim tez özünü içəri saldı.

– "Squosonni" da qoydun?

– Hə.

– Üç dənə pampers ver, bir paçka da adı "Vest".

– Sonra. – Rəşid əlini arxaya sıqaretlər qoyulmuş vitrinə apardı.

– Heç nə. – Səlim qapıya boylanıb dedi. Bunları dəftərə yaza bilərsən? İki günə verəcəm. Olar?

– Əlbəttə.

– Ay çox sağ ol. – Bilirdi ki, Rəşid heç vaxt ona rədd cavabı verməz. Bununla belə, hər dəfə bu sözləri deyənəcən dili ağızında pörtürdü, rəngi dəyişirdi.

Rəşid dəftəri götürüb açdı. Səlim sellofon paketi tərəzinin üstündən götürə-götürə gözünü dəftərə dikmişdi. Paketin ucu tərəzinin qırğıından qırmızı papağı boyanan ketçup bankasına dəyib aşındı. Xəyalın qardaşının yiğdiriləşən hamısı piştaxtada qalmışdı. Təkcə toyuqla cörəkdən başqa. Ketçup bankasını dikəldə-dikəldə dəftərə baxdı. Rəşid axırıncı adın altında onun adını yazdı.

– Qoşqar. Axır ki. Bayaqtan nə qədər edirəm adını yadına sala bilmirəm.

– Dostun deyil ki? – Rəşid dedi.

– Məktəbdən tanıyıram, elə-belə.

– Eh, mən də sənə görə ona nisə verdim. Bilsəydim, verməzdim. Bayaqtan nə illah edirdi, vermirdim.

Rəşid Səlimin arxasında dedi:

– Səlim, necə oğlandı, atıb eləməz, qaytarar?

Bu razılışdırılmamış oyunda əldə etdiyi qələbədən qəddar bir məmnunluq duyan Səlim arxaya baxmadan cavab verdi:

– Qaytarar, qaytarar.

MƏRƏZ

– Arvad, ta dözə bilmirəm.

Pəncərə qabağındaki stolun arxasında əyləşib həyətdə çəpər düzəldən oğluna tamaşa edən yaşı kişi astadan dedi. Qapı kandarında əyləşmiş arvadı badımcان soyurdu. Əllərini döşəməyə dayayıb ağır-ağır ayağa duran qadın ərinə yaxınlaşdı. Astadan qulağına:

– Çil çolpanı kəsim?-dedi.

– Bilmirəm, ay arvad. Bilmirəm. Ürəyim partlayır! Guya elə bilirsən ürəyim sinir? Hər dəfə elə bilmirəm zəqqum yeyirəm. – Kişi bunu deyib susdu. Əlini atıb stolun üstündəki filtrsiz "Astra"dan birini alıdırdı. Üzünü yenidən pəncərəyə çevirdi. Bu dəfə dağılıb köhnəlmış çəpəri düzəldən oğluna deyil, ucsuz-bucaqsız çölliyyə zillədi gözlerini.

Bütün ömrünü dağda çobanlıqla keçirmişdi. Əsgərlik etdiyi qarlı Sibir meşəlikləri nəzərə alınmazsa, ömründə doğulduğu kəndi, onun dağlarını tərk eləməmişdi. Bütün ömrü boyu kolxozun sürünlərini, Sovet hökuməti dağılandan sonra da onun-bunun qoyunlarını otarmışdı. Bu müddət ərzində isə ömrü yoldaşı Aliyədən üç oğlu, altı qızı olmuşdu. Büyük oğlu ali məktəbi bitirəndən bəri Bakıda yaşayırırdı. Üç qızını lap çoxdan köçürmüştü. Kiçik oğlunu isə ortancı oğluyla gəlinindən, iki az yaşılı nəvəsindən, arvadından, 13-25 yaş aralarında üç qızından ibarət böyük ailəsi Laçından qacqın düşməmisi dən beş ay əvvəl şəhid vermişdi.

O qacarda bir gecənin içində digər həmkəndliləri kimi evdə, həyət-bacada əllərinə keçən kilim-palazdan, toyuq-cücedən, stəkan-nəlbəkidən, yorğan-döşəkdən qollarına vurub dolmuşasdular yük maşınının kuzovuna, üz tutmuşasdular Bakıya. Bakıda böyük oğlunun kirayə qaldığı birotaqlı, dar-daris mənzildə iki ay qaldıqdan sonra isə günlərin birində polis işləyən ortancı oğlu sevincək özünü qapıdan içəri atıb, nəhayət, təyinat aldığı söyləmişdi. Beləcə ailə barxanasını toplayıb üz tutmuşdu Kürçayının qoynunda yerləşən rayonlardan birinə.

Burada onlar üçün o qədər də pis olmadı. Ortancı oğlu yeni rəisinin qəbulundan çıxandan dərhal sonra icra nümayəndəsinin müşayiəti ilə bütün ailə dağ adamı üçün bir o qədər səfali sayılmasa da, Kürün sahilində mənzərəli yerdə yerləşən yiyəsiz bir evə gəldilər. Evin çaydan əsən sərt küləklərin qəzəbinə tuş gəlmış qapısı, pəncərəsi köhnə-külə, siniq-salxaq olsa da, iki ortabab otağı və aynabəndi vardi. Doqquz nəfərlik ailə bu evə rahatca yerləşərdi. Düzdür ev damırdı, hələ üstəlik saman möhrəli divarları döşəmə tərəfdən urlayıb tökülmüşdü, döşəmə isə çürüyüb ayaqdan çıxmışdı. Nümayəndə bunları bekara şey adlandırb tezlilik icra hakimiyyətinin evi təmir etdirəcəyini söylədi. Amma onlar evin təmirini gözləmədilər. Tezcə kilim-palazlarını, yorğan-döşəklərini sərib evi döşədilər. İsmayıll isə ailə yerbəyer olandan sonra elə polis formasındaca bayır çıxıb kommersiya dükanlarının birindən aldığı çay-cörəklə birlikdə boş karton qutular da gətirdi. Karton parçaları ilə pəncərələrin şüşəsi sınmış gözlərini birtəhər qapadı.

Tezliklə ailə Aran rayonunun bu balaca, yarımcان evinə öyrəşdi. Rayon sakinləri, qonşular da qaçqın qonaqlarına biganə deyildilər. Tez-tez yardım edir, əllərindən gələn köməkləyi əsirgəmirdilər. Xeyirdəşərdə şordan-pendirdən, paydan-parçadan verirdilər. Xeyriyyə təşkilatları, səfirliliklər, icra hakimiyəti də bu böyük qaçqın ailəsini unutmurdu. Bayramlarda, əlamətdar günlərdə humanitar yardım alırdılar. Humanitar yardıma çay, qənd, şəkər, düyü, un, kartof, soğanla yanaşı, Amerika istehsalı olan toyuq əti, bud, dondurulmuş mal əti də daxil idi. Beləliklə, ailənin qida rasionuna tamı, dadı ilə kənd toyuğundan, kənd heyvanından fərqlənsə belə, ət də daxil idi. İsmayılin cüzi maaşına isə çatışmayan şeylər alınındı.

Ailə dolanışından narahəti deyildi. Ağır qaçqınlıq taleyi yaşasalar da şükür içində güzəranlarını sürürdülər. Təkcə ailənin qoca başçısından başqa. O, günü-gündən arıqlayır, sınıxib çöpə dönürdü. İndiyədək bircə dəfə də yatağa düşməmiş bu adam axır vaxtlar tez-tez xəstələnir, günlərlə yataqdan qalxmırı. Quzu qonaqlığı qarşılığında bir zabitdən hədiyyə aldığı buşlatın içində əriyib qorxuluğa dönmüşdü. Saç-saqqlarına da qabaqkı kimi fikir vermirdi. "Astra" çəkməkdən qalın qaytan bişleri saralıb samana dönmüşdü, ağ saçları qulaqlarının dibindən pırtayıb çıxmışdı. Evdə onun dərdini qırx illik ömür-gün yoldaşıyla oğlundan başqa heç kim bilmirdi. Heç o özü də dərdini açıb ağartmırıldı. Bütün günü ya yerdən salınma yatağında yatır, ya da pəncərə qabağında qoyulmuş stolun qabağında əyləşib ucsuz-bucaqsız düzənliyə tamaşa edir, ömrünü qoyun-quzu otarmaqla keçirdiyi doğma dağları düşünürdü.

Evin qalan sakinləri isə qocanın bu davranışını oğlunu itirməsi ilə, onun bu dərdə davam gətirə bilməməyi ilə əlaqələndirirdi. Qız-gəlinin fikrinə görə, oğul itkisi onu dondurma kimi əridib çöpə döndərməşdi. Amma onlar bilmirdilər ki, oğul itkisi nə qədər ağır olsa da, ata bu dərdlər çoxdan barışib. Onu üzən başqa dərd idi.

Qoca soyuducuya girib-çıxmış ətə ağızını vurmazdı. Bu da onun mərəzi idi. Ta uşaqlığından dağın-dərənin məlhəmli, şəfali otlarından yemiş qoyun-quzunun əti ilə bəslənən balaca İbrahimin böyüyəndən sonra kolxozun sürünlərinə çoban keçməklə mərəzi lap ayaq almışdı. Onun evində həmişə ət xörəyi asılar, mal-qoyun əti olmayanda isə heç olmasa həyətdəki toyuq-cücadən bir-ikisi kəsilərdi.

Həmişə təzə kəsilmiş ət xörəyi yeməyi ilə öyünmiş İbrahim kişi ömrünün qürub vaxtında umsuşa dönmüşdü. Vaxtilə dağ döşündə, bulaq başında xalıdan-xalçadan sərib qara quzunun ətindən

çəkilmiş kababdan dişinə çəkən İbrahim kişi qaçqın düşüb bu Aran rayonuna pənah gətirəndən sonra aylarla ət üzünə həsrət qalmışdı. Uşaqlar arada humanitar yardım kimi verilən dondurulmuş mal-toyuq ətindən yesələr də, o belə şeyləri dilinə vurmurdu. Canında durum olmasa da, bitki yeməkləri ilə kifayətlənərdi. Bu vaxt ərzində yalnız bir dəfə qonşuda toy olanda təzə ət kababı yemişdi. Pay verilmiş bir nimçə tikə kababdan ona lap bir çımdık sümüklü ət düşmüştü. O, süfrə başında ətin sümüyünü utana-utana, hiss etdirmədən qoxlamış, sonra da bir xeyli sümürmüştü.

Yaxşı ki, özü çımkınə-çımkınə bud yeməkləri yeyən Aliyə arvad onu başa düşürdü. Qaçqın düşən vaxt özləri ilə gətirdikləri beş toyuqdan üçünü uşaqlardan gizlin kəsib, bişirib ərinə yedirmişdi. Aliyə anlayırdı ki, toyuğu kəsib bütün ailə üçün bir qazan xörək assa, həmişə bir oturuma bir şaqqa qoyun əti yeyən əri, bu bir tikə toyuq ətiylə öz mərəzini öldürə bilməyəcək. Buna görə də kişinin mərəzi lap güclənəndə bir mahna təpib qız-gəlinləri evdən eləyir, toyuğun birini kəsirdi.

Tezcanə onu yolub başını, tükünü, bağırsağını həyətdə basdırır, əlüstü bir xörək bişirib kişiye yedirirdi. Sonra da bulaşlıq qazan-boşabı təmiz yuyub izi itirirdi. İbrahim kişi hər dəfə arvadına qarşı çıksa da, xörək süfrəyə gələndən sonra tab gətirə bilmir, yeməyə girisirdi. Atasının dərdinə çarə axtaran İsmayıll hər dəfə maaşdan qısqırdıb bir az təzə ət alıb xörək asdırmağı düşünsə də, maaş ərzaq-mərəzənin borcunu ödəməyə güclə yetirdi.

– Ay bala, əlindəki işi qoy qalsın. Sonra görərsən. Yaxşı hava var. Uşaqları da yiğ, apar Kür qırğıına, bir az təmiz hava alsınlar. Həkim gəlinə nahaq deməyib ki, uşağı təmiz havada çox gəzdir.

Məsələnin nə yerdə olduğunu dərhal anlayan İsmayıll körpə uşağını qucağına aldı. Yoldaşını və bacılarını da götürüb qapıdan çıxanda arvad artıq oxlovu mətbəxdəki taxçadan götürüb hazır dayanmışdı. Sevinə-sevinə gəzməyə gedən balalarının uzaqlaşan səsi tamamilə eşidilməz olanda o, hinə qaçıb cil toyuğu tezçə qapdı...

Uşaqlar gəzməkdən qayıdanda özünə gəlmış kişi ayaqaltıda pilləkəndə oturub siqaret çəkə-çəkə üfüqə baxırdı. Qoca nədənsə onlara sarı bir dəfə də baxmadı. Hətta bir az xəcalət çəkən kimi oldu. Heç nə anlamayan qız-gəlin öz işinə getdi. Yalnız axşam hinin ağızını bağlayan dəcəl kiçik qız cəmi bir toyuğun qaldığını gördükdə həyətin o bir başında iş görən anasını səsləyib cil toyuğun hində olmadığını söylədi. Arvad cirilib çəkələtə dönmüş qaloşunu çıxarıb qızına tolazladı və ustufunu pozmadan söylədi:

– Çil toyuğu tülükü apardı.